

T.C.
Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

NIETZSCHE'DE ÜSTİNSAN ANLAYIŞI

Burcu ATIŞAR
Iğdır 2019

T.C.
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

NIETZSCHE'DE ÜSTİNSAN ANLAYIŞI

Hazırlayan
Burcu ATIŞAR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN

İğdır 2019

TAAHHÜTNAME

(Bilimsel Etiğe Uygunluk Metni)

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “NIETZCHE’DE ÜSTİNSAN ANLAYIŞI” adlı çalışmanın kendi çalışma ve gayretim sonucunda meydana geldiğini, alıntılara kaynak gösterdiğimi ve yürürlükteki tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, bu çalışmamın kağıt ve elektronik kopyalarının Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirtilen koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri doğrultusunda gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin tamamının veya uygun görülen kısımlarının erişime açılması tamamen Sosyal Bilimler Enstitüsünün takdirindedir.

Tezim sadece Iğdır Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/07/2019
Burcu ATIŞAR

KABUL VE ONAY

Burcu ATIŞAR tarafından hazırlanan **NİETZSCHE'DE ÜSTİNSAN ANLAYIŞI** adlı çalışma, **11/07/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından **FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI** Anabilim Dalı, **FELSEFE TARİHİ BİLİM DALI** Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak ~~eybirliği/~~ **oyçokluğu** ile kabul edilmiştir.

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN

Başkan (Danışman)

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Mirpenç AKŞİT

Üye

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZKAN

Üye

ÖZET

Ortaçağın sonlarına doğru nominalizmle birlikte tikellerin bilinebileceği anlayışı egemenlik kazanmış ve Ortaçağ'da dekor olan doğa artık hareketin gözlemlendiği bir yer olmuştur. Bu vb. hızlı gelişmeler Rönesans dönemine ışık tutmakla birlikte Modern Öznenin tasarımına zemin hazırladı. 17. yy. kelimenin tam anlamıyla modernitenin, modern öznenin inşasının temellerinin atıldığı bir çağdır. Bu öznenin tasarımı beraberinde birçok problemi de getirdi. Bu sorunların başında da insanın teknik yani araçsal aklın nesnesi kılınması ve daha genelde de modernitenin vaat ettiği özgürlüğün yerine insanların köleleştiği bir toplum yapısının ortaya çıkması ile bireyin kendisine yabancılaşması gelmektedir. Modernite ile birlikte gündeme gelen bütün problemlere değinmek olanaksız bir durum olduğundan dolayı, biz burada Nietzscheci perspektiften hareketle onun felsefi yaklaşımına ve modernizmin ortaya çıkardığı sorunlara bir çözüm yolu olarak ortaya koyduğu felsefi görüşlerine değinmekle yetineceğiz. Daha doğru bir deyişle decadence ile iç içe geçmiş toplumun üst insana doğru ilerleyişini gözler önüne sermeye çalışacağız.

Anahtar Kavramlar: *Özne, Modernite, Nietzsche, Nihilizm, Decadence, Üst İnsan*

ABSTRACT

With the nominalism toward the end of the Middle Ages, the understanding that the chickens could know became sovereign, and the nature of the Middle Ages became a place where the movement was observed. This and so on. Rapid developments have laid the groundwork for the design of the Modern Essence, together with shedding light on the Renaissance period. 17th century. It is an era in which the basis of the construction of modernity, the modern subject, is literally literary. The design of this subject also brought many problems. The first of these problems comes from the alienation of the individual with the emergence of a society structure in which humans are enslaved instead of the technical, that is, the objectivity of the instrumental mind and, more generally, the liberty promised by modernity. Since it is impossible to address all the problems that come to light with modernity, we shall confine it here to the philosophical approach of Nietzschean perspective and to the philosophical views that it presents as a solution to the problems that modernism has emerged. More precisely, we will try to point out the decadence and the progress of the nested society towards the upper man.

Key Concepts: *Subject, Modernity, Nietzsche, Nihilism, Decadence, Upper Man*

ÖNSÖZ

“Modern Özne Tasarımı Bağlamında Nietzsche Felsefesi ve Nihilizm” başlığı adı altında sunmaya çalıştığımız üzere Nietzsche’nin temel sorunsalına ve felsefi temellerini dayandırdığı kaynaklara değineceğiz. Esasında bu çalışmanın amacı, Nietzsche’nin yaşadığı yüzyıldaki temel toplumsal ve politik sorunlardan hareketle modern öznenin inşası ve buna bir çözüm yolu olarak onun felsefi görüşlerini dayandırdığı kaynakları analiz edip sunmaktır. Başka bir deyişle buradaki amacımız Nietzsche’nin felsefi antropolojisi ve çöküşün temel kaynağı olarak gördüğü Hıristiyan kültür toplumuna değinmek ve bunun doğal sonucu olan Nihilizmi ele alıp açıkladıktan sonra onun ahlak karşısında sergilediği tutum ve düşüncelerini açıklamaktır. Nihayetinde değinilecek önemli bir nokta olması bakımından ahlakın oluşumu ve gelişim evreleriyle ilgili onun görüşlerini açıklamak ve bu ahlak anlayışı içerisinde immoralist öğeler olup olmadığını da değerlendirmek onun felsefi kavrayışını anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada yapmaya çalıştığımız şey, Nietzsche’nin felsefi görüşlerini ele alıp ona kaynaklık eden temel problemlerin, fikirlerin ve düşüncelerin kavrayışına ilişkin derinlemesine analiz yapmak ve ardından onun bu konudaki düşüncelerini sistematik bir şekilde sunmaktır. Nitekim ilerleyen bölümlerde onun felsefesinin mihenk taşlarını oluşturan; “*Decadence, Sürü İnsanı, Üst İnsan, Amor Fati, Güç İstenci*” gibi kavramların anlamlarını açıklayıp bağlantılı bir şekilde sunumunu yapmaya çalışacağız.

Araştırmamızda, mümkün merteye birincil el kaynaklardan, daha doğrusu Nietzsche’nin kendi eserlerinden faydalanmaya çalıştık. Ancak aynı eserin birçok çevirisinin yapılmış olması ve bu eserler arasında bazı farklı yorumların ortaya konmuş olmasından ötürü, metinlerde anlatılmak istenen esas anlamın mahiyetini yorumlama noktasında bizler bazı güçlükler ile karşılaşmaktayız. Dolayısıyla Nietzsche çevirileri kadar, bilhassa onun hakkında yazılmış yazılar ve onun metinlerinin anlamını analiz edip sunmaya çalışan eserler, dahası konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar da taranmış ve incelenmiş, kısaca birçok farklı açıdan Nietzsche’nin felsefi düşüncesini anlamaya yönelik kaynaklardan yararlanılmıştır.

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN'a, Sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZKAN'a, ayrıca felsefe tarihinin en ilgi çekici ve en çok yorumlanan filozoflarından biri olan Nietzsche'yi daha iyi tanımamı ve anlamamı sağlayan dahası bu konuyu araştırmam için beni teşvik eden, çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Sayın Araş. Gör. İlyas ALTUNER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Burcu ATIŞAR
Iğdır 2019

İÇİNDEKİLER

Sh:

TAAHHÜTNAME	-----	
KABUL VE ONAY	-----	
ÖZET	-----	i
ABSTRACT	-----	ii
ÖNSÖZ	-----	iii
İÇİNDEKİLER	-----	v
KISALTMALAR	-----	vii
GİRİŞ	-----	1
1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE KAPSAMI	-----	1
2. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ	-----	3
3. ÇALIŞMANIN METODU VE KAYNAKLARI	-----	5
BİRİNCİ BÖLÜM	-----	9
1. NIETZSCHE’NİN FELSEFESİNİN TEMEL DAYANAKLARI	-----	9
1.1. NIETZSCHE’NİN FELSEFİ DAYANAKLARI	-----	9
1.2. MODERN ÖZDENİN İNŞASI	-----	13
1.3. MODERN ÖZDENİN TARİHSEL SERÜVENİ	-----	18
1.4. MODERNİZME POST-MODERN BİR ELEŞTİRİ: NIETZSCHE	-----	22
İKİNCİ BÖLÜM	-----	25
2. GÜÇ İSTENCİ VE KÖLE-EFENDİ DİYALEKTİĞİ	-----	25
2.1. MODERN ÖZDENİN İNŞASI VE ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLARA BİR ÇÖZÜM OLARAK NIETZSCHE	-----	25
2.2. NIETZSCHE’NİN TEMEL SORUNSALI VE AHLAK ELEŞTİRİSİ	-----	29
2.3. EFENDİ VE KÖLE AHLAKI	-----	31
2.4. DECADENCE (YABANCILAŞMA) OLGUSU	-----	37
2.5. NİHİLİZM	-----	39
2.6. EBEDİ/BENİGİ DÖNÜŞ	-----	43
2.7. AMOR FATİ	-----	49
2.8. GÜÇ İSTENCİ	-----	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM -----	57
3. ÜSTİNSANIN OLUŞUMU -----	57
3.1. İNSAN GÖRÜŞÜ -----	57
3.1.1. SÜRÜ İNSANI-----	59
3.1.2. NİHİLİZM AŞAMASINDA İNSAN: ÖZGÜR İNSAN-----	65
3.2. ÜSTİNSAN-----	71
SONUÇ -----	91
KAYNAKÇA -----	97

KISALTMALAR

<i>c.</i>	: Cilt
<i>çev.</i>	: Çeviren
<i>der.</i>	: Derleyen
<i>ed.</i>	: Editör
<i>haz.</i>	: Hazırlayan
<i>s.</i>	: Sayfa
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
<i>vd.</i>	: Ve diğerleri
<i>vb.</i>	: Ve benzerleri
<i>yy.</i>	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Hiç şüphesiz Friedrich Nietzsche (1844-1900), felsefe tarihinin en ilgi çekici ve önemli isimlerinden birisi olmuştur. Eserlerini ortaya koyduğu andan itibaren hem yaşamı, hem de felsefi düşünceleriyle hala çağımızda etkisini koruyan ve hatta en çok tartışılan filozoflardandır. Modern öznenin inşası ve beraberinde getirdiği sorunlara nasıl bir çözüm ürettiği, Nietzsche'nin bu bağlamda nasıl bir felsefi anlayış ortaya koyduğunu ele alıp gözler önüne sermeye çalışmaktayız. Modern öznenin inşası, modern bireyin doğması anlamına gelmektedir. Ancak özgür ve otonom olarak sunulan bu birey; hem yalnız ve hem de mutsuz olarak karşımıza çıkmakta ve bu bağlamda Nietzsche de kendi perspektifinden hareketle bir felsefi anlayış üzerinde çalışmaktadır. Aslında "Nietzsche modern dünyayı, çeşitli şekillerde betimlemekle birlikte öncelikle nihilizm etiketi altında ifade ettiği bir kriz içinde olduğunu saptamıştı."¹ ve bu bağlamda decadence toplumu tespit edip sert eleştiriler yönelttikten sonra ileride değineceğimiz üzere üstinsan tasarımı sundu. Magee'nin yorumuyla "Üstinsan güç isteminin kendisine getireceği her şeyi yaşayan, bunları bütünüyle hayata geçiren ve kendi istemini ad finitum tekrarlamaya muktedir olan insandır."²

Bilindiği üzere, o bir 19. yüzyıl filozofudur. Ancak bu noktada unutulmamalıdır ki bir düşünürün fikirlerini, yaşadığı çağ ve ortamdan, kültür ve toplumdan bağımsız olarak değerlendirmek pek de olanaklı değildir. Çünkü yaşadığı çağdan etkilenmemiş hiçbir düşünür yoktur ki, yalnızca zihinsel spekülasyonlara dayanarak eserlerini salt bir şekilde ele alsın. Tam da bundan dolayı onun fikirlerinin içinde filizlendiği 19. Yüzyıl Avrupası, düşünce bakımından hızla yeniliklerin ortaya çıktığı, bilimlerin ve toplumsal yaşamın yeniden yorumlandığı yeni arayışlar ve kriz dönemi içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche de yaşadığı topluma egemen değerlerden olumlu ya da olumsuz etkilenmiş ve bunun üzerine bir felsefi arayış içerisine girmiştir.

¹ Georg Stauth ve Bryan Stanley Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat/Ark Yayınları, 1997, s. 35.

² Bryan Magee, *Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*, Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008, s. 225.

Nietzsche'nin yaşadığı çağın etkisinde felsefi görüşler sunduğunu şu sözler kanıtlamaktadır:

“Böylece Alman kültürünü suçüstü yakaladım. Wagner’e, daha doğrusu, kültürümüzün yanlış veya suyu bulanık içgüdülerine, inceltmişlerle güçlülere, geç kalmışlarla büyükleri karıştıran içgüdülere böyle saldırdım.”³

Esasında 17. yüzyılda modern öznenin inşası ve vaat ettiği mutluluk ile zenginlik 19. yüzyıla gelindiğinde umulduğu gibi gerçekleşmemiş olup; bunun tam tersi bir durum, yani sanayi devrimi sonucu büyük toplumsal değişikliklerin yaşandığı ve özgürlüklerin, değerlerin yitip gittiği modern kölelerden oluşan bir toplum ile karşı karşıya kalınmıştır. Bundan dolayıdır ki Nietzsche bir başkaldırıdır, o, aykırı bir filozoftur, çağının bütün ahlaki değerlerine savaş açmış; başta kilise ve din adamları olmak üzere bütün dini otoritelere, felsefi sistemlere ve tarihi akımlara karşı çıkmıştır. Avrupa’da kültür adına yapılanların yanlış anlaşılardan ibaret olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle; “Tüm Avrupa kültürü, ne zamandır her on yılda bir işkenceler içinde büyüyen bir gerilimle bir felakete doğru sürüklenmektedir.”⁴

Başka bir deyişle Nietzsche, yaşadığı çağa toptan bir karşı çıkış içinde olmakla beraber, bir yeniden toplum tasarımcısı olarak nitelendirilebilir. Düşünce sistemi oldukça karmaşık ve bir hayli kendi içinde bir takım çelişkiler taşıyor olmasına rağmen, onun mevcut ahlak anlayışları karşısında takındığı tavır, kesin, açık ve en önemlisi de kuşkuya yer bırakmayacak kadar katıdır. Nietzsche'nin kendi deyişle: “İlk ahlak karşıtıyım ben: Bu yüzden de en yüksek yıkıcıyım.”⁵ Nietzsche için Hristiyanlığın ilke ve değerleri gerçek hayat ile bağdaşmaz. Onun bu konuda yapmış olduğu şu açıklama önemlidir: “Bir tek Hristiyan vardı o da çarşıda öldü.”⁶

³ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. Emir Aktan, Ankara: Alter Yayınları, 2012, s. 37.

⁴ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. Nilüfer Epeçeli, İstanbul: Say Yayınları, 2010, s. 21.

⁵ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 128.

⁶ Metin Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, Ankara: Odtü Yayıncılık, 2009, s. 11.

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yukarıda ifade edildiği üzere Nietzsche, çağında genel kabul gören değerlere karşı savaş açan bir düşünür ve çağa damgasını vuran bir filozof olduğundan, onun, yaşadığı çağın değerlerini, kültürünü ve ahlakını nasıl algıladığı, bunlar üzerinde nasıl bir sorgulama yaptığı oldukça önemlidir. Nietzsche'nin toplumsal yozlaşma ve ahlak ile ilgili eleştirilerinin net bir şekilde anlaşılması için, onun felsefesinin karakteristiğinin belirlenmesinin ve temelde çıkış noktasının apaçık bir şekilde ifade edilmesinin yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Zira bir filozofun temel felsefi anlayışını, daha doğrusu Nietzsche'nin toplumsal çöküş, ahlak ve değerlerle ilgili yozlaşma ve bunlara ilişkin tahlillerini, felsefesinin genel çizgileri ve bütünlüğünden bağımsız olarak değerlendirmek pek de mümkün değildir.

Genel olarak baktığımızda Nietzsche'nin felsefesinde göze çarpan en önemli noktanın, mevcut bütün değerlerin yeniden değerlendirilmesi ve Nietzsche tarafından yeni tanımlarıyla sunulmasıdır. Bilindiği üzere Descartes modern özneyi inşa edip ikili töz şeklinde sundu, daha doğrusu bilinç ya da özneyi kendi özgür iradesine dayanarak nesne üzerinde güç uygulayacağı bir alan olarak sundu. Ancak varılan sonuç, değerlerin yaratıcısı olarak tasarlanan özne, gelinen noktada artık kendisini de bir nesne kılmış ve acı ile ıstırap içerisinde modernitenin güçlükleriyle tek başına değersiz bir şekilde yapayalnız kalmıştır.

Dolayısıyla Nietzsche, taşıdığı, tüm mevcut değerleri yıkma misyonundan yola çıkarak bir yeniden değerlerin yaratıcısı olarak üstinsanı tesis etmek üzere yola koyulur. Ona göre yeni değerlerin oluşturulabilmesinin yolu mevcut olanların yok edilip ortadan kaldırılmasıdır. Nietzsche'nin bu noktadaki düşünceleri, felsefesinin tamamı ile çok yakından ilişkilidir. Bu yüzden onun antropolojisini ya da ahlak anlayışına ilişkin düşüncelerini değerlendirilirken, aslında tüm felsefesini bir bütünlük içerisinde göz önüne bulundurarak bu konudaki fikirlerini yorumlamaya gayret göstereceğiz. Aslında Nietzsche'nin karşı çıkıp savaş açtığı, daha doğrusu tümünden yıkmak istediği şey geleneksel ahlaktır. Nitekim Nietzsche, değersiz bir yaşamı öngörmez; aksine o, sadece insanı özgürleştirmek çabasıdadır ve bu doğrultuda insanın kendi değerlerini yaratabilme gücünü ona vermek istemektedir.

Nietzsche, bir yaşam filozofudur. O, 19. yüzyıl Avrupası'nda Tanrı ve ahlak kavramlarının, geleneksel otoriteler tarafından, özellikle de Hristiyanlık tarafından aslından uzaklaştırılıp sahteleştirildiğini ve bundan dolayı da yozlaştığını savunur. Daha doğrusu burada ele alınan ahlaki söylemler, yüce idealleri daima ahlak çatısı altında toplar ve mevcut tüm değerleri idealleştirerek kutsal bir şekilde sunar. Oysa Nietzsche ahlakın ve tüm değerlerin birer *decadence* (çürümüşlük) içerisinde olduğunu ve esasında da felsefesini bu çöküşten kurtulma projesi olarak sunduğunu dile getirir. Nietzsche'ye göre, Batı toplumu, hastalıklı, yozlaşmış ve çöküş içerisinde ve bundan dolayı hiççilik ile karşı karşıyadır. "İşte Avrupa'nın yazgısı burada yatıyor – insandan korkuyla birlikte ona olan sevgimizi de yitiriyoruz; ona olan, derin saygımızı, umudumuzu, onu istememizi, insanın görünüşü şimdi bize bıkkınlık veriyor. – Bugün Hiççilik (Nihilizm) bu değil de, nedir?"⁷ Batı uygarlığı, sert, gaddar, vicdansız ve her şeyi tek düze bir sistemle un ufak eden bir dünyadır. Batı uygarlığı haksızlık ve adaletsizlik üzerine inşa edilmiş, daha doğrusu insanlık dışı faaliyetler üzerinde yükselmiş ve kendisini temellendirmeye çalışmıştır. "Batı barbardır. Batının vahşiliği, yaptığı vahşetler ve haksızlıklar, onu çok büyük çelişkilerle ve açmazlarla karşı karşıya bırakmıştır. Zaten, nerede haksızlık hüküm sürerse, orada keyfilik, düzensizlik, çelişki olur."⁸

Dolayısıyla Nietzsche'nin felsefesi yaşama dair, gerçek dünya ve bu dünyada yaşayan insan idesi üzerinde temellenir. Bu noktada problem insandır, daha doğrusu insanın bir kriz dönemine girmesiyle ahlaki değerlerden uzaklaşıp mevcut değerlerin çürümeye başlamasıdır. O güne değin, gerçek dünya yadsınarak, insan, aşkın bir dünya vaadi ile Tanrı'nın koyduğu değerlere göre yaşamını sürdüren bir yaratım öznesi ve bunun doğal sonucu olarak da inandığı değerlerin çökmesi ve yitip gitmesiyle birlikte bir anlamsızlık içinde tek başına acı içerisinde kıvranan bir yapıda sunulmuştur. Oysa Nietzsche insanın gerçekte bu acınası durumdan kendisini gerçekleştirerek kurtulabileceğine inanır. Nietzsche'nin üstlenmek istediği rol, insanları sarsarak uyandırmak, o cesur yenedünyaya geçmelerini sağlamak istiyordu. Bunun önündeki en büyük engel olan Tanrı inancı ve Hristiyanlık ortadan kalkmalıydı.⁹ Ayrıca

⁷ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü Üzerine*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 58.

⁸ Sezgin Kızılcıkelik, *Batı Barbarlığı 1*, Ankara: Ana Yayıncılık, 2011, s. 98.

⁹ Ziya Meral, *Budala-Nietzsche ve Dostoyevski Karşı Karşıya*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011, s. 19.

Nietzsche'nin felsefesindeki en can alıcı nokta da Tanrı'nın ölümüdür. Çünkü tüm değerlerin nihai biricik yaratıcısı olan Tanrı, ortadan kalkınca mevcut tüm değerler de temelsiz kalacak ve *decadence* ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla *decadence* beraberinde nihilizmi de getirmektedir. Artık her şey anlamsızdır ve insan bir hiçlik ortasında tek başındadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta nihilizmin, Nietzsche'nin felsefesinde tüm değerlerin yok olduğu bir son olmadığı; aksine yeni değerler oluşturmak için bir fırsat olarak ortaya çıktığıdır. Dolayısıyla da artık ne Tanrı, ne de Tanrı'nın bir yaratımı olarak dünya vardır. Nietzsche'nin bu noktada Herakleitosçu *oluş* kavramının etkisinde fikirler ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Herakleitos bu oluş ya da değişimi şu sözlerle ifade eder: "Aynı ırmaklara girenlerin üzerinden farklı sular akar; ruhlar nemli olandan buharlaşırlar."¹⁰ Ona göre, yaşamın amacı bu dünyada ve yaşanılan hayatın içerisinde saklıdır ve bu süreç hiç durmadan kendini tekrar eden sonsuz bir dönüş içerisinde yenilenmektedir. Nitekim Nietzsche'ye göre *oluş*, insanın kendini tamamlayabilmesi ve Üstinsana giden yolda kendisi olabilmesi için sonsuz dönüş içerisinde olması anlamına gelmektedir.

3. ÇALIŞMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Nietzsche'nin ifade ettiğimiz görüşlerini ortaya koyarken, dayandığı temel tezler, kaynaklar ve düşüncelere de değinmeye çalışacağız. Özellikle de Antik Yunan ile bağına ve kendi çağdaşları ile olan ilişkisini gözler önüne serip, temel düşüncesini dayandırdığı savları tutarlı ve sistemli bir şekilde sunacağız.

Nietzsche, Darwin'in *evrim teorisi*'nden büyük oranda etkilenmiş olsa da, esas olarak düşüncesini Yunan kültürünün tragedyası sanatının ışığında şekillendirmiştir. O, yaşam ile trajedi arasında çok güçlü bir bağ olduğunu ve insanın da bu bağ temelinde anlaşılması gerektiğini savunur. Ona göre trajedi insana ne olduğunu bildirerek, onu geleneklerin ve dinin etkisinden kurtarır. Başka bir deyişle, trajedi insana özgür bir birey olduğu bilincini verirken, aynı zamanda bu özgürlük ile alın yazısı arasında bir denge olduğunu da göstermektedir. Burada, yani trajedide ele alınan ve özgür olarak ifade edilen insan, aslında alın yazısı ve karar özgürlüğüyle baş başa kalmış, yalnız insandır. Nietzsche yaşamın trajikliğini dile getirirken, aslında bu trajik yaşamı

¹⁰ Herakleitos, *Fragmanlar*, Çev. Cengiz Çakmak, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2009, s. 53.

kabullenip tüm zorluklara göğüs gerecek, nitekim yaşamın getirdiği acı ve yıkım gibi durumları da kapsayacak biçimde, özgürlüğe doğru giden yolda yaşama “evet” diyen bir Üstinsan ideali tasarlamaktadır. Onun bu noktada kendisine atfettiği önem oldukça manidardır: “Kendimi ilk trajik filozof olarak görme hakkı, yani kötümser bir filozof olmanın tam da karşıtı olma hakkı bana aittir.”¹¹ Nietzsche de yeryüzünün anlamı ve insanın erişebileceği en üst nokta olarak sunulan Üstinsan bir anlamda evrimin de son aşamasıdır. Daha doğrusu Nietzsche’nin felsefi kavrayışında gerçek ifadesini bulan insan, Üstinsana ulaşmak için bir basamak, bir geçiştir sadece.

Nietzsche ele aldığı temel sorunlardan, daha doğrusu *Decadence*’den sonra ulaşılması gereken bir değer olarak Üstinsana ulaşmayı ve bu bağlamda yaşamın aslında güçlüklerle dolu olduğunu söyler. Ona göre yaşam bir güç istencidir ve insan sürekli sahip olduğundan daha fazla güç ister. Ona göre Üstinsana giden yol zor ve bir hayli aşılması güç engellerle doludur. Ve aşılması gereken ilk engel olarak karşımıza çıkan da *sürü insanı*dır. Kendisine verilmiş tüm değerleri sorgusuz kabul eden sürü insanı, akılsal hiçbir muhakeme yapmaksızın bu değerleri içselleştiren ve bu değerler doğrultusunda yaşamını idame ettiren insan tipidir. “Sürünün eğilimi durmaya ve hayatın idamesine yöneliktir, onun içinde yaratıcı hiçbir şey yoktur.”¹² Aslında sürü insanı, cesarettten ve özgürlükten yoksundur. O, yaşamın farkına varamayan, kendi başına karar veremeyen, baskı altında ezilen ve bundan rahatsızlık duymayan bir yapıdadır. Bundan dolayı sürü insanı Nietzsche tarafından çok sert biçimde eleştirilir, ancak yine de ona göre burası aşılması gereken bir nokta olması bakımından önemlidir.

Bu noktada sürü psikolojisinden kurtulmayı başaran ve bir üst aşamaya ulaşan insan, artık farkındalığa erişmiş *özgür insanı*dır. “Özgür’ insan bir uzun ve kırılmaz isteklerin sahibi, aynı zamanda kendi değer ölçüsünün de sahibidir.”¹³ O mevcut değerlere karşı çıkarak, kendisi olmuştur ve bu değerlerin boyunduruğundan kurtularak özgürleşmiştir. Ancak hâlâ insan bir değer yaratamaz konumdadır. Yeni değerler yaratıp insanın nihai özgürlüğe erişebileceği en son aşama *Üstinsanı*dır. Üstinsan tüm değerleri yerle bir eden ve kendi değerlerini kendisi yaratabilen tek insandır. Nietzsche’ye göre,

¹¹ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 69.

¹² Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci Bütün Değerleri Değiştirir Denemesi*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayıncılık, 2002, s. 159.

¹³ Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü Üzerine*, Çev. (Ahmet İnam) s. 75.

Üstinsan her insanın ulaşmak için çaba harcaması gereken çok yüce bir idealdir.

Nietzsche felsefesinde yer alan güç istenci, decadence, nihilizm ve üstinsan gibi temel kavramlar özgün bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Kavramların mahiyetine ilişkin apaçık bir kavrayış için onları birbirleriyle mevcut bağlantıları kapsamında özgünlüğüne de bağlı kalarak sunmaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NIETZSCHE’NİN FELSEFESİNİN TEMEL DAYANAKLARI

1.1. NIETZSCHE’NİN FELSEFİ DAYANAKLARI

On dokuzuncu yüzyıl filozofu olan Nietzsche (1844-1900) dönemin problemlerini çözmeye çalışan bir fikir adamı olarak kendi felsefi sistemini ortaya koyar. Bu bakımdan onun yaşama felsefesini oluşturan şey de kendi felsefesini yaşantısına uyarlayarak sunmasıdır. Nietzsche’nin düşüncesine göre insan idesi ya da “felsefe, Antik Yunan, Sokrates ve Platon’dan beri entelektüalist bir yola girmiş, insanlık içgüdüsünü, yaşama içgüdüsünü hiçe sayan salt akılcı bir bilgiye önem vermiştir.”¹⁴ Ancak Nietzsche, bu felsefi anlayışın ve de çizginin dışına çıkmak ister. Onun felsefesinin ana çizgisi kendi çağına topyekûn bir karşı çıkıştır denilebilir. Hatta ve hatta Nietzsche, çağındaki akılcılığa, genel felsefe dizgelerine, tarih akımlarına ve çağında egemen olan tarih anlayışlarına, kısacası bütün değerlere bir karşı çıkış ile gündeme gelmektedir. Bunu yapmasındaki amaç da, insana özgürlüğü sağlama, onu içerisinde bulunduğu kölelikten kurtarma eğilimidir. Yani insanı içinde bulunduğu salt akılcı medeniyetten uzaklaştırıp, onu kendi yaşamına yönlendirerek, kendisinin ne olduğu sorusuna verilecek cevabı yeni bir düşünce yolunun kapısını aralayarak ulaşmak ister. Bunu yaparken de Antik dönem, Darwin’in evrim teorisi gibi farklı kaynaklardan yararlanmış, bu vb. düşüncelerden etkilenmiştir. Onun kendi deyişiyle: “İnsan artık hiçbir yerde evde değildir; sonunda insan evde olabileceği tek yere özlem duyar, çünkü insanın evde olmak istediği tek yer orasıdır Yunan dünyası!”¹⁵

Nietzsche felsefesinin temelini, yaşayan insan oluşturur. Onun başlangıç noktası yaşayan insanın hem fizyolojik hem de biyolojik varlığıdır. Bu açıdan ele alındığında bir bilim adamı olan Darwin (1809-1882), Nietzsche’yi hiçbir türün aynı kalmayacağı konusunda dogmatik uykusundan uyandırmış ve hatta kendi türümüzün bile değişkenlik

¹⁴ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014, s. 130.

¹⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 279.

gösterdiği gerçeğinin farkına varmasını sağlamıştır. “Darwin daha baştan insanları hayvanlar âleminin üyesi olarak sınıflandırmıştı ve köklerimiz, ilahi yaratımına hiçbir gönderme yapmadan açıklamak istiyordu.”¹⁶ Bu bağlamda Nietzsche, hem tür hem doğa, hatta inanç ve değerlerin değişkenliğini kabul edip Darwin’in teorisinin en çekişmeli yönlerine yorum yapmaktadır. Ona göre dünyanın ereğini oluşturan şey, biyolojik türlerimizdir. Nitekim bu, varoluş mücadelesindeki geçmişten geleceğe yani, maymundan üstinsana doğru giden bir yoldur. Akarsu’ya göre Darwin’in doğa biliminde çığır açan gelişme öğretisini kendisini temel alan Nietzsche, ahlak ve felsefe sistemini de bu temel üzerine oturtmak ister:

“Darwin’in öğretisi türlerin kalıcı olmadığını, boyuna geliştiklerini, yaşama savaşında güçsüzlerin göçüp gittiğini, güçlülerin kaldığını ve daha yetkin, daha yüksek bir soy yarattıklarını gösteriyor.”¹⁷

Nietzsche, bir tür olan insanın, evrim süreci içerisinde daima ilerlediği fikrine karşı çıkmaktadır. Ona göre “İnsan, tür olarak ilerlememektedir.”¹⁸ Nietzsche’ye göre, birçok daha yüce türler elde edildi, ancak bunlar devam etmiyorlar. Çünkü bilgi seviyesi yükselmiş, ancak türlerin seviyesi yükselmemiştir. “Cins olarak insan herhangi başka bir hayvanla karşılaştırıldığında, bir ilerleme kaydetmez. Bütün hayvanlar ve bitkiler dünyası, alçak olandan daha yüksek olana gelişmez. Hepsi aynı zamanda, birbirinin üzerinde, birbirinin içinden ve birbirine karşı gelişirler.”¹⁹ Nietzsche, Darwin ekolünün hatasının kendisi için bir problem haline geldiğini iddia eder ve ilerleme fikrine karşılık şöyle bir açıklama yapar:

“Türlerin herhangi bir ilerleme gösterdikleri iddiası, dünyada en mantıksız iddiadır: bir seviyeyi temsil ettikleri yere kadar, daha yüce organizmaların daha düşük organizmalardan geliştikleri bugüne kadar hiçbir şekilde gösterilememiştir.”²⁰

“Nietzsche, Darwin’in doğal ayıklanma kuramını, yaşamın anlamını ve değerini tehlikeye atan kişilerin egemenliğini sağlayan gerçek ayıklanmanın yanlışlanması olarak

¹⁶Janet Rrowne, *Türlerin Kökeni-Charles Darwin*, Çev. Orhan Düz, İstanbul: Versus Yayınları, 2008, s. 50.

¹⁷ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 134.

¹⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 435.

¹⁹ Friedrich Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. Orhan Düz, İstanbul: İlgü Kültür Sanat, 2012, s. 143.

²⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 437-438.

reddediyordu.”²¹ O, birçok noktada Darwin’den yararlı olsa da hayvan ve bitki yaşamının itici gücü konusunda ise Darwin’le aynı fikirde değildir. Dahası Darwin’in pasif ve gönülsüz bir durum olarak sunduğu var olma mücadelesini aktif ve yaratıcı olan güç mücadelesine çevirir. Ona göre değişimin önemi o denli geniş kapsamlıdır ki, onu basit bir sözcük oyunu olarak sunamayız ve bir solukta halledemeyiz. Esasında canlılar pek çok şeyi yaşamın kendisinden daha üstün kılmaktadırlar. Nietzsche’ye göre organik varlıklar ile bu dünya arasında basit bir mücadeleden çok daha fazlası var olduğundan, yaşam faaliyetinden, daha doğru bir ifadeyle Darwin’in terimleriyle var olma mücadelesi olarak bahsetmenin, meseleyi eksik aksettirmek olduğuna değinir.

“Darwin yazarken, İngiltere’de görülen psikolojik sorulardaki belli bir kavrayış noksanlığı ve günün koşulları, Nietzsche’ye göre, ünlü natüralisti, doğa güçlerini Türlerin Kökeni’ndeki gibi tanımlamaya sevk etmiştir.”²²

Nietzsche’ye göre burada esas olanın, güçlünün hayatta kalıp güçsüzün elenmesi durumunu değil, asıl olan insanın bu doğal seçim sürecinde hayatta kalması ve neslini devam ettirmesidir. Bu mücadelesini sürdürürken de doğada kendi yasasını üretip, kendi doğruluğunu bu yasa düzenine göre uyarlamasıyla kanıtlar. Nietzsche’nin bu noktadaki düşüncelerini burada sonlandırıp, ileride detaylı olarak değineceğimizi ve şimdi de ona felsefi açıdan kaynaklık eden Antik dönem düşüncesine, daha doğrusu sofistlere değinmek yerinde olacaktır.

“Yunanistan’ın gerçek filozofları, Sokrates’ten öncekilerdir (Sokrates’le birlikte bir şeyler değişmektedir). Hepsi asil insanlar olup, kendilerini halktan ve devletten ayrı tutarlar, gezerler, ağır bakışlı, ağırbaşlılık derecesine kadar ciddidirler, devlet işlerine ve diplomasiye yabancı değildirlere.”²³

Nietzsche’nin felsefesi, modern felsefe ve aydınlanmanın parçalayıcılığına duyulan bir tepkidir. Ve bundandır ki bozulmanın olmadığı evreye, bir anlamda Antik döneme dönme arzusunun da bir göstergesidir. Onun temel motivasyonu, insanı bilhassa varlık alanından, bedeninden, içgüdülerinden arındırmak, dahası insanı doğadan ayıran düşünme kültürünün işleme mantığını deşifre ederek, onu insan

²¹ Pierre Klossowski, *Nietzsche ve Kısır Döngü*, Çev. Mukadder Yakupoğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999, s. 263.

²² Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 378-379.

²³ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 296-297.

yaşamından söküp atmak ve bozmaktır. Bundan dolayı Nietzsche, yozlaşma, düşüş, çöküş veyahut hastalık ya da saf olanın bozulması gibi, çoğul anlamlar taşıyan *decadence* kavramı üzerinden kültüre yönelir ve oradan hareketle Hristiyan kültür ve toplumuna derinlemesine eleştiriler yöneltir. Buradan hareketle Nietzsche felsefi eleştirisini temellendirerek *decadence* kavramı bağlamında insan tasarımını sunar.

“Yozlaşmanın kendi kendisiyle mücadele edilecek olan bir şey değildir. O salt olarak zorunludur ve her çağa her ulusa özgüdür. Bütün bir güçle mücadele edilmesi gerekli olan şey bu sâri hastalığın organizmanın sağlıklı kısımlarına kanla sürüklenmemesidir.”²⁴

Antik Yunan’a ait toplumsal ve kültürel yaşamın izleri tragedya’da bulunduğundan, tragedya Nietzsche açısından oldukça önemlidir. Ona göre trajik çağın filozofu evreni sadece akıl ilkelerine bağlı kalarak değil evreni kavrarken aynı zamanda kendisini de kavrayan insandır. “Özne ve anlam hep bir arada varolur.”²⁵ Dolayısıyla aklın girdiği yerde tragedyanın bozulduğunu söyler.

Nietzsche’nin asıl kaygısı iyimserlik ve kötümserlik tartışmalarının arka planını gün yüzüne çıkarmaktır ki bu noktada dile getirdiği düşünceleri şu pasajda açık bir şekilde görülmektedir:

“Sokratesi ‘Decadence’ olmayan bir kimse diye tanımamda, ruhbilimsel kavrayışındaki şaşmazlığın kişisel töre kaygısından korkacak bir yanı olmadığını açıkça kanıtlamamın sonucudur; bilgi tarihinde; töreyi bir Decadence belirtisi diye almak çok önemli, benzeri görülmemiş bir yeniliktir. Ben, bu iki düşüncemle şu acınası boş kafaların iyimserlik-kötümserlik karşıtlığı konusundaki gevezeliklerinin üstünden aştım!”²⁶

Nietzsche, Sokrates’in “Yaşamak uzun süre hasta olmak demektir” anlayışına istinaden, intiharından önce vasiyet olarak ‘Asklepios’a bir horoz borcum var’ sözünü *decadence* alameti sayar.”²⁷ Ona göre, *decadence*’ın en yalın karşılığı yaşama yüz çevirmedir. Sokrates’in eğilimlerini tragedyaya kazandıran Euripides’le birlikte tragedya, insanları duygu ve içgüdülerine kapıldıklarında başlarına neler geldiğini

²⁴ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci Bütün Değerleri Değiştirir Denemesi*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayıncılık, 2002, s.39.

²⁵ Beliz Güçbilmez, “Performans sanatı: Nietzsche’nin Kehaneti”, Ankara, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, sayı 21, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2006, s.42.

²⁶ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo: İnsan Nasıl Kendisi Olur*, Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 60.

²⁷ Friedrich Nietzsche, *Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yayınları, 2005, s. 18.

anlatan, onların ibret almasını sağlayan bir işlevsellikle tanımlanır.

Nietzsche sağlıklı Yunan kültürünün, birincisi Dionysoscu ikincisi Apolloncu iki kökün eş zamanlı birlikteliğinden açığa çıktığını düşünür.

“Nietzsche için Dionisus yaşamın kendisinin tüm engelleri yıkan ve tüm kısıtlamaları görmezden gelen akışının simgesidir. Apollon ışığın, ölçünün, kısıtlamanın simgesidir. Bireyleşme ilkesini temsil eder.”²⁸

Nietzsche’ye göre tragediya’nın doğuşu ve gelişmesi birbirine karşıt olan bu iki kavramda aranmalıdır. “Bu dünyada Dionysos ve Apollon’un birleşmesi olasıdır. Bu dünya kendisini esrime oyununda ortaya koyar, yoksa esrime sayesinde tamamen birbirine dolanmış durumda değil.”²⁹

Antik çağın filozofları, toplumsal düzeni sağlamak adına bir sistem arayışında değillerdi ve bireyin davranışlarını tartışmak gibi bir kaygı da taşımıyorlardı. Çünkü onlarda doğa ile insan arasında organik bir birlik ile bütünsellik vardı ve insan sitenin içerisinde insan olarak tanımlanmaktaydı. Nitekim farklı bir eğilimde olmalarına rağmen Sofistlerin görüşleri de varlığın değişimi ve dönüşümünü varlıktan ayırmıyordu. İlk Sokrates’le birlikte kültürün sözü edilen Dionysos-Apollon birliği kırıldı ve bu kırılmayla birlikte Apollon, dış biçimden salt zihinsel biçime, Dionysos ise, Temel Bir’e esrimeyle karışma üst anlamından, içi boş bir sarhoşluğa indirgenirdi. Sokrates (M.Ö. 469-M.Ö.399) ve Platon’un (M.Ö. 427-M.Ö. 347) sansürcü tavrı bu indirgemenin sonucudur. Bu kırılmayı Nietzsche şu şekilde ifade eder: “Filozof, vatanını korumuş, onu savunmuştur; şimdi Platon’dan beri, o sürgündedir ve vatanına karşı ‘süikast tertip’ etmektedir.”³⁰

1.2. MODERN ÖZHENİN İNŞASI

Nietzsche’nin felsefi görüşlerini tam anlamıyla anlayabilmek için öne sürdüğü kavramları ve bunların nedenlerini dikkatli bir şekilde irdelemek gerekir. Bunun için de

²⁸ Copleston, *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm*, Çev. Deniz Canefe, İstanbul: İdea Yayınevi, 1998, s. 157.

²⁹ Friedrich Nietzsche, *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, Çev. Mahmure Kahraman, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 47.

³⁰ Friedrich Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çev. Nusret Hızır, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1992, s. 23.

modern öznenin inşasına ve modern yüzyılın karakteristik özelliklerine değinip, daha sonra da Hristiyan toplumunun eleştirisini ve çöküşünü ele alıp Nietzsche'nin nasıl üst insanı tasarlayıp sunduğuna değineceğiz.

Bilindiği üzere ilkçağ ve ortaçağ da Ptolemaios kozmoloji etkindi. Bu görüş güneşin diğer tüm gezegenlerle birlikte merkezde yer alan evrenin çevresinde döndüğü anlayışına dayanmaktaydı. Gerçekte Aristoteles'in kozmolojisine dayanan bu anlayışa ilk büyük darbe Kopernik (1473-1543) tarafından vurulmuştur. Sonrasında Galileo (1564-1642) ve Kepler'in (1571-1630) çalışmalarıyla bu süreç bir adım daha öteye taşınacaktır. Kopernik kilise otoritesine doğrudan karşı gelerek yer merkezli evren teorisinden güneş merkezli evren teorisine dayalı görüşlerini sundu. "Kopernik, tüm dünyalara karşı, dünyanın yerinde durmadığına bizi inandırdı; 'değişmeden duran' dünyanın en son şeylerine, 'töz'e, 'madde'ye, yeryüzü kalıntısına, atom parçacığına inancımızdan vazgeçmeyi öğretti: Yeryüzünde şimdiye dek duyulara karşı kazanılan en büyük zaferdi." Her ne kadar astronomi bu dönemde büyük bir gelişme gösterse de doğa henüz büyülüdür. İşte tam da bu nokta da Galileo ile beraber teleolojik evren tasarımı mekanik evren tasarımına geçilmiştir. Doğal olarak artık "ne için değil, nasıl sorusu" sorulmaktadır. Galileo'da neyi bildiğimiz değil, nasıl bildiğimiz önemlidir. Ona göre bilmek, bir düzenek tesis etmek, bir sınır-çerçeve içinde bilmektir; her türlü hareket, mekânın üzerinde, geometrik-fizik bir yöntemle bilinebilir. Yakın dönemlerde bu düşünceleri destekleyen bir şekilde Kepler, evrenin merkezinde yerin değil, güneşin bulunduğunu ileri sürdü. Galileo'nun mekanik evren tasarımı, şeyleri bir geometrik düzen içerisine (uzama) yerleştirerek onlar arasındaki ilişkiyi matematiksel olarak tasarlamaya dayanır. Dolayısıyla bilgi artık şeyin değil, tasarlayanın bilgisidir. Tam da bu noktada tasarlayan problemi ile karşılaşmakta ve bu sorun Descartes'ın özne-nesne tasarımı ile bir çözüme kavuşmaktadır. Başka bir deyişle "Bir yandan bilimsel dünya anlayışı ile Kopernik, Kepler ve Newton'un düzeneksel nedenselliğe boyun eğen" mistik evren anlayışı ve devinimlerle belirlenmiş fiziksel evren karşı karşıyaydı.

Esasında modern kavramına yeni sıfatını yüklemeye ilişkin ilk çalışmalar özellikle 17 yüzyılda yeni bir evren kurma düşüncesi adı altında kendini açığa vurmaktadır. Bu noktada önemli olan yeni diye nitelendirdiğimiz bu evren tasarımı hem felsefi hem de modern düşünceyle kurulacak olan bağlarıdır diyebiliriz. Newton'un

(1643-1727) yerçekimi kuramıyla birlikte evrende egemen olan düşünce anlayışından tamamen uzaklaşmış ve yeni evren tasarımı yerleşiklik kazanmıştır.

Francis Bacon'un (1561-1626) *Yeni Atlantis*'te müjdelediği ve vaat ettiği, en iddialı biçimiyle modernlik düşüncesi; insanın eylemleri ile paralel bir şekilde yaptıklarının bir olduğunu savunmasıdır. Dolayısıyla akla dayanarak, bilim, teknoloji veya yönetimin daha etkili olması için toplumun, yasayla örgütlenmesi gerektiği ve kişisel yaşamı arasında bir uyum ilişkisinin olması gerektiğini ifade etmektedir. Bacon'un deyişiyle:

“Sevgili dostlarım, şuan içinde bulunduğumuz durumun ne olduğunu bilelim. Bizler, Yunus Peygamber'in yunusun karnından dışarı çıkmasındaki mucizeye benzer biçimde, gömüldüğümüzü sandığımız denizin dibinden karaya çıktık.”³¹

Modernite, en temelde modern bireyin inşası ile başlar. Descartes'tan (1596-1650) önce, her türlü otoriteden bağımsız ve özgür bir varoluşa sahip bir özne tasarımından söz etmek olanaksızdı: Çünkü insan, ya doğa ile olan bütünlüğü ya da Tanrı ile olan hiyerarşik bir ilişki bağlamında açıklanmıştır hep. Yani insan her bakımdan bir bütünsel sistem içinde tarif edilmiştir. Oysa Descartes, ruh ve beden ayrımı yaparak insanı bir yönüyle mekanik yasalara tabi kılarken, diğer yönüyle de özgür ve tercihte bulunan bir varlık olarak sundu. Böylece “bizi yaratmış olan kim çıkarsa çıksın ve üstelik her şeyden güçlü ve aldatıcı görünse bile, gene de bir özgürlüğü yaşarız ki onun yoluyla hiçbir pekin bilgilerini taşıyamadığımız şeyleri gerçek ve tartışılmaz olarak kabul etmekten kaçınabilir, ve böylece aldatılmayı bütünüyle önleyebiliriz.”³²

“İlk kez Descartes, saygıdeğer bir cesaretle, hayvanı makina olarak anlamayı göze almıştı.”³³ Descartes, bu düalist ikiciliği sonucu nesneyi, öznenin üzerinde güç uygulayabileceği bir zemin haline getirdi. O, bunu yapmakla evrendeki kozmik bütünlüğü bozmuş ve evrenin ölçülebilir, hesaplanabilir, niceliksel büyüklüklerden meydana geldiğini varsaymakla da doğa üzerinde güç uygulayıp, onu kontrol edebileceğimizi açık bir şekilde ifade etmiş oluyordu. Böylece Descartes felsefe

³¹ Francis Bacon, *Yeni Atlantis*, Çev. Cenk Saraçoğlu, İstanbul: BS Yayıncılık, 2011, s. 39.

³² Copleston, *Felsefe Tarihi Descartes*, Çev. (Aziz Yardımlı) s. 149.

³³ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Sis Yayıncılık, 2000, s. 17.

tarihinde ilk kez olgu ile değeri birbirinden ayırmış oldu ve küresel bir krizin de doğmasına yol açtı: modernite krizi. Nietzsche'nin deyişiyle:

“Özne ve nesne arasında yeterli bir nevi ilişkinin yaşandığı; nesnenin, içeriden bakıldığı takdirde özne haline gelecek bir şey olduğu, benim düşünceme göre zamanı geçmiş olan iyi niyetli bir uydurmadır.”³⁴

Demek ki “Descartes ruhun doğası ya da özünü ve onun bedenden büsbütün apayrı bir töz olduğunu ortaya koymaktadır.”³⁵ Başka bir deyişle ona göre evren hareket halindeki maddeydi ve bu hareketin yasaları da matematiksel olarak ifade edilebilen güçlere göre yönlendirilmekteydi. Üstelik bu hareket her yerde değişmeden aynı biçimde ortaya çıkmaktaydı. Daha doğrusu değişiklik matematiği doğanın dili olarak tasarlamaya dayanmaktaydı. Descartes'ın amacı, ayrı ayrı alanları teker teker incelemek değil, bütün bu alanları kucaklayacak ve açıklayacak evrensel bir bilim kurmaktır, bir başka deyişle evrensel matematiği gerçekleştirmektir.³⁶ İşte bu noktada Nietzsche eleştirisini Descartes üzerine de yönlendirmektedir:

“Düşünme var: öyleyse düşünen bir şey var önermesi sadece bir gerçeğin kanıtlanması değil, bir mantıksal metafiziksel varsayımdır. Descartes'ın takip ettiği çizgiler boyunca insan mutlak kesinlikte olan bir şeye değil, sadece çok güçlü bir inanç gerçeğine rastlar.”³⁷

Bumin toplumsal hayatta meydana gelen bu değişikliği, yani moderniteyi, matematiği doğanın dili olarak ifade edip, mekanik doğa bağlamında insansal yaşam alanında meydana gelen değişimi ele alacak şekilde sunmaktadır. Bumin'in kendi deyişiyle:

“Bu anlamda o, insan zihninin tutumlarında köklü bir değişimi temsil eder. Bu değişimin ürünü olan homo faber'in böylece doğan yeni düşünce kategorilerinin doğaya, hayata, maddeye uygulama girişimi, Modernlik adımı verdiğimiz süreci başlatır.”³⁸

Bilimsel bir kültür ile hem düzenli, hem de özgür bireylerden oluşan toplum arasındaki bu denklik, kelimenin tam anlamıyla modern akla dayanmaktadır. İnsanın eylemi ile dünyanın düzeni arasındaki bu denkliği de ancak akıl kurabilir. “Nihayet

³⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 321.

³⁵ Rene Decartes, *Felsefenin İlkeleri*, Çev. Mesut Akın, İstanbul: Say Yayınları, 2010, s. 54.

³⁶ Rene Descartes, *Yöntem Üzerine Konuşmalar*, Çev. Hasan İlhan, Ankara: Alter Yayıncılık, 2009, s. 26.

³⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 327.

³⁸ Tülin Bumin, *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996, s. 25.

keyfiliğin ve şiddetin yerine hukuk devleti ve piyasa düzenini koyanda akıldır. İnsanlık aklın yasalarına uygun olarak hareket etmekle hem bolluğa, hem özgürlüğe, hem de mutluluğa doğru ilerler.”³⁹

Francis Bacon’u hatırlatan bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere modern akıl, modern bilim ve kültürü uyum içerisinde kavrayacak ve insanı özgürlük ile refaha eriştirecektir. Ancak düşünülenin aksine modern ideoloji birçok alanda vaat ettiği ilerlemeyi kaydetmemiş ve toplumsal kaoslarla sonuçlanmıştır. 18 ve 19. yy’da akla atfedilen güç ve değer o denli büyür ve gelişir ki Kant bunu şu sözlerle izah eder: “duyulur âleme kanunlarını veren akıldır, kozmosu yapan akıldır.”⁴⁰ Başka bir deyişle: “...anlama yetisi (apriori) yasalarını doğadan almaz, onları doğaya buyurur.”⁴¹

Modernlikle en güçlü bir biçimde özdeşleştiği anda Batı düşüncesinin özelliği, akılcılığa tanınan temel rolden daha geniş bir fikre, akılcı bir toplum fikrine geçmeyi istemiş olmasında yatar ve o akılcı toplumda akıl yalnızca bilimsel ve teknik etkinliği yönetmekle kalmaz, insanların yönetimini ve nesnelerin yönetimini de elinde tutar. “Nietzsche’ye göre modernizm, metafizik düşünce geleneği ile bir süreklilik ilişkisi içinde olup, hınç duygusunun vücut vermiş olduğu birçok düşünce tarzını ve sosyal oluşumu bünyesinde barındırmaktadır.”⁴² Bu noktada Nietzsche, modern düşüncenin akıl dışılığını, dogmatikliğini, yanlıklarını, entrika ve hatalarını, dahası “...yapaylığını, kısırlığını, sıkıntılarını, aşırılıklarını, sabitleştirici, köleleştirici, iç karartıcı yönlerini, haysiyetini yitirmiş düşkün ve küçük insanları merkeze almasını ortaya koyduğu için önemli bir şahsiyettir.”⁴³ “Modern çağın en yaygın işareti: İnsanlar kendi gözlerinde inanılmaz bir dereceye kadar saygınlıklarını yitirmişlerdir.”⁴⁴

Bütün genel tanımlar, esasında bir epistemolojinin, bir kültür ve toplumun genel yapısından kaynaklı olarak meydana gelmiştir. Sonuç itibariyle modernlik dediğimiz kavram ve kavramın altına aldığı tüm toplumsal olgular, bir epistemolojiye, bir tasarıma dayanmaktadır. Bu modern epistemolojinin öncü isimlerinin başında Descartes ve en

³⁹ Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 14.

⁴⁰ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, Çev. H. Vehbi Eralp, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998, s. 313.

⁴¹ Immanuel Kant, *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2002, s. 72.

⁴² Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, İstanbul: Kibele Yayınları, 2010, s. 123.

⁴³ Kızılçelik, *Batı Barbarlığı 1*, s. 97.

⁴⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 35.

güçlü savunucularının başında Kant gelir. Bundan dolayı Nietzsche, birçok noktada başta Descartes olmak üzere Kant'a da eleştiriler yöneltir.

1.3. MODERN ÖZNEİN TARİHSEL SERÜVENİ

Modernite, evrensel tanımlar ve genel geçer ölçütler uygulayarak yerel ve kültürel, dini ile etnik farklılıkların ortadan kalkmasını hedef alan bir düşünce akımı anlamına gelmektedir. Dahası modernite beraberinde getirdiği evrensel ölçütleri yaşamın tüm alanlarında yaşanılması gereken bir ilkeymiş gibi dayatır ve karşı konulması durumunda ona Foucaultcu tabirle hasta teşhisini koyup sonra da düzeltmek için ruhuna ya da bedenine müdahalede bulunur.

Foucault'a (1926-1984) göre, "Deliler Gemisi her şeyin tad alınmak üzere sunulduğu bir hazlar manzarasını, insanın burada artık acı ve ihtiyaç duymamasından ötürü yenilenmiş olan bir cins Cennet'i kat etmektedir; ancak insan masumiyetine yeniden kavuşamamıştır. Bu sahte mutluluk Deccal'ın şeytani zaferidir, bu daha şimdiden çok yakın olan Son'dur."⁴⁵

Foucault, içinde düşündüğümüz ve ilişkiler kurduğumuz 'söylemsel rejim' gibi kendi benliklerimiz ve bedenlerimizin de, bütün insanlık tarihini içine alan ve 'hiç bitmemecesine tekrarlanan tahakküm oyun'un sonucu olarak ortaya çıktığını düşünüyor."⁴⁶ Ve ona göre, kim olduğumuzu anlamamız için, bizi üreten mekanizmaları keşfetmemiz, Foucault terimlerle "soy bilim" yapmamız gerekmektedir. Çünkü soy bilim, öznenin meydana gelişini, onun oluşumunun dolambaçlı yollarını izleyerek nasıl belli itaat sistemleri tarafından yaratıldığını anlamaya çalışmaktadır. Foucault'u "*Kelimeler ve Şeyler*"in girişinde şu soruyu sorar kendine: "Nasıl oldu da insan öznesi kendisini akla uygun bilginin nesnesi olarak ele aldı? Hangi ussallık kalıpları ve tarihsel koşullar aracılığıyla bunu yaptı? Ve de bunu ne pahasına yaptı?"⁴⁷

Esasında modern antropoloji soyut bir insan tasarımına dayanmaktadır ve bu antropolojiye dayanan bireyi tesis etmek, insanları ayrıştırmak, yani insanlar arasındaki her türlü ortak bağı ortadan kaldırmak demektir. Foucault'a göre "Özne sözcüğünün iki

⁴⁵ Michel Foucault, *Deliliğin Tarihi 1*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: İmge Kitapevi, 1992, s. 42-43.

⁴⁶ Brian Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005, s. 168-169.

⁴⁷ Jose Guilherme Merquior, *Foucault*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Afa Yayınları, 1986, s. 21.

anlamı vardır. Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne.”⁴⁸ Doğal olarak bu durum birçok açıdan tartışılan soruna da kaynaklık etmektedir. Ancak bizim ilgi odağımızı modern öznenin inşası oluşturmaktadır. Çünkü o, birçok filozof açısından olduğu gibi Nietzsche açısından da sorunludur ve düzeltilmesi gerekmektedir. Modern özne kendi içine kapalıdır ve anlam ile değerini kendisinde bulur. İşte bu tanımlamalar ile ortaya konan ve evrensel bir tasarıma dayanan modern öznenin inşası ilkin Descartes tarafından yapıldı ve sunuldu. Descartes’tan önce, her türlü otoriteden bağımsız ve özgür bir varoluşa sahip bir özne tasarımı söz etmek olanaksızdı, çünkü insan, ya doğa ile olan bütünlüğü ya da Tanrı ile olan hiyerarşik bir ilişki bağlamında açıklanmıştır hep. Yani insan her halükarda bir bütünsel sistem içinde tarif edilmiştir. Oysa Descartes, ruh ve beden ayrımı yaparak insanı bir yönüyle mekanik yasalara tabi kılarken, diğer yönüyle de özgür ve tercihte bulunan bir varlık olarak sundu. Yöntem olarak kullandığı şüpheden hareketle Descartes varlığının bilgisine erişmiştir: “Ben yani kendisiyle neysem o olduğum ruh, bedenden tümüyle ayrıdır, hatta bedenden daha kolay tanınır ve beden olmadığında bile o kendisi olmaktan çıkmaz.”⁴⁹

Böylece Descartes felsefe tarihinde ilk kez olgu ile değeri birbirinden ayırmış oldu. “Çünkü eğer insan açıkça ayırt edilebilir iki tözden oluşuyorsa, doğası ayrılma ve bundan böyle bir birlik taşımama eğiliminde olacaktır.”⁵⁰ Oysaki ne Antikçağda ne de Ortaçağda böyle bir şey yoktu. Çünkü onlarda olan ile olması gereken bir arada idi. Nietzsche Descartescı bu ayrımı baştan yadsıyarak tek bir bakış açısından hareketle yorum yapmaya izin vermez ve kendisine has bir tarzda felsefi anlayışını ortaya koyar. Doğal olarak modern felsefede insanın tözsel kavranılışına ilişkin ilk postmodern eleştiri Nietzsche tarafından getirilmiştir:

“Mutluluğu keşfettik biz, yolu biliyoruz artık, binlerce yılın labirentinden çıkışı bulduk. Başka kim bulabilirdi ki bu çıkışı? Modern insan mı? ‘Ne ettiğimi bilmiyorum; ne ettiğim bilmeyen her şeyim ben’ diye iç geçirir modern insan. Bu modernlikti bizi hasta eden, tembel barışlar, korkak tavizler, modern Evet ve Hayır’ın bütün erdemli kirliliği.”⁵¹

⁴⁸ Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 63.

⁴⁹ Descartes, *Yöntem Üzerine Konuşmalar*, Çev. (Hasan İlhan) s. 40.

⁵⁰ Copleston, *Felsefe Tarihi Descartes*, Çev. (Aziz Yardımlı) s. 20.

⁵¹ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 47.

Aslında burada temel sorun tikellerle parçalanmış bir dünyada tikeller arasında ilişkinin nasıl tesis edileceği konusundadır. Çünkü modernite bireyi tesis etmekle beraber ortak bağı ortadan kaldırmıştır. Nietzsche ortak bağı yeniden tesis edip (burada kast edilen, Nietzsche'nin insanların uyması gereken bir ilke tesis etmeye çalıştığı değil; aksine tüm ilke ve kurallara başkaldırarak kendi değerini yaratan üstinsanı ortaya koymayı amaçlamaktadır.), insanın hakikatten nasıl kurtulup, gerçek özgürlüğe nasıl ulaşabileceğini formüle etmeye çalışır. Başka bir deyişle “Nietzsche'nin amacı, her şeye rağmen duygu üzerinde denetim ve yönlendirim sağlamış tutku sahibi herhangi birine ahlaki bir kod üretmektir.”⁵²

Nietzsche modernitenin akılsallığını eleştirir ve insani eylemlere aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıkar: “Ne ettiğimi bilmiyorum; ne ettiğim bilmeyen her şeyim ben diye iç geçirir modern insan... Bu modernlikti bizi hasta eden, tembel barışlar, korkak tavizler, modern Evet ve Hayır'ın bütün erdemli kirliliği.”⁵³ Nietzsche için modernite, Hristiyan ve Yahudi kültür toplumunun, daha doğrusu köle ahlakının zafer ilanından başka bir şey değildir: “Modern insanı karakterize eden her şeyde bir çöküş unsuru vardır.”⁵⁴

Nietzsche'ye göre, Descartes dünyayı bir tarafıyla her şeyi kavrayıcı yegâne güç olan zihin; öte tarafıyla da zihin tarafından kontrol edilebilir, ölçülebilir madde şeklinde sundu. Nihayetinde tarih gösterdi ki zihin sonunda kendisini de tıpkı bir madde gibi nesne kıldı ve özgürlüğünü kaybetti. Kant'ın (1724-1804) bu noktada katkısı büyüktür. Ancak Nietzsche açısından o da çağdaşlarından çok ileri gidememiştir. Ona göre, hiç şüphesiz Kant, Descartes'in zihin ile bedenden oluşan ikili töz anlayışına karşı çıkmış, ancak bunu sadece bir adım öteye taşımıştır. Nietzsche'nin gözünde Kant, Aydınlanmanın iyimser ve ilerici mantığını büyük ölçüde yıkmış bir düşünürdür. Eleştirel aklın doğuşuna zemin hazırlamış ve bireyi güvence altına alan bir felsefe sistemi geliştirmiştir. “Kant'ın felsefi sisteminde ve daha genel olarak Hristiyanlığın dinsel geleneğinde kutsal ve dünyevi arasındaki uzaklaşmayı, Nietzsche çökmekte olan bir dünyanın, yani decadence ve nihilizm dünyasının bir arazi olarak reddetti.”⁵⁵ Ona

⁵² Stauth ve Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. (Mehmet Küçük) s. 195.

⁵³ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 7.

⁵⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 97.

⁵⁵ Stauth ve Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. (Mehmet Küçük) s. 109-110.

göre “Kant, psikoloji ve insan bilgisi açısından yetersizdi; büyük tarihsel değerlere (Fransız İhtilali) çok uzaktı.”⁵⁶

Özne-nesne ya da ruh-beden ayrımı köklerini Descartes'ta bulur ve birçokları tarafından aynı şekilde sürdürülür. Nietzsche Kant'ı da bu görüşün takipçisi olarak görür ve ona da eleştirisini yöneltir. Çünkü ona göre Kant'ın temel sorunu Descartes'inkinden ayrı değildi: “Yukarıda yıldızlı gökler ve içeride ahlak yasası.”⁵⁷ Ve Kant bizi “İkiye bölünmüş bir olgusalılık diyebileceğimiz bir şeyle karşı karşıya bırakır.”⁵⁸ O, evrene daha doğrusu dünyaya özne ve nesne ayrımı açısından bakma şeklindeki Kartezyen ve Kantçı ısrarlara karşı çıkmakla beraber ‘dünyada olma’ kavramını önermektedir. Ona göre gerçek, Kant tarafından görünürde olana dönüştürülmüş ve uydurulmuştu. Nietzsche bunu şöyle ifade eder:

“Kant'ın başarısı, sadece bir tanrıbilimci başarısıdır: Kant, Luther gibi, Leibniz gibi, sağlam olmayan Alman dürüstlüğü'nün yeni bir takozuydu. Ahlakçı olarak Kant'a da söylenecek bir söz daha var: Bir erdem, kendi buluşumuz olmalıdır, en kişisel meşru müdafaamız ve ihtiyacımız olmalıdır: başka her türlü anlamda, sadece bir tehlikedir. Yaşamamızın gerektirmediği bir şey ona zarar verir: Kant'ın olmasını istediği gibi, salt “erdem” kavramı karşısında bir saygı duygusundan çıkan erdem, zararlıdır.”⁵⁹

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere, Nietzsche, Alman decadence'ının felsefesini Kant'a dayandırır ve yozlaşmanın kaynağında onun felsefi görüşlerinin yattığını söyler. Nietzsche'ye göre, “Hem Kant hem de onun düşüncelerine bağlanmış olan Alman felsefesi kendilerini aldatmaktadır.”⁶⁰ Nitekim aynı yerde yapmış olduğu şu açıklamalar konuya açıklık getirmek açısından son derece önemlidir:

“Kant'ta “Alman” masumiyetinde bu yozlaşma biçimini, bu düşünsel vicdan eksikliğini, “pratik zekâ” kavramı altında bilimselleştirmeğe çalıştı: aklın önemsenmediği durumlar için bir akıl uydurdu, yani ahlakın... ‘Malısın’la başlayan yüce talebinin yükseldiği zamanlar için...”⁶¹

⁵⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 92.

⁵⁷ Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, Çev. İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, 1999, s. 174.

⁵⁸ Copleston, *Felsefe Tarihi Descartes*, Çev. (Aziz Yardımlı) s. 69.

⁵⁹ Friedrich Nietzsche, *Deccal*, Çev. Firuzan Gürbüz, İstanbul: Alfa Yayınları, 2015, s. 26.

⁶⁰ Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 143.

⁶¹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 16.

1.4. MODERNİZME POST-MODERN BİR ELEŞTİRİ: NİETZSCHE

Modernite en kaba tabirle 17. yüzyılda başlayıp 18. yüzyıla zirveye ulaşan bir dönemi ifade eder. Bu çağın esas ayırıcı özelliği de evrensel ölçütlere ve ilkelere dayanılarak, evrensel tanımlamalar sunmasıdır. Kısacası modern yüzyılın esas ayırıcı özelliği, hayatın tüm alanlarına dair evrensel kriterler ve buna bağlı olarak vaat edilen özgürlük ve mutluluğu ifade etmesinde yatar. “Nietzsche’nin modernitede gördüğü mutlak bir dekadanstır, insan modern zamanlarda, “içgüdülerini yitirmiş”, “evcilleştirilmiş”, “hasta edilmiş”, “kendisine karşı bir varlık” haline dönüştürülmüştür.”⁶² Bilindiği gibi 18. yüzyıl Aydınlanma yüzyılıdır ve bu yüzyılı diğer dönemlerden farklı kılan da akla dair sunduğu tasavvurlardır. Çünkü akıl, bütün farklılıklara rağmen bu yüzyılın bütünleştirici ve birleştirici anahtar kavramı, daha doğrusu hareket yani merkezi noktasıdır.

“Özünde Aydınlanmanın temel isteği dünyayı bilim aracılığıyla sunmak, dünyayı, tarihi, toplumu ve sonuç olarak insanı anlamak ve açıklamak ve bunu yaparken de sadece akıl’a başvurulmasını istemektir.”⁶³ Akıl kavramının en genel anlamını kazanarak etkinliğini artırdığı Aydınlanma Çağını gerçekten iyi anlamak, bu kavramın gerçek mahiyetini anlamayı kolaylaştıracaktır. Aydınlanma Çağı, “İnsanlık tarihinde akıl ve düşüncenin bireyin en güçlü yetisi olarak birleşmiş bir biçimde, dünyanın ve toplumun metafizik ve mistifiye edilmiş anlaşılmasına dayalı geleneksel toplum ve bilgi yapılarını ortadan kaldırmak üzere göreve çağrıldığı önemli bir aşamayı teşkil etmektedir.”⁶⁴ Burada aklın esas belirleyici rolü, metafizik ve gelenekten beslenen her türlü ideoloji ve düşünceye kökten karşı çıkışıdır. Akıl kavramının belirleyici görevi, ilerleme kavramını temellendirerek insanın mutluluğa ve refaha erişimini insanın özgürlüğüne aykırı olmadan yapmaktır.

En genel tanımıyla postmodernizm, modernitenin açmazlarına karşı bir savaşım ve modernleşmeyle bir hesaplaşmadır. İlerleme, rasyonellik ya da akıl, toplumsal sistem kavramlarını kesin bir dille reddeder. “Yıkıcılığın keyfini bilirim. Bu yüzden eşsiz bir

⁶² Fatih Yaşlı, *Hayatın Olumlanması Olarak Felsefe Nietzsche ve Marx*, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2010, s. 38.

⁶³ Dursun Bostan, *Aydınlanma ve Postmodernizm*, Sivas, 2013, s. 35-36.

⁶⁴ Ahmet Çiğdem, *Akıl ve Toplumun Özgürleşimi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 21.

yıkıcıyım.”⁶⁵ Aklın karşısına duyguyu yerleştirir ve bizlere belirlenimciliği değil belirlenemezciği; birliği değil çeşitliliği, sentezi değil farklılığı, basitleştirmeyi değil karmaşıklığı, evrensel ve genel geçer olanı değil biricikliğini sunar. Genel olana değil tek olana vurgu yaparak nedenselliği ve gözlem ile deneyi göz ardı ederek metinler arası geçişe, duyguya, güvene dikkat çeker.

On sekizinci yüzyılın anti aydınlanmacı düşünürü ve ilk postmodern filozoflardan biri olan Nietzsche aklın bu denli ilahlaştırılmasına şiddetle karşı çıkar. Ona göre hayatın ve insanın özü bizatihi insanın kendi yaşamıdır, kendisi dışında bir ilke değildir. “Nietzsche, *The Will to Power*’da (İktidar İstenci), Yahudi-Hristiyan kültürünün bıraktığı mirası takiben bedeni (eti) tinselliğin ve aklın yadsınması olarak gören bir ahlak düzenleri hiyerarşisi üretmiş olan modern düşüncenin idealizmine ve entelektüelliğine karşı çeşitli saldırılar gerçekleştirdi.”⁶⁶

Postmodernizm Aydınlanma Çağının akıl ve bilimi kutsallaştırıp evrenselleştiren söylemini açık ve kesin bir dille reddeder. “Postmodernizm modernliğin ahlaki iddialarına, modern öznedede temellenen evrensel bir etik düşüncesine, özellikle de yararcılık ve bireycilik diye ifade edilen etik anlayışlarına şiddetle karşı çıkıp dikkate alınması gerekenin yerel, tekil, kültürel olduğunu, esas olarak da bunların gerçek ve insan için temel olduğunu savunur.”⁶⁷

Nietzsche, dilin metaforik olduğunu söyler. O, hakikat ve bilgi gibi kavramların dilde göreceli olduğunu ve evrensel veya nesnel bir hakikat düşüncesinin gerçekte mümkün olmayacağını savunur. Dolayısıyla karşılaştığımız ve tecrübe ettiğimiz yaşamda olguların değil sadece yorumların olduğunu, hakikatin bir metafor ve kaynak bir yığın olduğunu belirtir. Doğal olarak ona göre hakikat, epistemolojik değil etik karakterlidir. Nietzsche’ye göre, “Ne hakikat için nihai bir temel, ne de mutlak veya evrensel bir hakikat vardır. Bizim bir şeyi doğru olarak nitelememiz, onu yaşamın özel bir formuna referansla sorgulanamaz hale getirmemiz demektir.”⁶⁸

Ona göre, yaşam sürekli hareket halinde olduğundan, daha doğrusu yaşam

⁶⁵ Zygmunt Bauman, *Yaşam Sanatı*, Çev. Akın Sarı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018, s. 153.

⁶⁶ Stauth ve Turner, *Nietzsche’nin Dansı*, Çev. (Mehmet Küçük) s. 106.

⁶⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003, s. 325.

⁶⁸ Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 119.

sürekli değiştiğinden hiçbir şekilde keşfedilmesi mümkün bir hakikate sahip olunamaz. Çünkü hakikat, kesin bir şeymiş gibi keşfedilebilecek bir şey olmayıp; sürekli olarak yaratılan ve sosyal yaşam içerisinde oluşturulan bir şeydir. Nietzsche, dünyanın akılla düzenlenişine ve keşfedilebilir bir dizi doğa yasına itaat etmeye karşı çıkar. Onun bu noktada önerdiği çözüm kendi sınırlarının farkında olan yeni ve pragmatik *şen Bilimdir*:

“Hakikati bulanlara, bulmuş olduğunu savunanlara eleştiri oklarını yöneltir. Mizah yoluyla hakikat yolculuğu yapanların gözlerini açar. Bir şenliktir hakikat yolculuğu, ona sıkıntılar, hastalıklar, yoksulluklar, uyumsuzluklar, yaşamış şen bilimciye hakikat yolculuğu bir şölendir.”⁶⁹

Nietzsche’ye göre, hakikat iradesi bir sabitleştirmedi, gerçek ve sürekli kılmadır, nesnelere sahte özelliğini ortadan kaldırmadır, onun var olanlar açısından yeniden yorumlanmasıdır. Dolayısıyla hakikat bulunacak veya keşfedilecek bir şey değildir. Kuçuradi’ye göre, “Nietzsche’nin perspektivizmi kendinde varlığı kabul edenlere karşıdır, daha doğrusu dile getirilmek istenen insan realitesini anlamlandırma ve değerlendirmedeki sınırlılık, belli bir açının kaçınılmazlığıdır. İyinin, güzelin, hakikatin ne olduğunun bilindiği ileri sürülür: bu ise bir ‘kalpazanlık’tan başka bir şey değildir.”⁷⁰

Bu bağlamda “Demek ki hakikat için kapasitemiz sınırlı, yani bir insanın bilebileceğinden çok hakikat var; bu yüzden farklı ilgisi merakı olan insanlar ortaya farklı doğrular (hakikat) koyacaklardır.”⁷¹ Nietzsche için evrende sayısız anlam ve yorumlar vardır, doğru bilgi görecelidir. Bu görüşlerinden dolayı Nietzsche postmodern düşünürler arasındaki yerini almaktadır. Çünkü postmodernizm, modernizme karşı bir tepki, insanın araçsallaştırılmasına ve özgürlüğünden yalıtılmasına karşı kesin ve açık bir karşı duruştur. Tek bir hakikat ve evrensel doğruların al aşağı edildiği ve yerini hakikatlerin ve görece farklı görüş ile yorumların hüküm sürdüğu bir anlayışa bıraktığı görülmektedir.

⁶⁹ Friedrich Nietzsche, *şen Bilim (Ana Metin 1)*, ev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 7-8.

⁷⁰ İoanna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1997, s. 16.

⁷¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, ev. (Murat Batmankaya) s. 136.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÜÇ İSTENCI VE KÖLE-EFENDİ DİYALEKTİĞİ

2.1. MODERN ÖZHENİN İNŞASI VE ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLARA BİR ÇÖZÜM OLARAK NİETZSCHE

Başından beri sunmaya çalıştığımız üzere, modern felsefenin, daha genelde de modern yüzyılın inşası ile birlikte, insanların sadece kılık kıyafetleri değişmemiş, hayat biçimleri, yaşam alanları ve en önemlisi de zihinleri de değişmiştir. Modern epistemoloji ve modern öznenin inşası, insanlık tarihi açısından önemli bir gelişme olmasına rağmen birçok soru işaretini de beraberinde getirmiştir. Değirmeye çalıştığımız bu sorunların başında insanın yalnızlaşması, özgür bireylerden oluşan bir toplum yerine insanların köleleştiği, mutsuz ve ıstırap dolu decadence bir kültür ile baş başa kalmaları gelmektedir. Bizler burada Nietzscheci perspektiften hareketle nasıl bir çözüm yolu sunulmaya çalışıldığını gözler önüne sermeye çalışacağız. Nietzsche'nin deyişiyle:

“İnsanlık doğru yolu bulmamıştır, kendi başına; yönetilişi hiç de tanrısal değildir; tersine, o yadsıyan, o bozucu içgüdüler, decadence içgüdüleri onu baştan çıkarmış, hem de en kutsal değerleri arasında hüküm sürmüştür.”⁷²

Kuçuradi 19. yy'ın temel toplumsal yapısını, daha doğrusu modern yüzyılın inşa ettiği modern bireyi *çökmüş* olarak nitelendirir ve koyu Hristiyan ile öte dünyacı, bitkin insanı da buraya yerleştirerek toplumsal yapının çöküntü içerisinde olduğuna vurgu yapar. Ona göre Nietzsche'nin toplumda gözlemlediği ilk olgu yozlaşma yani decadence'dır. Kısaca o, bu yozlaşma ve bozulmayı şu sözlerle dile getirir:

“İnsanlık genel itibarıyla bir çöküntü içerisinde ve bu çöküntünün nedeni ise Hristiyanlığın insan ve dünya görüşüne dayanan Batının sürü ahlakı, sonuçları ise karamsarlık, zaaf, kötülük, hastalık, bekârlık, dizginsizliktir.”⁷³

Nietzsche'ye göre yozlaşma kavramı “hayatın büyümesinin zorunlu bir mantıksal sonucudur. Yozlaşmanın ortaya çıkışı hayatın dogması ve ilerlemesi gibi

⁷² Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 88.

⁷³ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 98.

zorunludur. Onu ortadan kaldırmak insanın elinde değildir. Fakat Nietzsche'ye göre akıl bunun tersini istemektedir.”⁷⁴

Nietzsche'ye göre “Günümüz Avrupa'sında ahlak, sürücül hayvanın ahlakıdır.”⁷⁵ Başka bir deyişle Nietzsche, “Batı dünyasını, onun neliğini ve yıllardır yapıp ettiği kötülükleri, gözler önüne sermiştir. Batı'nın barbarlığın kalesi olduğunu çok net bir biçimde göstermiştir. Batı'nın sistemine, bütün değerlerine, olumlu olarak sunulan her şeye, her türlü iyisine saldırmıştır.”⁷⁶ Nietzsche *İyinin ve Kötünün Ötesinde* şunu dile getirir:

“Doğrusu, Platon'un yaptığı gibi ruhtan ve iyiden söz etmek, hakikati baş aşağı çevirip, onu kafa üstü tutmak ve bütün yaşamının temel koşulu olan gerçek görünüşünün kendisini yadsımak demek oluyor.”⁷⁷

Bunlardan ötürü Nietzsche, eleştirisini modern epistemoloji ve Hristiyan ahlakına yöneltmektedir. Ona göre, Hristiyan ahlakı tıpkı Platoncu-Sokratesçi geleneğe olduğu gibi yaşamın gerçekliğini iki parçalı bir töz anlayışıyla ele almış ve değerler önemini kaybederek decadence bir kültür ortaya çıkmıştır. Bir bakıma ona göre “Hristiyanlığa, acımanın dini denir.”⁷⁸ Decadence, böyle bir durumda Platoncu metafizik geleneğin bir sonucu, Batı toplumun da kaçınılmaz sonudur. “Nietzsche Hristiyanlığı da Batı metafizik geleneğinin bir parçası yani Platonculuğun bir başka formu, sürüce değerlendirmelerin egemen olduğu bir ahlak olarak görür.”⁷⁹ ve ona göre “Ahlakın canına kıyması son ahlaki şarttır.”⁸⁰

Nietzsche'nin perspektifinden Platoncu idealist metafiziği aşmak, Hristiyan ahlakını aşmak ve insanın özgürleşimine, üstelik Üstinsana doğru bir sürece yol almak demektir. Daha doğrusu özgürlüğünden yalıtılmış ve modern dünyanın anlamsız boşluğunda sürüklenen birey Nietzsche'nin felsefesinde yeniden mutluluğa erişmenin yollarına düşecektir. İnsanın mutluluğa erişmesinin ve esasında özgür olmasının çözüm

⁷⁴ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayınları, 2002, s. 38.

⁷⁵ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Korkut Ata, İstanbul: Avrupa Yakası Yayıncılık, 2014, s. 171.

⁷⁶ Kızılcelik, *Batı Barbarlığı 1*, s. 97.

⁷⁷ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 13.

⁷⁸ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 10.

⁷⁹ Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 119.

⁸⁰ Wilhelm Weischedel, *Felsefenin Arka Planı*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 322.

yolu olarak da Nietzsche *güç istenci* anlayışını ortaya koyar ve Üstinsana ulaşmak üzere yola koyulur. Heidegger (1889-1976), Nietzsche'nin güç istenci anlayışını ve metafiziğe ilişkin görüşlerine oluş kavramı bağlamında değinir:

“Nietzsche için ‘oluş’, ‘güç istemidir.’. ‘Güç İstemi dirimin temel özelliğidir. Nietzsche dirim sözcüğünü, çoğu zaman, geniş anlamında kullanır. Bu kullanımda, sözcük, metafiziğin içindeki (Hegel ile karşılaştırın) ‘oluş’a eşitlenir. Nietzsche'nin de güç istemi, oluş, dirim, Varlık, geniş anlamda aynı anlama gelir.’”⁸¹

Esasında Heidegger'e göre, güç istenci ilk kez, kendi ilkesinin bilgisinden yola çıkarak ve yine bilinçli olarak yerini aldığı içindir ki yeni bir değer koymanın da ilkesidir. Heidegger'e göre, Nietzsche'nin bütün değerleri yeniden değerlendirmek amacıyla ortaya koyduğu bu ilke ile bütün metafizik de alt üst edilir. Ona göre, Nietzsche alt üst etmeyi, metafiziğin üstesinden gelmek olarak kabul etti.

Kısaca, Nietzsche'ye göre, modernlik adı altındaki tüm bu düşünceler yaşamı hiçe sayıp değersiz kıldığı içindir ki yaşama adeta bir düşmandır. Ona göre “yaşamı özgür kılmak istiyorsak, ahlaklılığı yok etmemiz gerekir.”⁸² Bu durumda yaşam sadece fiziksel boyutuyla gözlemlenip gerçek olmayan olarak, yani yaşama bir hiçlik değeri verilir ve bu şekilde değerlendirilir. Nietzsche nihilizmi, değerlerin değersizleşmesini, daha doğrusu yaşamı dışlayıp sonunda yok saymasıyla sonlandıran bir yaşama şeklini ele alıyor. Bu nedenle nihilizm, temelinde en yüksek değerleri alaşağı edip bir çöküş veya yıkım olarak karışımıza çıkmaktadır.

“Nihilizm hakikatin, şeylerin mutlak tabiatının ve kendinde bir şeyin olmadığı bir durumdur. Nietzsche böyle bir durumda hakiki dünya diye bir şey olmadığından dolayı, doğru olarak düşünülen her şeyin ve her inancın da zorunlu olarak yanlış olması gerektiğine dikkat çeker.”⁸³

Nietzsche *Aforizmalar*'da nihilizmi “En yüksek değerlerin kendilerini değerden düşürmesi”⁸⁴, herhangi bir amaç ya da hedef konulamaması olarak tanımlamaktadır. Daha doğrusu “Nihilizm büyük değerlerimizin ve ideallerimizin son mantıklı

⁸¹ Martin Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, Çev. Levent Özşar, Bursa: Asa Yayınları, 2001, s. 30.

⁸² Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 236.

⁸³ Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 39.

⁸⁴ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 211.

karışıklığını temsil etmektedir.”⁸⁵ Başka bir deyişle nihilizm mevcut değerlerin değersizleştiği, niçin sorusunun cevapsız kaldığı tarihsel bir duruma işaret eder. Nietzsche’ye göre, nihilizm Batı düşünce geleneğinin yazgısıdır ve söz konusu yazgı tüm açıklığı ve etkileriyle modern zamanlarda görünür hale gelmektedir. Bilhassa hakikatin ve kendinde şeylerin, dogmatik ilke barındıran bütün her şeyin var olmadığı ve şeylerin mutlak bir doğaya sahip olmadıklarının kabul edilmesiyle birlikte her şeyin anlamsız olarak görülmesi; hiçbir şeye anlam verilememesi ile ortaya çıkan hastalıklı bir geçiş dönemidir.

Nietzsche için nihilizm, Sokrates ile birlikte başlayan ve Avrupa Hristiyan toplumu ile zirveye ulaşan Batı metafizik düşünce geleneğinin ürünüdür ve Nietzsche’yi nihilizme götüren ana sebepler arasında Batı kültür tarihinin içinden çıkılamayan yazgısının Platonculuğa ve Hristiyanlığa dayandırılarak ve bu durumun hastalıklı olarak değerlendirilmesi gelmektedir.

“Sokrates’i bir Decadence olarak tanıyarak, psikolojik anlayışındaki şaşmazlığın herhangi bir kişisel ahlak kuralını yıkma kaygısına dair bir korkusu olmadığını açık ve net bir biçimde kanıtladım.”⁸⁶

Heidegger Nietzsche’nin hiççilik konusuna ilişkin ifadelerini açıklarken şöyle bir yorumda bulunur:

“Nietzsche, hiççiliği tarihte şimdiye kadarki değerlerin değerden düşürülmesinin yasallığı olarak anlıyor; ama şimdiye kadar ki değerlerin değerden düşürülmesini bütün değerlerin yeniden değerlendirmesi olarak açıklıyorsa, Nietzsche’nin yorumuna göre, değerlerin egemenliği ile çöküşü, böylelikle de genelde değer koymanın olanağı hiççiliğe dayanır.”⁸⁷

Modern öznenin inşası ve beraberinde getirdiği sorunları Nietzscheci bir perspektiften bakılarak, temel eleştiri noktalarına değinilmeye çalışılmıştır. Nihilizm kavramının ve buna bağlı değerlerin yitirilmesine, bu hastalıklı sürecin kaçınılmaz gerçekliğine vurgu yapılmıştır. Nietzsche’nin derdi değerleri tamamen ortadan kaldırmak ve yok saymak değildir, insanın bizzat kendisinden yola çıkarak yeni değerler yaratmak ve ortaya koymaktır. Bunun için de Nihilizm onda bir yaşam felsefesidir, aşılması gereken bir süreçtir.

⁸⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 22.

⁸⁶ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 67.

⁸⁷ Heidegger, *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 31.

“Her saf manevi değerler sistemi nihilizmle sonuçlanır: Avrupa’da da beklenen budur. İnsanlar hâlâ dini arka planı olmayan bir ahlakçılıkla devam edebileceğini düşünmektedirler: ama bu kesin olarak nihilizme götürür.”⁸⁸

2.2. NİETZSCHE’NİN TEMEL SORUNSALI VE AHLAK ELEŞTİRİSİ

Nietzsche’nin merkezinde yer alan temel soruna ilişkin birçok farklı yorum ortaya konmuştur. Ancak eserlerinden doğrudan hareket edildiğinde merkez noktasının değer ve ahlak kavramından meydana geldiği aşikâr bir gerçektir. Her ne kadar modern özne, araçsal akıl, toplumsal sorunlar, yalnızlaşma, yozlaşma gibi kavramlardan hareket edilse de esasında hepsi onun ahlak ve erdem, daha doğru bir deyişle değer noktasındaki görüşlerine kaynaklık etmektedirler. Çünkü Nietzsche insana kendisinden hareketle kendisi için geçerli olabilecek değerler ortaya koyma imkânı sunmaya çalışmaktadır.

Nietzsche’ye göre, hayat tasavvurunun gerçekleşmesinin önünde ve esasen insanlığın ilerlemesinin önündeki en büyük engel ve sorun Hristiyanlıktır. Bundan dolayı Nietzsche acımasız ve korkusuzca Hristiyanlığı kıyasıya eleştirir ve bu inancın beraberinde getirdiği değer anlayışının insanlığa verdiği zararları açıklamaya girişir:

“Hristiyanlığı süsleyip püslememeli: O, bu daha yüksek insan türüne karşı ölümüne bir savaş vermiştir, bu türün tüm temel içgüdülerini etkilemiş, bu içgüdülerden kötüyü, kötülerini damıtmıştır, - güçlü insanı tipik aşağılık, “alçak” insan yapmıştır.”⁸⁹

Nietzsche *Güç İstenci* adlı eserinde “Hristiyanlığa bugüne kadar var olan en kaçınılmaz baştan çıkartıcı yalan, kutsal olmayan büyük yalan olarak bakıyorum.”⁹⁰ şeklinde ifade eder. Ona göre Hristiyan Tanrı kavramı yeryüzünde karşılaşılması en yoz Tanrı kavramlarından birisidir. Hatta ona göre Tanrı tipinin batış sürecindeki en düşük gelgit örneğini temsil eder. Nitekim Hristiyanlığın Tanrısı da dini dogmaları gibi çürük ve temelsizdir. İnsan hayatını sarmalayan ve amansızca hastalıklı bir şekilde onu yozlaştırıp çürüten bu değerlerden bir an önce kurtulmalıdır. Bunun için de yapılacak ilk şey bu durumun farkına varmaktır.

“Hristiyanlık barbarca kavramlar ve değerler gerekiyordu, barbarlar üzerinde

⁸⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 36.

⁸⁹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 9.

⁹⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 153.

egemenliğini kurmak için: ilklerin kurbanı, akşam yemeğinde kan içme, tin ve kültürü hor görme; her biçimiyle, duyusal ve duyusal olmayan işkence; tapınmanın büyük görkemi.”⁹¹ Burada Hristiyanlık kavramı ve Nietzsche’nin ona yönelttiği eleştirileri gerçek anlamıyla idrak edebilmek için esasında Nietzsche’nin bu kavramdan ne anladığına bakmamız gerekmektedir. Çünkü Nietzsche’nin Hristiyan terimi ya da kavramından anladığı şey yalnızca Hristiyan din ahlakı değildir; aksine o, içinde Platoncu felsefenin de bulunduğu Batı metafizik düşünce geleneğini ifade etmek için çoğunlukla kullanmıştır bu kavramı. Doğal olarak onun açısından Hristiyanlık ya da Platoncu felsefenin bir devamı olan Batı metafizik geleneği, yaygınlaşmış ve geniş kitleler tarafından kabul görmüş bir decadence halidir. Nietzsche bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Hristiyanlık ‘halk’ın Platonculuğudur – Avrupa da yeryüzünde daha önce eşi görülmemiş bir ruh gerginliği yaratmış bulunuyor: Yay o denli gergin ki kuşkusuz kişi çok uzaklara atabilir okunu. Avrupalı bu gerginliği tehlikeli bir acil durum olarak duyumsuyor.”⁹²

Nietzsche ısrarla insanın kendisinin değer kurucu olması gerektiğini söyler. Bu yolda bazen eleştirisini o denli ileri taşır ki, Hristiyanlık kavramına ve onun değerlerine amansızca saldırır. Ona göre, “Hristiyanlığı cicileyip bicileyip, allayıp pullamamalı”⁹³. Ona göre Hristiyanlığın meşru kurumu olan kilise ve Hristiyanlığın yetiştirdiği insanlar yozlaşmış, bozulmuş ve çürük insanlardır. Hatta Hristiyanlık “...bugüne dek insanlığın başından geçen en büyük talihsizliktir.”⁹⁴ Bu bağlamda “Hristiyanlığın kaderi, ona olan inancın, onunla birlikte tatmin olacağı hasta, aşağılık ve kaba ihtiyaçlar kadar hasta, aşağılık ve kaba olması gerektiğinde yatar. Sonunda *hastalıklı barbarlık* çoğalıp kilise olarak güce ulaştı.”⁹⁵

“Hristiyanlık hastalıklı topraklardan her tür hastalığı kapmıştır: İnsan Hristiyanlığa sadece kendini her türlü enfeksiyona karşı koruma yeteneksizliğinden dolayı sitem edebilir. İşin özü de budur zaten: Hristiyanlık bir tür çöküştür.”⁹⁶

Doğal olarak bu inancın ya da daha doğrusu kilisenin istediği dindarlık çöküntüye sebep olan dindarlıktır. Nietzsche bununla da yetinmeyip, Hristiyanlığı sert

⁹¹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 26.

⁹² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 14.

⁹³ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 9.

⁹⁴ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 68.

⁹⁵ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 45.

⁹⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 139.

bir eleştiri yağmuruna tutar ve insan ufkunu bu kirli düşüncelerden temizlemek ister. *Ecce Homo*'da ifade edildiği üzere “Eğer Hıristiyanlıkla savaştığım düşünülüyorsa, bu konuda kendimi haklı görüyorum çünkü bu yolda ölümcül bir deneyimle veya zorlukla karşılaşmadım.”⁹⁷ Ona göre kilisenin tüm kurtuluş dizgesinin asıl gizli amacı, insanları hasta kılmak ve yozlaştırmaktır. Nietzsche ilginç bir benzetmeyle kiliseyi ruh hastalıkları hastanesi, daha doğrusu varılacak ülkü olarak bir tür Katolik tımarhanesi olarak değerlendirir.

“Ve Kilise'nin kendisi de —:bu, en son ülkü olarak, katolik tımarhane değil mi? —Bütün yeryüzü tek bir tımarhane?”⁹⁸

Ona göre, kilisenin istediği türden bir dindar adam, tipik bir Decadencetir. Buradan da anlaşılacağı üzere Düşünürü décadente götüren sebeplerden biri de kilisedir ve ona göre “Asıl Decadenceler ise her zaman kendilerine zarar veren yolları seçerler.”⁹⁹

Demek ki décadence, Nietzsche'ye göre mevcut tüm değerlerin, kültürel hayatın, kısacası yaşam koşullarının yozlaşması sonucu oluşan çürüme, yozlaşmadır ve bu yozlaşma, Nietzsche'nin felsefesinde nihilizmin nihai bir çözümü gibi karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche esas eleştirisini her ne kadar Hristiyan toplum ve kültürüne yöneltse de aslında onun arkasında Sorkatesçi-Platoncu bir geleneğin olduğu ve onun eleştirisinin odak noktasında bu geleneğin yer aldığı apaçık bir gerçektir. Ona göre, bu geleneğin temel eğilimi değişmeyen bir varlık dünyasına erişmek, oluşun ardında kalıcı bir töz aramaktır. Üstelik Nietzsche'ye göre bu tamamen düşünsel bir yanılsamadır.

2.3. EFENDİ VE KÖLE AHLAKI

Nietzsche'ye göre, insan var olan her şeyle ahlak arasında bir bağlantı kurmuştur, dolayısıyla da doğal olandan uzaklaşarak tinsel olana yakınlaşmıştır. Dolayısıyla Nietzsche geleneksel toplum ile ahlak anlayışına, daha doğrusu töre ya da geleneksel ahlaka bir başkaldırı sergilemiş ve bunu birçok eserinde de sıklıkla dile getirmiştir. “Doğa biliminde yeni bir çığır açan Darwin'in gelişme öğretisini, yaşama

⁹⁷ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 24.

⁹⁸ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 66.

⁹⁹ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 13.

savaşı öğretisini kendisine temel alan Nietzsche bununla da yetinmeyip ahlak anlayışını da bu temel üzerine oturtmaya çalışmıştır.”¹⁰⁰ Ona göre Darwin’in gelişme öğretisi, türlerin kalıcı olmadığını ve boyuna geliştiklerini; dahası yaşama savaşında güçsüzlerin göçüp gittiği ve geriye daha yetkin ve güçlü olduklarından dolayı güçlülerin kaldığını savunmaktadır. Böylece de daha yüksek bir soy yaratılacaktır:

“Öyleyse ahlakın ereği nasıl eşitlik olabilir, nasıl toplumsal barış, çıkarlarda uyum olabilir? Eşitsizlik, güçlülerin güçsüzler üzerine doğal olabilir ancak Nietzsche’ye göre. Zamanın ahlakını bir köle ahlakı olarak niteleyen Nietzsche, Hristiyanlığın bütün değerlerine başkaldırmış ve bu ahlaka karşı savaş açmıştır.”¹⁰¹

Esasında Nietzsche ahlakın bizatihi kendisini değil, ahlaksızlığı yadsımakta, daha doğrusu şu ana kadar benimsenmiş, insanı içgüdülerine ve kendi duygularına uymaktan alıkoyan tüm ahlak öğretilerine karşı çıkmaktadır Hatta Nietzsche, ahlaksızlık olarak adlandırılan birçok davranışın önlenmesi ve bunlara karşı mücadele verilmesi gerektiğini, bunların toplum açısından korku ve kötülük saçtığını açık bir şekilde dile getirmektedir:

“Ahlaka boyun eğme, aynı hükümdara boyun eğme gibi ya kölecî, ya da kibirli, ya çıkarıcı, ya teslimiyetçi ya da çaresizlik davranışı biçiminde olabilir. Aslında bu hiç de ahlaklı değildir.”¹⁰²

Nietzsche’nin karşı olduğu ve asıl kabul etmediği şey, insanın hiç düşünmeden kendisine dayatılan bazı durumları yapması ve bunları sorgusuz bir şekilde benimsemesidir. Ona göre, “ahlaklı insan, ahlaksız insandan daha düşük bir türdür, daha zayıf bir türdür.”¹⁰³ Nitekim insanlığın genel olarak kabul edilen ve varsayılan bir ilkeye göre belirlenmiş belli bir amacının olmadığını söyleyen Nietzsche, ancak insanlığın böyle bir amacı olduğu durumda öneride bulunmanın, daha doğrusu Kantçı ahlak anlayışına bir gönderim yaparak öyle ya da böyle davranmalı diye tavsiyede bulunmanın da mümkün olmayacağını dile getirmektedir. Ona göre şimdilik böyle bir amaç söz konusu ve mümkün olmadığına göre ahlakın istekleri, kesinlikle insanlıkla ilişkilendirilmemelidir. Kant’ın ödev ahlakı ya da daha doğrusu “Ahlâk yasası, aslında, her bakımdan en yetkin olan varlığın istemesi için bir kutsallık yasasıdır; her sonlu akıl

¹⁰⁰ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1994, s. 134.

¹⁰¹ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 134.

¹⁰² Ayşe Sevinç, *Friedrich Wilhelm Nietzsche’nin Ahlak Görüşü*, Konya 2007, s. 35-36.

¹⁰³ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 256.

sahibi varlığın istemesi için ise, bir ödev yasası, ahlâksal bir zorlamanın belirlemesi ve eylemlerinin bu yasaya saygı ve ödevini yerine getirme duygusu tarafından belirlenmesi yasasıdır.”¹⁰⁴ Oysa ki Nietzsche açısından bu kabul edilebilir bir şey değildir.

Çünkü insanlığa bir amaç, belirli ve sabit bir ilke koymanın hatta önermenin çok farklı bir durum olduğunu ısrarla savunan Nietzsche; elbette ancak amacın insanın arzusuna bırakılması ve bu noktadan hareketle düşünülüp, sadece bir varsayım olarak önerilen şeyin elbette insanlığın hoşuna gitmesi durumunda mümkün olabileceğini söyler.

“İç zorunluk olmaksızın, derin bir kişisel - özel seçim olmaksızın, haz olmaksızın, «ödev»in otomati olarak çalışmak, düşünmek, duymak kadar hızla yıkan başka ne olabilir? Bu, tam da *décadence*'in reçetesidir, hatta budalalığın reçetesi... Kant, budala oldu.”¹⁰⁵

Daha doğru bir deyişle ahlak yasasının mümkün olabilmesinin yolu ona göre insanın kendi duygusundan yola çıkarak ve özgürlüğüne ters düşmeyecek bir şekilde bunu kendine bir ahlak yasası olarak koyması ile mümkündür. Nietzsche kendisinden önce, bugüne dek oluşturulmuş bütün ahlak yasalarının, temelde hepsinin çoğunlukla hep insanlığın arzularının dikkate alınmadan yapılmış olmasını dile getirip sert eleştiriler yöneltir. Aslında bu noktada Nietzsche de kendisinden sonra birçok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Çünkü sırf insanın arzularının doğrultusunda kurulmuş bir ahlak öğretisinin ne denli başarılı bir ahlak öğretisi olacağı açık bir şekilde tartışmalıdır. Doğaldır ki yaşayan her insanın arzusu farklı şekilde gelişip ortaya çıkacağı için bir karmaşa, daha doğrusu bir kaos durumunun ortaya çıkması da kaçınılmaz bir gerçektir. Üstelik böyle bir durumda, yani olası bir kaos durumunda ne özgürlük korunaklı kalabilecektir, ne de insanlığa sükûnet veren bir ahlak yasası mümkün olabilecektir. Nitekim Nietzsche, insanların ortak arzu ve amaçlarına hitap eden bir ahlak yasasının geçerliliğini savunmaktadır. Bunu kaynağını da doğal olarak sofistlerin uzlaşım sal ahlak anlayışında bulur.

“Sofistler, ilk kez ahlaklılığın eleştirisinin, ilk kez ahlaklılık kavrama eşiğindedir: ahlaki değer yargılarının çeşitliliğini (coğrafi göreliliğini) yan yana koymaktadırlar;—her ahlaklılığın diyalektik açıdan haklı çıkartılabileceğinin bilinmesini istemektedirler, yani ahlaklılık için neden

¹⁰⁴ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, Çev. (İoanna Kuçuradi) s. 90.

¹⁰⁵ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 27.

sağlayacak tüm girişimlerin ister istemez sofistlik olduğu kehanetinde bulunmaktadır.”¹⁰⁶

Anlaşıldığı üzere Nietzsche, Ahlak ve daha genelde Platoncu gelenekle bağdaştırdığı Hristiyanlığa dair uzun ve derinlemesine birçok noktada eleştiriler yapar. Hatta bazı noktalarda Avrupa ya da Batı toplumuna o denli sert eleştiriler yöneltmektedir ki, onun bu konudaki tavrı kesin, açık ve nettir.

“Nietzsche’ye göre, ‘Avrupa hastadır.’ Batı, tedavisi mümkün olmayan amansız bir illetin pençesinde debelenip durmaktadır. Batının pis hastalığı gittikçe ağırlaşıyor. Batı, hastalıkları yüzünden yakında ölüp gideceği benziyor. Nietzsche’nin dediği gibi, ‘Avrupa ağır bir biçimde hastadır. Her tarafta çöküş ve tükeniş engellenmesi mümkün olmayan bir biçimde ilerliyor.’”¹⁰⁷

Nietzsche, yaşadığı çağa ilişkin derinlemesine bir eleştiri yaptıktan sonra *İyinin ve Kötünün Ötesinde* adlı eserinde, var olmuş ve halen varlığını sürdüren birçok ahlâka rastladığını ve söz konusu bu ahlâkların düzenli bir şekilde birbirlerine bağlı olarak ortaya çıkan belirli ve temel özelliklere göre iki tipe ayrılacağını belirtir: *Efendi Ahlâkı ve Köle Ahlâkı*.

O, kendisinden önceki ahlak anlayışlarını eleştiriye tabi tutarak temelde hepsinin efendi ve köle ahlakı ayrımında sonuçlandığını dile getirir. Efendi ve köle ahlakı arasındaki ayrıma değinerek insan için değer ifade eden ahlak anlayışı ortaya koymaya çalışır.

Nietzsche’ye göre efendi ahlakı yaratıcı ve etkin iken, “Köle ahlakı, temelde bir faydacılık ahlakıdır.”¹⁰⁸ edilgin ve savunmacıdır. Hareket noktası dayanıklılık, güç, sağlık, mutluluk ve mükemmellik olan efendi ahlakında her şey iyidir. Hatta bu ahlakı uygulayan insanların ardındaki itici kuvvet, güç için çabalamaktır. Köle ahlakında, toplum bastırılmış ve acı çeken, dolayısıyla da özgürlüğüne kavuşmamış ve yıpranmış bir topluluk olduğundan ıstırapı ve acıyı yatıştıran, daha doğrusu bastıran her şey iyi olarak görülür. Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde bu konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir:

¹⁰⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 288.

¹⁰⁷ Kızılcıkelik, *Batı Barbarlığı 1*, s. 98.

¹⁰⁸ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Elif Yıldırım, İstanbul: Oda Yayınları, 2013, s. 166.

“Merhamet, yardım eli, sıcak kalp, sabır, sanayi ve tevazu -bunlar burada, onaylama ve hayranlık ışığıyla birlikte bolca bulabileceğimiz niteliklerdir. Şüphesiz; zira bunlar en yararlı niteliklerdir. - bunlar hayatı katlanılabilir kılar, bu ahlakı uygulayan insanların itici gücü olan “var olma mücadelesi”ne destek sağlarlar.”¹⁰⁹

Nietzsche’ye göre bu sınıf için, yani efendi ahlakı için *korkunç ve kötü* olan her şey zararlıdır. Dolayısıyla bu durumun doğal ve nihai bir sonucu olarak güç, sağlık ve hayvani ruh gibi iyi şeyler alt sınıf tarafından nefret, şüphe ve hatta korkuyla karşılanmaktadır. Doğal olarak Nietzsche Efendi ahlakının daha doğrusu soylu ahlakının yaşam seviyesine pozitif doğrultuda katkıda bulunduğunu düşünmektedir. “Soylu tipte insan kendi kendisini değerlerin belirleyicisi olarak görür; o, onaylanmaya gereksinim duymaz: ‘bana zarar getiren şeyin kendisi zararlıdır’.”¹¹⁰ Ancak ona göre ikinci ahlakın yani köle ahlakının yüceltilmesinin bozulma ve yozlaşmaya neden olduğu ve onu yaşamına uygulayanları hayatta tutmaktan başka bir şey yapmadığı aşikârdır.

Ona göre soylu tipteki insan kendisine zararlı olan şeyin kendisinin de zararlı olduğunu düşünür ve bilir. Çünkü o, değer yaratandır; kendini çoğunlukla şeylere onur veren biri olarak görür. “Soylu bir ruhta, kendi kendisi hakkında, aranmaz, bulunmaz ve belki de yitirilmez birtakım kesinlikler bulunur. Soylu bir ruhun, kendine karşı büyük bir saygısı vardır.”¹¹¹ Nietzsche’ye göre durum böyle olunca da, kişi kendisinin bir parçası olarak bilip gördüğü her şeye onur verir. Dolayısıyla da böyle bir ahlak, kendi ilkesinin kaynağını kendisine dayandırdığından, o kendi kendini yücelten ahlakıdır.

“Soylu insan, kendi benliğinde güçlüyü onurlandırır, kendisi üzerinde de güç sahibidir aynı zamanda, konuşmayı ve sessiz kalmayı bilir, kendi benliğini ciddiyet ve sertlik karşısında boyun eğdirmekten zevk alır ve ciddi ve sert olan her şeye saygı da besler.”¹¹²

Nietzsche’ye göre bu ahlak günümüzde belirlenmiş ahlak anlayışlarından farklıdır ve doğal olarak onların benimsediği değerleri benimsememektedir. Dahası bu ahlakta insanların yalnızca eşitlerine karşı görevlerinin olduğunu, yabancı olana veyahut aşağı düzeyde olana insan, istediği gibi “iyinin ve kötünün ötesinde” davranacağını belirtmektedir. Başka bir deyişle, ona göre böyle bir durumda bu ahlaka sahip kişiler

¹⁰⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 356-357.

¹¹⁰ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Korkut Ata) s. 290-291.

¹¹¹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Elif Yıldırım) s. 184.

¹¹² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Korkut Ata) s. 291.

kendilerinden aşağıda olanlara ancak acıma ve benzeri duygular göstermekte iken, eşit olduğu durumlarda ise acıma yerini uzun teşekkürlere bırakabilir.

Köle ahlakı aslında Nietzsche'ye göre yarar ahlakıdır.

“Güç ve tehlike kötüdür, işte, ünlü iyi ve kötü zıtlığının kökeni de burada yatmaktadır. Köle ahlakına göre kesinlikle iyilerdir korku yaratan, yaratmak isteyen; kötü ise küçük görülür. Zıtlık, köle ahlakının mantıksal sonucu olarak, küçük görme, o ahlakın iyisiyle birleştirildiğinde, doruğuna ulaşır.”¹¹³

Demek ki efendi ahlakında üstünlerin yüreklerini dolduran gurur, sevinç ve bilhassa yaşam coşkuluğuna karşılık, köle ahlakında korkuya kapılıp yenilgiye uğrayanların, daha doğrusu kölelerin içlerinde kötümserlik duygusundan ve üstünlere karşı biriken nefretten başka bir şey yoktur. Nietzsche bu ahlakta, bastırılmış ve canı yanmış, kendisinden emin olmayan, acı çeken ve bağımlı birinin ahlak değerlendirmelerinde bulunduğunu söyler. Dahası Nietzsche, bu ahlakta acıma, yardımsever bir el, sabır, sıcak bir yürek, alçakgönüllülük, dostluk gibi kavramların açıklıkla öne çıkarıldığı ve insanın bu yönde eyleme sevk edildiğini belirtmektedir. Bu ise ona göre kabul edilebilir bir şey değildir.

Köle ahlakının insanlar arasında ortak bir bağa dayanarak kurulduğunu iddia eden Nietzsche, onu, antropolojisinde ayırttığı en aşağı kategori olan sürü insanı ile özdeşleştirir. Ona göre, sürü hayvanı”nın zayıflığıyla kurulan köle ahlakının temel dayanağı bu gruptaki kişilerin kurmuş olduğu bir ittifaktır. Çünkü sürü hayvanı kendi ilkesinin kaynağını kendisinde görmediği için kendini yönetmeye yeteneksiz olduğunu düşünür ve hep bir çobana ihtiyacı vardır. “Kendi içinde sürü hayvanı hasta değildir, hatta paha biçilmezdir. Ama kendini yönetebilecek beceriye sahip olmadığı için bir “çobana” ihtiyacı vardır.”¹¹⁴ Doğal olarak bu ahlakta sürü dışı olan dışlanır ve tehlikeli görülerek yok edilmek istenir. Bu da insanın çeşitliliğini yok etmekle beraber insanı sadece ahlaki davranmaya ittiği için yaşama karşıttır. Nietzsche'nin deyişiyle: “sürü hayvanı erdemleri hiçbir şekilde “ebedi yaşama” götürmez.”¹¹⁵

Nitekim Nietzsche için bu ahlak, insanın kendisi olmasını ve aklını kullanmasını engelleyerek onu tek tip hale getirir. Dahası bu noktadaki kişiler, güzel sözlerle

¹¹³ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 194.

¹¹⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 203.

¹¹⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 154.

birbirlerini etkiler ve kendi kendilerini iyi hissederler. Böylece sürü hayvanı gerçek benliğini sahtecilikle maskeler, kendisine olumlu hiçbir değer yükleyemez ve hep orta olanı talep eder. Bu ise yaşamın değersizleşmesine ve elbette sonunda da nihilizme dönüşmesine neden olur. Nietzsche, ahlakın insanın özgür doğasını ve aklını kısıtlamak maksadıyla meydana geldiğini ileri sürer ve sert bir şekilde bu durumu eleştirir.

2.4. DECADENCE (YABANCILAŞMA) OLGUSU

Yabancılaşma olgusunu ‘Decadence’ olarak adlandıran Nietzsche, felsefesinin eksenine bu kavramı almaktadır. Fransızca bir kelime olan ‘Decadence’, Latince ‘decadere’den türetilmiş ve çökme, düşme gibi anlamlara karşılık gelmektedir. Türkçede anlamını tam olarak karşılayan bir kelime yoktur. Aynı şekilde Almancada da anlamını tam olarak karşılayan bir kelime yoktur ve bundan dolayı Nietzsche eserlerinde kelimenin orijinal Fransızca halini kullanmıştır.

Nietzsche, yaşadığı çağı, daha doğru bir deyişle 19. yüzyıl Avrupasında modern toplumun bir decadence (yozlaşma) içinde olduğunu ifade eder ve buna bir çözüm yolu bulmaya çalışır. Nietzsche açısından bu decadence durum, kültürler içinde var olan değerleri oluşturan insanlığın gerçekte değerlerini kaybettiği ve bir çöküşe doğru yol aldığına işaret etmektedir. Nitekim ona göre toplumda var olan decadence’in en temel biçimi ve nihai sonucu da Avrupa insanının yaşamış olduğu değer krizi olan nihilizmdir. “Nihilizm ne “boşuna!” olanın üzerine düşünür ne de sadece her şeyin yok olmayı hak ettiğine dair inançtır: İnsan yok etmeye yardımcı olur.”¹¹⁶ Nietzsche içerisinde yaşadığı yüzyılı, tüm değerlerin çöktüğü ve artık yaşamın tüm anlam ve değerini yitirdiği bir dönem olarak nitelemekte ve bu bağlamda decadence kavramını ele almaktadır. Nietzsche bir nihilizm çağına girildiğini, *Şen Bilim*’de bir deliyle, delinin Tanrının ölümünü haber vermesiyle dile getirir. Böylece Tanrının ölümü ile birlikte artık insan varlığına değer ve anlam verebilecek hiçbir merkez fikir de kalmamış olmaktadır. Bu aslında özne, töz, idea vb. her türlü belirleyici temel fikrin ortadan kalkması demektir.

Başka bir deyişle decadence bir toplum, Nietzsche’ye göre, bireylerin gerçek ihtiyaçlarına cevap vermemekle beraber, dinamizmini yitirmiş, doğru ifadeyle katı bir

¹¹⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 38.

toplumdur. Nietzsche'ye göre “‘İnsanlık’ ilerlememektedir.”¹¹⁷ Hayatı ilerleme ilkesinin doğrultusunda düşünmek doğru değildir. Çünkü hayatın anlamı gelişme ve esasında oluşur. Decadence bir toplum, bireyin kendisinden kaynaklanmayan ahlak kuralları, baskıcı ve bireye dışarıdan olan tüm her şey bireylerin duygu ve içgüdüleriyle temaslarını engelleyerek onların doğayla uyumunu bozar. Doğal olarak ona göre, insanlar kendi özlerine yabancılaşırlar. Nietzsche açısından bu kaçılmaz ve yaşanması gereken bir durumdur ve ona göre, bu çürümeden ürkmemek, korkmamak gerekir. Çünkü sorun olmadan çözüm de olmayacaktır. Décadence, hayatın içinde var olan süregelen bir durumdur. Yaşamın her alanında ve her sürecinde kendini açığa vuran, gösteren bir olgudur. Bu durumu reddetmek veya onaylamak da bu sürecin bir parçası olmaktadır.

Başka bir deyişle, “Sokrates sonrası felsefe, akıl ve düşünme yoluyla, oluşun ardındaki bu varlık veya tözün tam ve upuygun bilgisi anlamında “hakikat”e ulaşılacağını sanmıştır. Nietzsche için “varlık”, “töz”, “hakikat” kavramları birer uydurmadır.”¹¹⁸ Kısaca ifade edildiği gibi, Batı ya da daha genelde de Avrupa felsefesi Nietzsche'ye göre, Platon'la birlikte bir decadence felsefesi olarak gelişme kaydetmiştir. Nietzsche'ye göre, bunun doğal sonucu olarak da Hristiyan dini ile Hristiyan ahlakı bir arada Batı kültüründe decadence'a yol açmışlardır. Nietzsche'nin kendi deyişiyle:

“Yozlaşmışlıktan anladığım, sanırım şimdiden sezinlendi, *décadence* anlamında: savım da, insanlığın bugün kendi en üst istenebilirliklerini bir araya topladığı değerlerin hepsinin, *décadence* değerleri olduğu.”¹¹⁹

Daha önce de dile getirdiğimiz üzere Nietzsche, *décadence* kavramının alt elemanları içinde Hristiyanlığı ve anarşizmi saymaktadır: “Hristiyan ve anarşist: İkisi de *décadence*, ikisi de bölücü, zehirleyici, yozlaştırıcı, kan emici olmadıkça eylemden aciz; ikisi de ayakta duran, büyük ve dayanıklı, yaşama bir gelecek vaat eden her şeye ölümüne nefret duyan bir içgüdüye sahip...”¹²⁰ Nietzsche'ye göre, “Hristiyanlık, acıma dini demektir. – Acıma, yaşam duygusunun enerjisini arttıran gerilimli duyguların

¹¹⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 81.

¹¹⁸ Doğan Özlem, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2002, s. 116-117.

¹¹⁹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 15.

¹²⁰ Nurettin İncir, *Friedrich Nietzsche'nin İnsan, Ahlak ve Eğitim Anlayışı*, Elazığ 2013, s. 79.

karşıtı bir duygudur: yıkıcı bir etkisi vardır.”¹²¹ Başka bir deyişle “Hıristiyanlık intikam duygusundan doğmuştur, herkesin sandığı üzere ‘Kutsal Ruh’tan değil... Bir karşı harekettir aslında; soylu değerlerin sürdürdüğü egemenliğine karşı yapılan bir başkaldırıdır.”¹²² Demek ki yanlış inanç ve yanlış düşünce sistemleri her zaman insanlığa zarar vermekte ve insanlığın geleceğini de köreltmektedirler.

Doğan Özlem’e göre, Nietzsche’nin decadence’dan kurtulmasının ilk ve temel yolu nihilizmdir ve nihilizm felsefi bir kavram olarak her türlü ontolojinin, metafiziğin, hatta epistemoloji ve değerlerin yadsınması anlamına gelmektedir: “Ebedi hakikatin yadsınması, elbette ki, etik alanda da mevcut değerlerin yadsınmasını gerektirir. Bu anlamda nihilizm, aynı zamanda yaşamın katılaştırılmasına karşı bir protestodur da. Nihilizm dekadant kültürden, özellikle din ve ahlaktan bağımsızlaşmanın ilk adımıdır.”¹²³ Dolayısıyla nihilizmin en güçlü panzehrinin hıristiyan ahlakı olduğunu söyler. “Nietzsche’ye göre nihilizmin kökleri tek bir yorumda yatar, o da Hıristiyan ahlak yorumudur.”¹²⁴ Bu ilk adıma ilişkin açıklamaları anlamak ve Nietzsche felsefesinin temel mantıksal çerçevesini kavrayabilmek için Nihilizm kavramının analizine ilişkin açıklamaları detaylandırmakta yarar vardır.

2.5. NİHİLİZM

Avrupa’da gelinen son nokta bir çöküş, decadence’dır, daha doğrusu gerçekliğin açıklanması ve nihilizmin aşılması, yeni bir değer yaratma ile mümkün olacaktır. Ancak bu noktada Nihilizmin kavramsal çerçevesini açıklamakta yarar vardır. Nihilizm köken itibariyle Latince ‘Nihil’ kelimesinden türemiş olup varlık anlamında hiç bir şeye işaret etmeyip, var olmama durumuna, kısaca hiçlik anlamına işaret eder! “Nihilizm ilkin, gerçeğin bir hiç olmayışıdır. İkincisi Nihilizm saniyen ahlak diye bir şeyin mevcut olmayışıdır. Üçüncü olarak nihilizm şu anlama gelmektedir: din bir hiçtir.”¹²⁵ Nietzsche açısından nihilizm hiçliğe değil, varlığa bağlıdır. Başka bir deyişle “Nihilizm bir sona varmanın ve bu sonda bir sonuç bulmanın imkânsızlığıdır.”¹²⁶

¹²¹ Nietzsche, *Deccal*, (Firuzan Gürbüz) s. 10.

¹²² Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan), s. 112.

¹²³ Özlem, *Felsefe Yazıları*, s. 120-121.

¹²⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 25.

¹²⁵ Weischedel, *Felsefenin Arka Planı*, Çev. (Sedat Umran) s. 322.

¹²⁶ Sadık Erol Er, *Nietzsche Pariste*, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2013, s. 75.

Bir kavram olarak nihilizm, ilkin 1979 yılında F. H. Jacobi tarafından meslektaşı J. G. Fichte'ye yazdığı bir mektupta kullanılmıştır: “Bu mektubunda Jacobi, aşkın idealizmi nihilizmle özdeşleştirerek, idealistlerin diğer insan varlıklarından ve şeylerden ayrı bir Tanrı fikrini ortadan kaldırdıklarını ve akıl tarafından hali hazırda tecrübe edilen şeyin ise, sadece hayal edilen bir şey anlamında hiçlik olduğunu ifade eder.”¹²⁷

Politik nihilizmi modernizm ile ilişkisi bağlamında değerlendirip ele alan üç temel yaklaşımdan söz edilmektedir: Birincisi, politik nihilizmi, klasik felsefedeki iyi anlayışının ve erdem nosyonunun kaybedilmesiyle ilişkili bir sorun olarak gören klasik yaklaşım; ikincisi, araçsal aklın hâkimiyetine bağlı bir problem olarak değerlendiren modern yaklaşım; üçüncüsü, politik nihilizmi bütün bir Batı düşünce ve kültür geleneğinin yazgısı olarak teşhis eden Nietzscheci perspektiftir. Aslında her üç yaklaşımın da ortak bir zeminde buluşmasını sağlayan temel etken, politik nihilizmi modernite ile beraber deneyimlenen bir sorun olarak ele almalarından kaynaklanmaktadır.

İyi anlayışından yola çıkarak politik nihilizmi ele alan klasik yaklaşım, sorunun başlangıç noktası olarak modern düşünceyi görmekte, daha doğrusu politik yaşamın aşkın ahlaki standartlardan mahrum olduğunu tespit edip bunu ele almaktadır. Aslında Nietzscheci perspektiften bakıldığında, Nietzsche'de farklılığı, çoğulluğu ve oluşu yadsıyıcı bir politik yaşam nihilistik olmakla suçlanmaktadır. Bizim burada esas ilgimizi oluşturan Nietzscheci perspektif olduğundan, onun nihilizm noktasındaki kavrayışına değineceğiz.

Nitekim “Nietzsche, nihilizm nihai noktasına gelmeden önce ‘ruhun üç değişim evresi’nde gösterdiği gibi, bir sürecin olması gerektiği kanaatindedir.”¹²⁸ Birincisi yıkıcı/yaratıcı politik eyleme işaret etmektedir. Burada kast edilen, politik eylemin kendisinden başka bir yargılama kriterine bağımlı olmamasıdır. Bu noktada politik eylemin bağımsızlığı tehlikeli bir irrasyonalizme varabilir, üstelik bundan kaynaklanacak sonu gelmez çatışma ve uzlaşmazlıklara sebebiyet verecek denli baskıcı yönetimlere ve hatta politik şiddete sebebiyet de verebilir. Ancak ilginç bir şekilde Nietzsche tarafından bu durum olumlanır. İkincisi; bir siyasal organizasyonun var olabilmek için ihtiyaç duyduğu ortak bağa daha doğrusu ortak değer ve ideallerin

¹²⁷ Yonca Gökalp, *Modern Dünyanın Sorunu: Değerlerin Değersizleşmesi Siyasal Felsefede Nihilizm ve Nietzsche*, Ankara 2009, s. 95.

¹²⁸ Birol Dok, *Nietzsche'nin Nihilizmi*, Ankara: İskenderiye Kitaplığı, 2008, s. 83.

yokluğuna işaret etmektedir. Üçüncüsü ise içinde bütünleştirici değerleri barındırsa bile söz konusu değerlerin yaşamı ve oluşu yadsıyıcı fonksiyonuna bağlı olarak kendini gösteren siyasi kültür ve yaşamın nihilistik mahiyetine işaret etmektedir. Nietzsche çoğunlukla bunun üzerinde durmaktadır. Avrupa kültür tarihi, daha doğrusu Batı Hristiyanlık toplumuna ilişkin görüşlerini açık bir şekilde bu son noktada derleyip sunar ve derinlemesine bir eleştiriden sonra kendi felsefi ilkelerini ortaya koyar.

“Tüm Avrupa kültürü, ne zamandır her on yılda bir işkenceler içinde büyüyen bir gerilimle bir felakete doğru sürüklenmektedir: Dur durak bilmeksizin, şiddetle, düşünmeksizin, tıpkı sona varmak isteyen, artık düşünmeyen, düşünmekten korkan bir nehir gibi.”¹²⁹

Nietzsche’ye göre Nihilizm, şimdiye kadarki en yüksek değer ve ideallerin ortaya koyduğu hatalı bir değer sisteminin, dahası insani bilincin birçok seviyesinde hiçlik deneyimine neden olan yanlış bir değer sisteminin ve en sonunda kendi değerini düşüren bir anlayışın son noktada varılan sonucudur. Heidegger’e göre, Nietzsche’nin hiççiliği en yüksek değerlerin ortadan kaldırılması ve yadsınması, nihayetinde bütün değerlerin yeniden değerlendirilmesi olarak yorumlaması, aslında metafizik bir yorumdur. Bu bağlamda Heidegger temel sorununu şöyle açıklar: “Nietzsche, değer kavramıyla ne anlatmak istiyor? Değerin kendisi nedir? Ve Nietzsche metafiziği değerler metafiziği olarak okunabilir mi?”¹³⁰ Yeni değer koymaların temel ilkesi olarak Nietzsche *güç istenci* öğretisini, hiççiliğin bütünlenmesi olarak anladığından dolayı, hiççiliği yalnızca olumsuz yönden, yani en yüce değerlerin iptal edilmesi olarak anlamaz; çünkü o, kendi öğretisini olumlu yönden de anlamaktadır. Heidegger’in deyişiyle:

“O, kendi öğretisini olumlu yönden; yani hiççiliğin aşılması olarak da anlar. Çünkü gerçekliğin açık seçik anlaşılabilir gerçekliği; açıkçası güç istemi, artık, yeni bir değer koyma için hem köken hem de ölçü olur.”¹³¹

Demek ki, bir düşünme biçimi olarak karşımıza çıkan Nietzsche’nin felsefi değerlendirmesinde hiçbir değer tanımayan görüşlerin ortak adı olan nihilizm, etik, epistemolojik, politik vb. birçok alanda farklı biçimler altında ortaya çıkmaktadır.

¹²⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 21.

¹³⁰ Senem Kurtar, “Heidegger’in Nietzsche Yorumu: Son Metafizikçi Olarak Nietzsche”, *Posseible Düşünme Dergisi*, Sayı 8, 2015 s. 6.

¹³¹ Heidegger, *Nietzsche’nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 47.

Tarihsel olarak sofistlere ve özellikle de Gorgias'a kadar geri götürülebilecek bir düşünce çizgisinin genel adı olan nihilizm, esasında anlamsızlık, boşluk ve hiçlik duygularının karşılığı olan bir düşünme ve yaşama biçimini ifade eder. Dolayısıyla Heidegger'e göre nihilizm aslında bir varoluş sorunudur ve varoluşun anlamsızlık ve hiçliğine işaret etmektedir. Ona göre bu düşünme biçimi aslında Nietzsche'nin güç istenci öğretisinde karşımıza çıkacaktır.

Heidegger'e göre güç istenci, Nietzsche'nin kendi ağzına doladığı sözcükle gerçekliğin gerçekliğidir ya da var olanın varlığıdır: "Güç isteminin öz birliği, istemenin kendisinden başka hiçbir şey olamaz. Bu birlik, güç istemenin isteme olarak kendini kendi önüne getirmesinin tarzıdır."¹³²

Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinin dördüncü ve son bölümünde Tanrı ile ilgili şu sözleri açık bir şekilde dile getirmektedir: "Tanrı Öldü; Tanrı insanlara olan merhameti yüzünden öldü."¹³³ Başka bir deyişle "Tanrı öldü: İnsana acımasından öldü Tanrı."¹³⁴

Benzer şekilde Heidegger *Tanrının Ölümü* metaforu ile hiççiliğin nasıl aşıldığını gözler önüne sermeye çalışmaktadır. Heidegger'e göre "Tanrının öldüğü"nü bilinciyle beraber, şimdiye değin en yüce değerleri köktenci bir biçimde değerlendirme ve ele alma bilinci başladı. Elbette insan bu bilinçle, daha yüksek, ileri, kısaca başka bir tarihe geçer. Üstelik bu bilinçte, bütün değer koymaların ilkesi, yani güç istenci, gerçekliğin gerçeği olarak, bütün var olanların varlığı olarak anlaşılıp benimsenmektedir. Doğal olarak Yeniçağ ya da Modern Çağ insanlığının özü olan kendini bilmeyi, son adımını atarak kendini koşulsuz güç istencinin gerçekleştircisi olarak istemektedir. Dolayısıyla en yüce değerini kendi kendisini değerden düşürmesi yani Hiççilik aşılmış olmaktadır:

"Kendi insan olmasını güç istemi olarak isteyen, bu insan olmayı, bütününde güç istemi aracılığıyla belirlenen gerçekliğe ait sayan insanlık, insanın şimdiye kadarki insanı aşan bir öz biçimi tarafından belirlenmiştir. Şimdiye kadarki insanlık durumunu aşan insanlığın bu öz biçimine 'üstün insan'¹³⁵ denir.

Nihilizm kavramının mahiyetine ilişkin bu denli geniş bir sorgulamadan sonra denilebilir ki, bu kavram, gündeme geldiği ilk andan itibaren en ünlü anlamına

¹³² Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 39.

¹³³ Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Lütfi Yarbaş, İzmir: İlya Yayınları, 2015, s. 320.

¹³⁴ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 171.

¹³⁵ Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 47-48.

Nietzsche'nin meşhur *Tanrının Ölümü* metaforunda erişmiştir. Doğal olarak nihilizm, en yüksek değerlerin kendi kendini değersizleştirilmesi, amacın kaybolması ve niçin sorusunun cevapsız kalmasıdır. Bundan ötürü nihilizm, insanın kendine dönmesi ve gerçeğin farkına vararak değeri yeniden inşa etme girişiminde bulunması anlamına gelmektedir. Burada Nietzsche'nin öldüğünü ilan ettiği Tanrı dar anlamda düşünülmemelidir. Çünkü o, kelime anlamının ötesinde çok farklı bir anlama işaret etmektedir. Doğal olarak bu noktada insanın yaşamına anlam ve değer katacak temel referans kaynağının ortadan kalkmış olduğu gerçeğinin farkına varmak gerekir.

Dolayısıyla Tanrının ölümü, Nietzsche açısından insanlık tarihinin en önemli olayıdır. Daha doğrusu modern zamanların insanı eski değerini kaybedince geriye sadece insanlık için kendisinin hiçliği kalmaktadır. Nietzsche bu ölüm ile diğer bütün Tanrıların, başta Hristiyanlığın Tanrısı olmak üzere, Platoncu ideaların ve metafiziğin de sonunun geldiğini açık bir şekilde ilan eder. Dahası, Kant'ın dünyayı iki parça şeklinde sunmuş olduğu fenomen ve numen ayrımı da ortadan kalkmış, fenomenler dünyası hem hakiki hem de gerçek dünya haline gelmiştir.

Nietzsche'de Nihilizm bir son değildir. Onun felsefesinin ve bizim de konumuzun temelini oluşturan Üstinsan ancak nihilizm vasıtasıyla erişilebilir bir noktada karşımıza çıkacaktır. Daha doğrusu Nietzsche'de nihilizm Tanrının ölümü ile zirveye çıkar ve onun bıraktığı boşluğu Üstinsan doldurmaktadır. Doğal olarak decadence da bu noktada aşılabilecektir. Buraya kadar Nietzsche'nin nihilizm noktasındaki kavrayışına ve Batı Avrupa toplumuna ilişkin görüşlerine değindik. Şimdi, bu noktadan hareketle onun ebedi dönüş anlayışına, ardından üst insana değin felsefi kavrayış ve sistemini sunuş biçimini ele alabiliriz.

2.6. EBEDİ/BENĞİ DÖNÜŞ

Ebedi dönüş düşüncesi Nietzsche'nin tüm felsefesinin ve özellikle de yaşam ile ilgili düşüncelerinin merkezinde yer alan önemli bir düşüncedir. Nietzsche'ye göre yaşam bir bengi dönüştür. Öyleyse, Nietzsche için yaşamın karşıtı, oluşun ve değişimin olmamasıdır diyebiliriz. Ona göre, "Mevcut haliyle varoluş, anlamsız veya amaçsız, herhangi bir hiçliğin finali olmadan kaçınılmaz olarak tekrarlınsın: "ebedi tekerrür."

Nihilizmin en aşırı biçimi budur: hiçlik (“anlamsızlık”), sonsuza kadar!”¹³⁶ Nietzsche felsefesi bir yaşam felsefesidir, yaşamda bir bengi dönüştür. Nermi Uygur’un da ifade ettiği üzere, Nietzsche’de yaşam, “başı ve sonu olmayan, karmaşık ve uçsuz bucaksız değişiklikler panayırı”¹³⁷ olarak ifade edildiğinden, onda bengi dönüş düşüncesi temellerini Herakleitos’tan almaktadır. Özellikle Nietzsche’nin dünyanın oluş olduğuna ilişkin görüşlerinin çıkış noktasını oluşturan Herakleitos’a göre, “Olduğu yerde kalan hiçbir şey yoktur. – Aynı ırmaklara girenlerin üzerine hep başka sular akar gelir. – Aynı ırmaklara giriyoruz hem girmiyoruz, hem biziz hem değiliz.”¹³⁸ Bu anlamda Herakleitos ile aynı düşüncede olduğunu ifade eden Nietzsche, onun hakkında *Ecce Homo*’da şunları söyler:

“Ebedi dönüş’ öğretisi, yani bir sınır olmadan, sonsuza kadar, her şeyin sürekli olarak yok olup yeniden doğması, Zerdüşt’ün bu öğretisi daha o zamandan Herakleitosca da öğretilmiş olabilirdi.”¹³⁹

Demekki Nietzsche ‘varlık’ kavramına karşı çıkararak onun yerine ‘oluş’u koymaktadır. Doğal olarak onun için bengi dönüşü olanaklı kılan şey de bu oluşa evet deyiştir. Ebedi dönüş sürekli bir oluşa işaret eder. Ebedi dönüş, geçici zamansal olana vurgu yapan, tikeli ön plana çıkaran ve tüm yapıp etmelerimizin, iyinin ve kötünün ötesinde onaylanmasına, bunun sonucunda da “bizim ahlaksal olarak eyleyen varlıklar olmaktan çıkıp özgür kılınmamıza işaret eder.”¹⁴⁰ Aslında ebedi dönüş kelimenin tam anlamıyla evrenin kendisini açıklama tarzıdır.

Herakleitos’un oluş düşüncesi başta olmak üzere, Nietzsche Antik Çağ’dan etkilenmekte ve düşüncelerini ortaya koyarken sık sık o dönemdeki düşüncelere atıfta bulunmaktadır.

Nitekim Nietzsche’nin başta Herakleitos’un oluş felsefesi olmak üzere İlkçağ doğa filozoflarından büyük oranda etkilenmiş olması, onun doğaya ve özellikle de Antik Yunan insanının doğa ile olan özsel bağına duyduğu sevginin apaçık bir göstergesidir. Onun bu sevgisinin göze çarpan en bariz yanı da doğada var olan her şeyi

¹³⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, (Nilüfer Epçeli) s. 58.

¹³⁷ Nermi Uygur, *Güneşle*, İstanbul: Ara Yayınları, 1989, s. 290.

¹³⁸ Kranz, *Antik Felsefe*, Çev. (Suad Y. Baydur) s. 64.

¹³⁹ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 69.

¹⁴⁰ Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 75.

bir oluŖa konu olarak görmesidir. Nietzsche'ye göre, dünyanın bir oluŖ olması ve bu temelde kavranması, hiç Ŗphesiz doğanın sahip olduğu en büyük güçtür. "Varlık kendini oluŖta olumladığı için, oluŖlamayla eliŖen her Ŗeyi, nihilizmin ve tepkinin tüm biçimlerini kendinden dıŖarı atar."¹⁴¹ çünkü burada doğanın bitip tükenmez bir oluŖ içinde kavranması, zorunlu olarak onun bitip tükenmek bilmeyen bir güce sahip olmasını olanaklı kılmaktadır.

Kısaca Nietzsche'ye göre somut olarak dünya bir oluŖtur ve o meydana geldiği gibi aynı zamanda yok da olur. Ancak unutulmamalıdır ki bu var oluŖ ve yok oluŖ bir döngü, daha doğrusu onun ne meydana geliŖi ne de yok oluŖu asla sona ermeyecek bir döngüdür.

Demekki ebedi dnŖ dŖncesi, Nietzsche felsefesinin temelinde yer alan, kendimizi tanıma anlamında bir değer ve kendimizi oluŖlama anlamında her türlü olumsuzluğun üstesinden gelme imknları sunan bir etik düzen olması niteliği ile oldukça önemli bir yere sahiptir. Ebedi dnŖ ya da benzi dnŖ, zamanın akıp gitmekte olan sonsuz hareketinin var oluŖsal deneyimine bir atıfta bulunarak zamanın boyutlarının temelde birbiriyle bağlantılı olan anın dramatik gerçekliği bağlamında yaŖandıęını savunur. Bundan ötürü, ebedi dnŖ dŖncesi sayesinde insan, yaŖamın trajik özelliğinden kurtulmaya alıŖmaktan vazgeçerek onu onaylamayı öğrenecektir. YaŖama evet demek, bir anlamda yaŖamın trajikliğini kabul etmek ve yaŖamın gerçekliğini oluŖlamak demektir. Daha doğrusu hayata evet demek ve acıyı bile gülerek karŖılamak, varlık çemberinin sonu gelmez dnŖn kavramak ve bunu istemek anlamına gelmektedir. " Nietzsche Acısı, yapayalnız çekilir, yumuŖacık acı değildir bu; uzaklara, yıldızlara, sonsuzluğa bakan acıdır: Kartaldır, panterdir acısında; mutludur acıyla, alaycıdır, kan emicidir."¹⁴² Bu nokta, ebedi dnŖ dŖncesinin Nietzsche felsefesinde eriŖilebilecek en yüksek oluŖlama ilkesi olarak karŖımıza çıkmaktadır.

Benzi dnŖ ya da ebedi dnŖ dŖncesi, aynı zamanda, evrenin bir denge durumuna sahip olduğu ve bunun doğal sonucu olarak da oluŖun nihai bir ereğinin olduğuna dair dŖncelerin ciddi bir eleŖtirisi olarak da sunulur. Bu anlamda

¹⁴¹ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, ev. İlke Karadağ, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2010, s. 49.

¹⁴² Friedrich Nietzsche, *Ŗen Bilim*, ev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 14.

düşünüldüğünde ebedi dönüş düşüncesi sürekli bir oluşa işaret eder. “Nietzsche’yi, oluşun yadsındığı ve yaşamın bir öte dünya lehine dışlandığı varlık felsefesinden ve metafizik düşünce geleneğinden ayırmaktadır.”¹⁴³ Aslında bengi dönüş düşüncesiyle anlatılmak istenen şudur:

“Her şey aynen tekrar eden kapalı bir döngü değildir, daha doğrusu onun kısır bir yineleme süreci olmadığı ve sürekli bir oluşa işaret ettiğidir. Nietzsche’nin asıl olarak vurgulamak istediğı, insanın ebedi dönüş süreci içerisinde yapıp ettiklerinin olumsal ve ilişkisel olduğu noktasındadır.”¹⁴⁴

Bengi dönüş düşüncesi, kozmolojik bir doktrin olarak ele alınabilmesinin yanı sıra bir ahlak teorisi olarak da düşünölmüştür. Bu anlamda ebedi dönüş düşüncesi, insanların tüm yapıp etmelerini iyinin ve kötünün ötesinde onaylanmasına; dolayısıyla da insanların ahlaksal olarak eyleyen varlıklar olmaktan çıkıp özgür kılınmasına hizmet eder. Bryan Magee, J. P. Stern’nin ebedi dönüş düşüncesinden bahsederken, onun bir varlık teorisinden çok bir ahlak teorisi olduğuna ilişkin saptamalarına önemle işaret etmiştir. Bryan Magee’in kendi deyişiiyle:

“Onun aynı olanın sonsuz dönüşüyle ilgili bu düşüncesini de aynı şekilde tartıp denediğı kanaatindeyim; nitekim, o bana bir varlık teorisinden ziyade bir ahlak teorisiymiş gibi gelmektedir. Yani, buna göre, bizim eylemlerimizin, irademizin, niyetlerimizin, bizim onları sonsuza kadar defalarca tekrarlamayı istememizi sağlayacak bir soyluluğa ve büyüklüğe sahip olması gerekmektedir.”¹⁴⁵

Dolayısıyla burada ebedi dönüş düşüncesi ile ifade edilmek istenen, benlik ve benliğin ortaya koyduğu eylemlerin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu göstermek ve eylemlerin aynı zamanda insanın karakterinin aynası olduğunu vurgulamaktır. Heidegger ise ebedi dönüş kavramını güç istenciyle ilişkilendirir. “Güç istencini ‘var olmuş’, ebedi dönüşü ise ‘kendiyile özdeşlik ya da aynının geri dönüşü’ olarak yorumlar.”¹⁴⁶ Doğal olarak bu da insanın sonsuza dek kendini yineleyeceği anlamına gelmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bu yineleme ile insan, eylemlerinden ve kendinden hoşnut ise bu olumlu bir anlama sahiptir. Bunun tam tersi durumda ise ebedi dönüş düşüncesi, hoşnut olmadığımız davranışlarımızı terk etmemizin ve elbette benliğin dönüştürülmesinin itici

¹⁴³ Ross Pole, *Ahlak ve Modernlik*, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı yayınları, 1993, s. 175.

¹⁴⁴ Hilmi Yavuz, “Nietzsche ve Bengi Dönüş”, *Cogito*, Sayı 25, 2001, s. 146.

¹⁴⁵ Magee, *Büyük Filozoflar: Platon’dan Wittgenstein’a Batı Felsefesi*, s. 225.

¹⁴⁶ Sadık Erol Er, “Heidegger’in Nietzsche Okumasına Deleuzecü Bir Şerh”, *Özne Felsefe ve Bilim Yazıları*, 16. Kitap, 2012, s. 147.

gücünü teşkil ve de teşvik edecektir. Burada insan, gerçekliğin farkına vararak, kendisini açığa çıkaracak ve değerleri yeniden üretme imkânına erişecektir. Bu durumda doğal olarak nihilizm evresi aşılanacak ve insan Üstinsan olma yolundaki oluşumu gerçekleştirecektir. Heidegger'in deyişiyle:

“Kendisini hiçlik içinde devam ettirmek suretiyle insan varlığı, bugünlüğüyle varolanı aşar. Varolanın bu dışına çıkmaya, aşkınlık deriz. Eğer insan varlığı, özünün derinliğinde aşkınlığa varmasaydı, yani hiçlik içinde kendisini muhafaza etmeseydi asla varolanla, netice itibari ile kendi kendisiyle münasebette bulunamazdı.”¹⁴⁷

Realiteyi olduğu gibi kavrayan ve yaşama evet diyen Üstinsanın güçlü doğası bize açık bir şekilde göstermektedir ki, bengi dönüş düşüncesi ancak ve ancak güçlü insan tarafından deneyimlenebilir. Çünkü bu düşünce, daha doğru bir deyişle bengi dönüş düşüncesi insana kendisi olmak ile sorumluluklar yükler. Dahası bengi dönüş, yaşama hayır diyen güçsüz insanı, tüketici ve yaşamı katlanılmaz hale getiren bir durum içine sokar. Bundan ötürü, Nietzsche'ye göre kişinin yaşama duyduğu sevginin ve evet deyişin baskın olduğu oranda bengi dönüş fikrine katlanılabilir. Sonuç olarak bu düşünce bize yaşamın trajik özelliğinden kaçıp kurtulmaya çalışmayı değil; aksine güçlü olmayı ve bizzat yaşamı onaylamayı ve evet demeyi öğretir.

Nietzsche her nasıl ve ne şekilde olursa olsun, en yüksek olumlama ilkesinin, yani bengi dönüşün, daha doğrusu sınırlama bilmeyen en sevinçli ve en coşkulu 'evet' deyişin, bilgeliklerin en yükseği ve en derini olduğunu ifade eder.

Görüldüğü üzere, Nietzsche'de yaşama evet deyişin sevgi dolu coşkun bir istek ve deneyimi ile karşılaşmaktayız. Yaşama evet deyiş, bir anlamda varlık çemberinin hedefsiz dönüşüne de evet deyiştir. Doğal olarak bu da bizlere ebedi oluşun, tarihsel bir çizgi olarak anlaşılabilmesi, daha doğru bir deyişle bir noktadan başlayıp devam eden düz bir çizgi olmadığını göstermektedir. Eğer bengi dönüşü bir noktadan başlayıp devam eden bir çizgi olarak anlarsak, bu durumda oluşun bir başı ve varacağı bir sonun olmasını da kabul etmek gerekecektir. Ancak Nietzsche, başından beri değindiğimiz üzere nihilist düşüncesini burada da sürdürerek, oluşun başlangıcının ve sonunun olmamasını, daha doğrusu oluşun hedefsizliğini savunmaktadır. Hatta ona göre “İnsan, değerlerin kaynağı ve vücut bulmuş

¹⁴⁷ Martin Heidegger, *Metafizik Nedir*, Çev. Mazhar Şevket İpşiroğlu, Suut Kemal Yetkin, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2003, s. 47.

hali olarak Tanrı fikrini reddetmelidir.”¹⁴⁸. Çünkü bu onun felsefesinin temel özüdür. Nietzsche’ye göre, “Tanrı var değilse eğer, doğal olarak evrende meydana gelen ve olup biten her şeyin, yeni baştan ve birçok defa yeniden ortaya çıkacağını dile getiren ebedi dönüş öğretisi nihilist düşüncenin bir gereği olarak insanın amaç ve anlamdan yoksun olan bu dünyaya tekrar tekrar geleceğini vurgulamaktadır.”¹⁴⁹ Başka bir deyişle ve Heidegger’in ifade etmeye çalıştığı üzere, anı sonsuzluk kapsamında kavramaya çalışırken Nietzsche şöyle der:

“Sonsuzluğun zamanın olumsuzlanması olarak kabul edildiği ve tinsel özgürlüğün değişmeyen bir durumla bir tutulduğu Batı metafiziği geleneğinde benimsenen olumsuz zaman kavramını alt etmeye çalışmaktadır. Kişi, aynının ebedi dönüşünü onaylarken, sonsuzluğun anı olumsuzlamadığı, aksine onu tamamladığı, zamanın kesintisiz ve devingen hareketini onaylamaktadır.”¹⁵⁰

Bu durum ise, donmuş bir hareketlilik olarak anlaşılmamalıdır, daimi yenilik deneyimiyle aynı anlamda kabul edilmelidir. Nietzsche felsefesi bir yaşam felsefesidir. Bundan dolayı da dogmalara, metafizik ilke ve kurallara, dahası ve belki de en önemlisi de hakikatlere karşı verilmiş bir mücadelenin en iyi örneklerindedir. Doğal olarak evrenin sonsuz oluş içinde olması ve bu sonsuz oluşun da bir hedefinin olmayışı, beraberinde gerçeklik ve hakikat anlayışının reddini getirecektir.

Nietzsche açık ve kesin bir dille, metafizik tüm ilkelere, mutlak bilgi, kendi başına varlık kavramları gibi tüm hakikat dogmalarını daha felsefesinin ilk temellerini ortaya koyarken saf dışı bırakır.

Nietzsche’nin bengi dönüş fikrini ortaya koymasındaki en temel amaç da, oluşun sürekliliğine dayanarak Batı Avrupa toplumunu, daha doğrusu Hristiyanlığın “nihilist” ahlakından ve dünya görüşünden kurtarmak istemesidir. Açık bir şekilde hedefsizliğe ve amaçsızlığa evet diyen ve hayatın bütün fenomenlerine olumlu bakan trajik insan, bu amaçsızlık karşısında yeni değerler ortaya koymak durumundadır. Bu noktada Nietzsche’nin Üstinsanı karşımıza çıkmaktadır.

Nietzsche’ye göre, “Üstinsan eğilip bükülmeyecek kadar güçlü ve katı, üstelik geleneksel kurum ve değerleri de yıkabilecek denli cesur, bulamadığı düzeni meydana

¹⁴⁸ Ray Billington, *Felsefeyi Yaşamak*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 208.

¹⁴⁹ Bkz. Nesrin Kale, *Felsefiyat*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009, s. 375.

¹⁵⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 181.

getirecek kadar yaratıcı ve kötümserliği olumlamaya dönüştürecek kadar seçkin olan biri olmak durumundadır.”¹⁵¹ Sanatsal yaratıcılığın Üstinsanı belirleyen en önemli özellik olduğunu vurgulayan Nietzsche, yaratıcılığı da güç istencine bağlar ve ona göre doğaları farklı olsa dahi bütün insanlarda ortak olan bir öge vardır.

Nietzsche buna güç istenci, ya da çevreye egemen olma dürtüsü demektedir. “Tüm itici güçler güç istencidir; bunun dışında hiçbir fiziksel, dinamik veya psişik güç yoktur.”¹⁵²

Hayatın hedefsizliğine rağmen Üstinsan yapısı ve güçlü doğası gereği hem hayata evet demekten hem de yeni değerler yaratmaktan geri kalmayacaktır. Bu ise Nietzsche’ye göre, oluş ile birleşerek hayatın olduğu gibi ve daima olacağı gibi daha doğrusu coşkun ruh ile birleşen insan şeklinde sunulan yunanca terim ile dionyzik olarak onaylanması, yani ‘amor fati’dir. Kısaca insanın yazgısını kabullenip ve sevmesi anlamına gelmektedir ve ona göre insanın büyüklüğünü belli eden şey de amor fati’dir. Başka bir deyişle; amor fati Turner ve Stauth’un ifade ettiği üzere, “Bir insan varlığının büyüklüğü konusundaki formülüm *amor fati*’dir: Geçmişte ve gelecekte ve tüm ebediyette, kimse olduğundan başka bir şeye öykünmez.”¹⁵³ Amor fati kavramının mahiyetine ilişkin açıklamayı detaylı bir şekilde sunmanın gerekliliğini düşündüm ve ‘Amor Fati’ başlığı altında ayrı bir bölüm olarak konuya açıklık getirmeye çalıştım.

2.7. AMOR FATİ

Latince bir deyim olan amor fati, Nietzsche tarafından kullanıldığı şekliyle zorunluluk sevgisi, daha doğrusu kişinin kendi kaderine gönüllü olarak boyun eğmesi ve bundan dolayı da kendi kaderini sevmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, Nietzsche’de Üstinsanın onu ayrıcalıklı kılan özelliklerinden biri olarak sunulan amor fati, aynı zamanda zorunluluğun bir sevgisi ve insani büyüklüğün bir işareti olarak belirir. O, sadece etik bir ideal olarak değil, Üstinsanın doğasının bir parçası olmasından dolayı insanın büyüklüğünün ve ahlaki yüceliğinin en iyi göstergesidir.

¹⁵¹ Kale, *Felsefiyat*, s. 376.

¹⁵² Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 439.

¹⁵³ Stauth & Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, (Mehmet Küçük) s. 119.

“Benim büyüklük için formülüm amor fati: İnsanın hiçbir şeyi geçmişte, gelecekte veya sonsuza kadar başka türlü istememesidir.”¹⁵⁴

“Amor fati, Nietzsche’nin varoluşun yazgısal karakterine yönelik vurgusu nedeniyle, yaşam sevgisi (Kader Sevgisi) olarak sunulur.”¹⁵⁵ Nietzsche acıya bile evet demenin ve güçlü olmanın önemine vurgu yapar. Amor fati yani yaşamın koşulsuz olarak olumlanması, Nietzsche’yi Platon’a kadar geri götürülebilecek metafizik düşünce geleneğinden ve bu geleneğin bir sonucu olarak varılan nihilizm çağının kötümser filozofu Schopenhauer’dan ayırmaktadır.

“Platon, Hristiyanlık ve Schopenhauer’da bu dünyanın yadsındığı ya da olumsuzlandığı yerde, Nietzsche, hayatı hiçbir koşul olmaksızın olumlanmanın acıya bile evet demenin önemini vurgular. Nietzsche göre olgusalığa evet demek güçlülerin, olgusalıktan kaçış ise zayıf ve korkakların işidir.”¹⁵⁶

Amor fati, Nietzsche’nin var oluşun yazgısal karakterine yönelik vurgusu nedeniyle daha önce de ifade edildiği üzere yaşam sevgisi ya da kader sevgisi anlamına gelmektedir. Burada ifade edilen yazgı, kişinin olduğu hale gelmesi fikrinin, daha doğrusu kendisi olmasının bir ifadesi, yaşam sevgisi ya da kader sevgisi olarak düşünülmeli ve bu bağlamda ele alınmalıdır.

Nitekim Nietzsche’nin burada kader sevgisine dair ifade ettikleri, kişinin kendi kaderini sevmesinin de ötesinde çok daha geniş bir anlama işaret etmekte; kültürün, insanlığın ve de dünyanın kaderine yönelik bir sevgiyi de içermektedir. Kısaca yaşam sevgisi ya da kader sevgisi anlamında kullanılan amor fati, Nietzsche’de bir taraftan güç hissindeki artış olarak mutluluğa gönderme yaparken, diğer taraftan kaderin bütününe yönelik bir sevgi ve bütün dirençlerin üstesinden gelme olarak kendini göstermekte ve bu bağlamda karşımıza çıkmaktadır.

“Amor fati, insanın büyüklüğünü gösteren: Çünkü insan geçmişte, gelecekte, sonsuzluğa değin başka türde bir istekle bulunmamalıdır. Zorunlu olana yalnızca katlanmak, bir de onu az çok gizlemek yetmez – bir kandırmacadır zorunluluğa karşı tüm ülkü idealizm – onu sevmektir yakışan...”¹⁵⁷

¹⁵⁴ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev.(Emir Aktan) s. 52.

¹⁵⁵ Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 71.

¹⁵⁶ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010, s. 80-81.

¹⁵⁷ Nietzsche, *Ecce Homo-Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (İsmet Zeki Eyuboğlu) s. 47.

Yaşama evet demek, bir anlamda, trajik oluşun kabul edilmesi demektir. Bu ise yaşamın, nihai amaçlardan ve ahlaki ereklerden yoksun olduğunun idrak edilmesi anlamına gelmektedir. Metafizik düşüncenin ahlaki idealler dolayımı ile güçsüzlük ve hınç duygusuyla yargıladığı yaşam, Nietzsche için iyinin ve kötünün ötesinde bir masumiyete sahiptir. “Hayata trajik evet deyiş olan amor fati ile sübjektif bakış, kendisini objektif sonsuz tekrarlanışın içine yerleştirir ve onunla bir olur.”¹⁵⁸ Yaşamın ve oluşun masumiyeti düşüncesi, filozofun ebedi dönüş kavramlaştırması ile anlamını tamamlar. “Hayata evet demek ise, varlık çemberinin sonu gelmez dönüşünü kavramak ve istemek demektir.”¹⁵⁹

Sonuç olarak Amor fati, insanın doğasına işaret eder ve Üstinsanın varoluşuna dayanak oluşur. Nietzsche’ye göre, insanın büyüklüğünü gösteren bu kavram, Üstinsanın doğasına işaret eder. “Üstinsan dünyanın kaderini hakiki bir şekilde onaylayan ve taşan maksimal güç hissinin kabulünü deneyimleyen bir varlıktır.”¹⁶⁰

2.8. GÜÇ İSTENCİ

Nietzsche’nin ortaya koyduğu diğer özgün kavramlar gibi, güç istenci kavramı da özgün anlamı ve yeni oluşuyla oldukça büyük önem arz etmektedir. Güç istenci kavramı, Nietzsche felsefesinde başından beri değindiğimiz üzere, onun temel yönelimi olan nihilizmin üstesinden gelmeye yönelik bir çabayı ifade etmektedir. *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne* adlı eserinde Nietzsche bunu şu sözlerle izah eder:

“Güçlüler, doğal olarak ayırmaya, zayıflar bir araya gelmeye eğilimlidir, eğer güçlüler bir araya gelirlerse, bu, ancak saldırgan bir toplu eylem ve güç isteminin toplu tatmini amacıyla, bireysel vicdanın epey direnciyle karşılaşır; aksine zayıflar, bir araya gelmekten pek hoşlanırlar.”¹⁶¹

Nietzsche’nin bu düşüncesinden hareketle diyebiliriz ki o, toplumda efendiyi adeta bir üst düzey yönetici gibi ayırıp köleyi de egemenliği altına alan ve onlara hükmeden alt tabaka insanlar olarak görmemektedir. Dolayısıyla Nietzsche’nin köle efendi ilişkisinde güç istenci kavramı karşımıza çıkmakta ve bu onun felsefesinde oldukça önemli bir yer edinmektedir. Dahası bu kavram, köle ve efendi ilişkisini sosyal ve politik bir zeminde sunmamakla birlikte, güçlü güçsüz, hükmeden hükmedilen

¹⁵⁸ Metin Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 33.

¹⁵⁹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 70-71.

¹⁶⁰ Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 71.

¹⁶¹ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 156.

arasındaki bağıın kaynağını da oluşturmaktadır ki, Nietzsche de efendi ve köle ahlakının bir bedende bulunan ruhun kişisel ve içten olması sonucundaki ürününü belirtir. Nietzsche'nin bakış açısından kölelik ruh disiplininin ve şartlandırılmasının kaçınılmaz bir aracıdır. Nietzsche bu açıdan ele alındığında her ahlakın *laisser aller*'den, daha doğrusu kocaman özgürlükten nefreti öğreten doğa olduğunu söyler.

“Bu bana doğanın ahlak buyruğu olarak görünüyor; ne yaşlı Kant'ta olduğu gibi “kategorik” ne de bireye yöneltilmiştir; halklara yöneltilmiştir o, ırklara, çağlara, sınıflara ama her şeyden öte, tüm insan hayvanına, insanlığa.”¹⁶²

Billington'a göre Nietzsche, insan doğasına ilişkin eşitliği varsayan, sosyalizm, demokrasi, kısacası herkesin eşit olduğunu savunan düşüncelere lanet getirip şiddetle karşı çıkıyordu. Nietzsche'nin fikirleri ona göre efendi ırk yaratılmasına hizmet etmekten çok, Üstinsan geliştirilmesine yönelikti. Doğal olarak böyle bir noktada insanın kendisini aşması ve özgür olmasının temel yolu erdem ve ahlak için kendi dışına bakmaktan vazgeçmesidir. Başka bir deyişle, “İnsanın kendisini aşmasının başlıca yolu, ahlak için kendi dışına ve ötesine bakmayı bırakmasıdır.”¹⁶³

Bu noktada, Nietzsche'yi daha iyi anlamak için onun temel kavramı olan güç kavramını, elinde bulundurmadan ziyade onun daha çok güç istenci anlayışı önemlidir. Burada önemli olan “istenç” kavramına dikkat edilmesidir. Ona göre, “İstençli olmak”; “arzu etmek”, çabalamak, talep etmek değildir: bunlardan emir verme etkisiyle ayrılmıştır.”¹⁶⁴

Güç istenci, Nietzsche için, yaşamın kendisidir; hiçbiri yaşamdan ayrılmaz, yaşamla birlikte gider. Esasında güç istenci kavramlaştırması, Nietzsche'nin tüm canlı yaşamının temelinde yatan ana ilkeyi arama çabasının bir ürünüdür. O, bu kavramla canlının neye göre eylediğini, canlıyı harekete geçiren ve ayakta tutan şeyin ne olduğunu açıklamak istemiştir: “Nerde canlı bir şey bulduysam, orada güç istençleri de buldum; hizmet edenin istencinde bile efendi olma istenci buldum.”¹⁶⁵

¹⁶² Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 102-103.

¹⁶³ Billington, *Felsefeyi Yaşamak*, Çev. (Abdullah Yılmaz) s. 209.

¹⁶⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 424.

¹⁶⁵ Nermi Uygur, *Güneşle*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 292.

Güç İstenci adlı eserinde Nietzsche, klasik epistemolojinin temelleri olarak ifade edilen ego, özne, akıl, irade, nedensellik, vb. kavramları derinlemesine eleştirdikten sonra aslında hepsinin güç istencinin farklı tezahürleri olduğunu söyler. F. Bacon'un 'Bilgi güçtür' ifadesine benzer bir şekilde, Nietzsche de, bilgi ile güç arasında doğrudan bir ilişki olduğunu belirtir. Doğal olarak Nietzsche'ye göre bilgi ile güç arasında doğru bir orantı vardır. Bu açıdan bakıldığında Nietzsche, insanı harekete geçiren temel ilkeyi, daha doğrusu güç istencini var olan her şeyin özü olarak görmektedir: "Bize en aşına olan biçim olarak yaşam, aslında güç toplama istencidir."¹⁶⁶

Nietzsche güç istencini ilkin insanın psikolojik süreçlerinde ele alır, daha sonra ise bunu yaşayan varlıklar boyutuna ve en sonunda da bütün dünyaya doğru genişletir. Nietzsche'ye göre genel geçer objektif bir hakikat olmadığından dolayı yorumun kuşatıcı ve güçlü olması kaçınılmazdır ve burada biricik yegâne ölçüt güç istenci olmak durumundadır. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus vardır: Nietzsche, güç istenci kavramlaştırmasını tamamıyla pozitif bir anlam içeriğiyle kullanmamıştır, daha doğrusu güç istenci tek açıklayıcı ilkedir fakat hem pozitif hem de negatif bir anlama sahip olarak kullanılmaktadır. Nitekim düşünür, eserlerinin birçok yerinde etkin bir güce sahip olmasına rağmen köle ahlakını ve onun reaktif karakterdeki gücünü ciddi ve ağır eleştirilere tabi tutmuştur. Nitekim Nietzsche'nin öğretisine göre suçlu olanlar zayıflardır. "O hastalıklılardır insanı tehdit eden büyük tehlike, o kötüler değil, ' yırtıcı hayvanlar' değil. Tehlike, o doğuştan bedbaht, yere serilmiş, beli kırılmış olanlardan, yani en zayıf olanlardan gelir. Onlardır insanların yaşamını baltalayan, yaşama ve insana, yani kendimize duyduğumuz güveni tehlikeli biçimde zehirleyip kuşkulu kılan."¹⁶⁷ Buna karşın Nietzsche açısından övgüye değer olan soylu kişiler ve onların aktif karakterdeki gücü sürekli olumlu anlamlar yüklenerek betimlenmiştir.

Başka bir deyişle Nietzsche, bir taraftan köle ahlakını ve onun reaktif karakterdeki gücünü ağır eleştirilere tabi tutmuş, diğer taraftan yaşam mücadelesinin faydacı bir etiği ön gördüğünü savunmuştur. Hatta ona göre söz konusu etiğin kullanımı zayıflık ve çöküşe yol açmaktadır. Daha doğrusu Nietzsche hem kendisini anti-Darwinci olarak nitelendirmekte ve hem de Darwin'in yaşama mücadelesini eksene alıp

¹⁶⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 441.

¹⁶⁷ Max Horkheimer- Theodor W. Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Çev. Nihat Ülner- Elif Öztarhan Karadoğan, İstanbul: Kalbalcı Yayınevi, 2010, s. 137.

anlatmak yerine kendi felsefesinin eksenine kendi güç istenci mücadelesi kavramını koymaktadır. Nietzsche Darwin'den farklı olarak, yaşamın acı ve keder ile dolu olmadığını, hatta bunun aksine yaşamın bilhassa genel görünüşünün bolluk ve refah ile dolu olduğunu söyler. Bu durumda yaşam mücadelesi süreci de Darwin'in ön gördüğünün tam tersi anlaşılmakta, yani güçlü olanın aleyhine işlemektedir.

Kısaca Nietzsche'ye göre, yaşamda zayıf olanlar çoğunluktadır ve Darwin'in hatası zekâyı göz ardı etmesidir. Ona göre güce sahip olanlar bir süre sonra zekâdan vazgeçmektedirler. Buradan hareketle Nietzsche, klasik felsefenin, daha genelde de modern bilimin yaşama yönelik bir yanılsama içerisinde olduğunu savunmaktadır. Esas olarak Nietzsche açısından, bir bütün olarak yaşam kelimesinin tam anlamıyla güç istencinden ibarettir. En doğal güdülerden biri olan kendini koruma ve yeme içme içgüdüleri dahi güç istencinin doğal bir sonucu olup, her şey de bu doktrin uyarınca açıklanmalı ve böyle anlaşılmalıdır.

“Yaşama daha temeldeki bir şeyin, serpilip büyüme isteğinin dışlaşması olarak yorumlanıyor. Öz-korunumu bir içgüdü olmaktan çıkıp yerini asıl içgüdü olan güç istencine bırakıyor Nietzsche'de.”¹⁶⁸

Böylece, yaşamın baş özelliği olarak güç istenci, yaşamayı, sözün en katkısız anlamında bir eylemlilik, bir etkenlik, bir aktivite diye tanıtır. Nermi Uygur'a göre, güç istenci denildiğinde ilk akla gelen şey, her yaşayan varlığın her bakımdan durmak nedir bilmeksizin kuvvetini artırmaya yönelmesi, daha doğrusu gücünü çoğaltmaya çabalamasıdır.

“Yaşamın kendisi dönüp dolaşıp güce, canlının kendi kuvvetini artırmasına, güç birikimine dayatılıyor böylece.”¹⁶⁹

Aslında Nietzsche güç istemi anlayışını, daha doğrusu bu yöndeki düşüncesini Batı metafizik geleneğinin ve Hıristiyan ahlak düşüncesinin neden olduğu çöküşü ve nihilizmi aşmak ve böylelikle de Üstinsanı yaratmak amacıyla ortaya koymuştur. Ona göre bir birey, bir canlı kendisi için zararlı olanı seçiyor ve yeğliyor o artık yozlaşmıştır. Dolayısıyla “Güç istencinin herhangi bir şekilde yıkıldığı yerde her seferinde fizyolojik bir gerileme, bir

¹⁶⁸ Uygur, *Güneşle*, s. 294.

¹⁶⁹ Uygur, *Güneşle*, s. 295.

decadence vardır.”¹⁷⁰ Nietzsche ise esas olanın yaşamın kendisinin olduğunu, buna temel oluşturan dayanıklılığın ve büyümenin içgüdüğü de ona göre güç istencidir.

“Güç isteminin eksik olduğu yerde, düşünüş vardır. Savım, insanlığın bütün en üst değerlerinde bu istemin eksik olduğudur, -en kutsal adlara bürünerek egemenliği elinde, tutanların, düşünüş-değerleri, nihilistik değerler olduğu.”¹⁷¹

Nietzsche'nin bakış açısına göre, yaşamın sürekli kendini aşan bir güç istenci olduğunu biliyoruz. Bu bağlamda Üstinsan, yaratıcılığını kullanıp yaşamın temelini oluşturan kendini aşma ilkesini tamamlar. Dolayısıyla Üstinsan, Nietzsche'nin insanı ve yaşamı aşağılamak amacıyla kullandığı bir araç değil, aksine korku, istek ve düşlerini kısacası bütün duygularını yaşatan insandan öte olana, en derine duyduğu özlemdir, iç aynadır.

Bu noktada yetinmeyerek Nietzsche üst insanı bir adım daha öteye taşıyarak, Tanrının ölümünü ilan eder ve değerleri yeniden değerlendirme ve yaratma fırsatını da Üstinsana yükler. “Büyüklik tanrıda bulunamazsa hiçbir yerde bulunamaz. Onu ya inkâr etmek ya da yaratmak gerekir.”¹⁷² Dahası Nietzsche, “Tanrının Ölümünü insan varlıkları çilecilik ve zararlı inancın denetimlerinden kurtaran tarihsel bir olay olarak gördü.”¹⁷³

Nietzsche, “Tanrı öldü; insanlara gösterdiği merhameti yüzünden öldü tanrı.”¹⁷⁴ der ve ona göre insanın ulaşacağı özgürlükte insanın acizliğinden kaynaklanmaktadır. Acıma bu dünyada, sadece acının olduğu yerde, daha doğrusu dünyadaki somut kötülükte vardır. Başka bir ifadeyle “İnsanın kendisini modern bir şekilde yapan, yaratan ve kurtarana dönüşmesinin nedeni, Tanrının kendi tarafından yapan, yaratan ve kurtaran olmayı bırakmasındadır. İnsanın özerkliği, Tanrının gücünü yitirmesiyle beslenmektedir.”¹⁷⁵

Nietzsche'ye göre eğer Tanrı var ve gerçekse, dünyadaki kötülüğün kaynağı nedir gibi sorulardan hareketle Tanrının olmadığını anlamak pek de güç değildir. “Eğer Tanrı'nın her şeye gücü yetiyorsa, neden daha az kötüyü içinde barındıran bir dünya

¹⁷⁰ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 38.

¹⁷¹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 10.

¹⁷² Nietzsche, *Aforizmalar*, (Orhan Düz) s. 168.

¹⁷³ Stauth & Turner, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. (Mehmet Küçük) s. 121.

¹⁷⁴ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 113.

¹⁷⁵ Odo Marquard, *İlkeselliğe Veda Çok Tanrıcılığa Övgü*, Çev. Şebnem Sunar, İstanbul: Molpar Kültür Yayınları, 2003, s.88.

yaratmamıştır?”¹⁷⁶ Nitekim Nietzsche, Tanrının ölümünü ilan etmekte ve İsa'nın da Tanrıyı temsil eden var olmayan anlamında ortaya çıktığına değinmektedir. Onun bu noktada Schelling ile olan bağına değinmekte yarar vardır. Çünkü Tanrı öldü sözünden hareket etmelerine rağmen her iki filozofta farklı bir anlama işaret eder bu durum. Schelling'de Tanrının ölümü, insanlığın kurtulması için İsa'nın çarmıhta gerilmesiyle meydana gelip ifade edilen bir olayken, Nietzsche'de bu durum Tanrılar kılıçlarımızın altında can verdi şeklinde ifade edilmekte olup ve en önemlisi de bunun insanın özgürlüğü kazanarak elde ettiği bir güç şeklinde sunulmasıdır. Fakat Tanrı her yerde ve her şeye kadirdir. Bu yüzden, gerçekten çok çirkin insan için, o varolmamalıdır. “ Onların merhametinden saklanıyorum ben,” der çirkin insan yani, “onların müthiş sefaletim karşısında saygı ve utanç eksikliklerinden kaçınıyorum!”¹⁷⁷

Esasında Tanrının ölümü, insanın unutulmuş yaratıcılığının keşfedilmesi olarak anlaşılmalıdır. Nihayetinde güç istenci, bir taraftan belli bir amaca göre gerçekliği şekillendirmeye yönelik bir girişim olarak metafizik bir doktrindir, öte taraftan yaratıcı çağrısıyla varoluşsal bir teşebbüs. Burada ifade edilen ve Nietzsche'nin onaylamış olduğu güç, kesinlikle başkaları üzerinde üstünlük sağlamaya yönelik bir güç olarak anlaşılmalıdır. Çünkü onun güç istenci anlayışı tam ve gerçek ifadesini, benin kendini olumlayan ve sınırlarını aşan kişilik tipinde bulmaktadır. Başka bir deyişle Nietzsche Tanrının ölümünü ilan ederek, güç istenci sayesinde kişinin kendi benini aşarak değerleri yeniden değerlendirme ve yaratma fırsatını bu noktada Üstinsana yükler. “Kişinin kendi yasasını kendi oluşturması gerek, çünkü: günah, kurtuluş fikirleri gibi görev düşüncesi de karanlıkta bizi boğan bir önyargıdır.”¹⁷⁸ Esasında Nietzsche Tanrının ölümü ile Tanrının yokluğunu dile getirmez; onun burada ifade etmeye çalıştığı şey çağının da gerçekliğinden yola çıkarak Tanrının ölümünü dillendirmektir.

“Tanrının benliğini tüketmesine değin, onu öldüren insana işaret eder. Tanrının ölümü, insanın kendisinin üstünde yüceltilmesidir. Modern çağın Tanrı öldü hissi, bu şekilde onu biz öldürdük sözüne dayanıyorsa, bu durumda o, Feuerbach'ın insanı kendisine getirdiği söylenen Tanrıya ortadan kaldırmasıyla hayli yakınlık taşır.”¹⁷⁹

¹⁷⁶ Marc Sautet Patrick Boussignac, *Yeni Başlayanlar İçin Nietzsche*, Çev. Volkan Yalçınoklu, İstanbul: Habitus Yayıncılık, 2012, s. 113.

¹⁷⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 385.

¹⁷⁸ Chris Horner- Emrys Westacott, *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, Çev. Ahmet Arslan, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2011, s. 262.

¹⁷⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜSTİNSANIN OLUŞUMU

3.1. İNSAN GÖRÜŞÜ

Nietzsche kendi yüzyılının temel felsefi ilkelerinden sayılan ilerleme fikrine karşı çıkarak, Batı kültür tarihinin hastalıklı olduğunu ve insanın aslında hiçbir ilerleme kaydetmediğini açık bir şekilde dile getirmektedir: “İnsanlık, bugün inanıldığı gibi, daha iyiye ya da güçlüye ya da yükseğe doğru bir gelişme göstermemektedir, “ilerleme”, modern bir düşüncedir yalnızca, yani, yanlış bir düşünce.”¹⁸⁰

Onun açısından esas problem, hangi insan tipinin daha değerli, yaşamaya hangisinin daha layık, daha iyi ve sağlam bir geleceğe sahip olmak için yetiştirilmesi ve istenmesi gerektiği problemidir. “Sorun, hangi tip insanın, daha yüksek değerlidir, yaşamaya daha değerlidir, geleceği daha sağlamdır diye yetiştirilmesi - gerektiği, istenmesi gerektiği sorunudur.”¹⁸¹ Temel bir sınıflandırma yaparak insanlığın gelişimini üç aşamada ele alır: *Sürü insanı, özgür insan ve Üstinsan*.

Ona göre bu insan gelişimi arasında zorunlu ve ilerleyen bir süreç söz konusu değildir. Aksine Nietzsche birçok noktada açık bir şekilde ilerleme fikrine karşı çıkar ve bundan dolayı da üstinsanın tarihsel bir ilerlemenin sonunda ulaşılması zorunlu olan nihai bir hedefmiş gibi görülmesinin kabul edilemeyeceğini belirtir: “İnsan, tür olarak ilerlememektedir. Gerçekten daha yüce türler elde edildi, ama devam etmiyorlar. Türlerin seviyesi yükselmemiştir.”¹⁸² Ancak yine de, Nietzsche'nin açık bir şekilde insanların hedefinin üstinsana ulaşmak olması gerektiğini savunduğu açık bir gerçektir. Aslında bu, kısaca insanın kendi yolunu kendi çizen biri, bir yaratıcı olması gerektiği anlamına gelmektedir. Ona göre, herkes bu hedefe ulaşamayacağından dolayı, üstinsan olmak, oldukça önemlidir, ancak bu durum toplumdaki belli bireylere ya da gruplara verilmiş bir ayrıcalık olarak düşünülmemelidir.

¹⁸⁰ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 144.

¹⁸¹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 8.

¹⁸² Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 435.

Başka bir deyişle, sürü insanları arasında kimilerinin belli bir farkındalık yaratarak kendi psikolojik yaşantıları sonucu nihilist olması ve daha sonra da nihilizmi de aşarak üstinsan haline gelmesi mümkün ama ayrıcalık değildir. Sürü insanından üstinsana doğru gerçekleşen değişimi Nietzsche şu sözlerle anlatmaktadır: “Ruhun üç değişiminden bahsedeceğim: Ruhun nasıl deve, devenin aslan, aslanın da sonraları çocuk olduğunu.”¹⁸³ Nietzsche’nin burada sunmuş olduğu bu ifadelerden hareketle diyebiliriz ki, deve sürü insanına, aslan nihiliste, çocuk da üstinsana işaret etmektedir. Doğal olarak üstinsana ulaşma yolunda geçirilen tüm bu aşamalar, aslında insan tipleri arasındaki temel farkları da göstermektedir.

Ancak burada şu noktaya dikkat etmek gerekmektedir: Nietzsche’nin insanlar arasında açık bir şekilde yapmış olduğu bu ayırım, daha önce de belirtildiği üzere bir derecelendirme olmakla birlikte ırkçı ve ötekileştirici olmaktan uzaktır. Kısaca bu ayırmada insanlar özsel bir farklılık ayırımında değil, yaşama ve yaşamı algılama tarzlarındaki farklılıklara bağlı olarak birbirlerinden ayrılırlar. Ve Nietzsche’ye göre, bunun doğal sonucu olarak insanların birbirlerinden farklı olmaları bir zorunluluktur.

Çünkü hiçbir insan, bir diğerinin benzeri değildir. Marx’ın da savunduğu gibi insandan daha değerli bir şey yoktur ve eşit değerde kabul edilmemeleri gerekir. “Bir haydudun en iğrenç fikirleri bile, göğün en büyük mucizelerinden daha değerlidir.”¹⁸⁴

“Karşılıklılık, gizli ödül talep etme niyeti: insan değerinin düşmesine neden olan en sinsi biçimlerden biridir. Beraberinde insanları ayıran uçurumu ahlaksız olarak ucuzlatan şu “eşitliği” getirir.”¹⁸⁵ Nietzsche insanların farklı olduğunu ve bu farklılığın insanlar arasında bir ayrıma yol açmaması gerektiğini açık bir şekilde dile getirmektedir. Aslında Nietzsche belirli bir adalet anlayışından hareketle insanlar arasında eşitlik olduğunu varsayıp onları temelde aynı düşünceden hareketle temellendiremeye çalışan eşitlik ya da sürü anlayışını eleştirmekte ve ona karşı çıkmaktadır. Kısaca ona göre insanlar arasındaki yapı farklılığından dolayı insanlar eşit değildir, insanlar yaşama ve yaşamı algılama tarzlarından dolayı birbirlerinden ayrılır ve herkes kendisi olmak zorundadır. “Eşitlik’ problemi; hem de hepimiz farklı olmayı çok

¹⁸³ Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Firdevs Tunalı, Ankara: Panama Yayıncılık, 2014, s. 21.

¹⁸⁴ Erich Fromm, *Marx’ın İnsan Anlayışı*, Çev. Kaan H. Ökten, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2004, s. 125.

¹⁸⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 459.

isterken: burada aksine başkalarından talep ettiklerimizi kendimizden istememiz beklenmektedir. Bu çok yavan, bariz bir şekilde çılgıncadır.”¹⁸⁶

Nietzsche insana dair kabaca bir değerlendirme yaptıktan sonra, sırasıyla sürü insanı, özgür insan ve üstinsan anlayışını ele alıp ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır.

3.1.1. SÜRÜ İNSANI

Nietzsche, yeryüzündeki tüm canlıların aslında söz dinleyen bir canlı olduğunu ve kendi sözünü dinlemeyenlerin eninde sonunda başka bir iradenin buyruğu altına gireceklerini ifade eder. “Sürü insanı” kavramıyla kast edilen, bir insanın kendi iradesini başkalarına teslim etmesi ve doğal olarak özgürlüğünden vazgeçmesidir. Nietzsche’ye göre özgürlük, insanın kendi değerlerini yaratmak ve bu değerlere göre yaşamasıdır. Yani insanı insan olarak aşmak ister. İnsanın asıl amacının, herkese değer verip yükseltmek yerine daha iyi bireyler yetiştirmesi olmalıdır. Bunu yaparken de toplumun kendi başına bir amaç olmadığını, bireyin kişilik ve gücünü arttıran bir araç olması gerektiğini söyler. Nietzsche’ye göre, “Yaşamın asıl amacı yaşamın sürdürülmesinde değil, ama yükseltilmesindedir.”¹⁸⁷

İşte bu noktada sürü insanının zayıflığı ortaya çıkar, çünkü o kendi iradesine göre hayatını yönlendirmemekle beraber, dahası bu zayıflığın ya da Nietzsche’nin deyimiyle bu hastalığın da farkında değildir. Nietzsche’ye göre, insanların büyük bir kısmı, farkına varmasalar da, kendi iradelerine göre yaşamak şöyle dursun, sürüce bir yaşam sürmektedirler. Nietzsche, yapılan her işte, her durumda bir grup üyesi olarak hareket etmenin, yani sürü olmanın nasıl bir şey olduğunu, şu sözlerle anlatır:

“Kendi başınayken sürü insanında hiçbir hastalık yoktur. Hatta çok değerlidir. Ama yönetilmeye ihtiyaç duyduklarından dolayı, bir çobana gereksinimleri vardır. Papazlar bunu bilir.”¹⁸⁸

Kuçuradi, Nietzsche’nin insan tasnifinde sürü insanını, değerlerle ilgili herhangi bir tutum ya da davranış içine girmeksizin sadece o değerlerin sınırları içinde kalarak ve

¹⁸⁶ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 199.

¹⁸⁷ Friedrich Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine*, Çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 18.

¹⁸⁸ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 76.

aynı zamanda sürü insanının kesinlikle bu değerler ya da daha doğru bir deyişle ahlak kurallarını tartışma konusu yapmadığını söyler. Çünkü onun bakış açısından ahlaklı insan ya da toplumun kabul ettiği yürürlükte olan değer yargılarına uygun yaşamaya çalışan sürü insanı, boyun eğen, itaat eden, kendi değerlendirmeleriyle değil de toplumun geçerlilikte olan değerleriyle yaşayan ve asla değer yargılarını tartışma konusu yapmayan insandır.

“Her çeşidiyle sürü insanı geçerlikte olan moralin ve onun ‘gerek’lerinin sınırları içinde rahat rahat ya da zorlukla dolaşan, yapıp ettiklerini de değerlendirmelerini bu moralin değer yargılarına uydurmaya çalışan insandır.”¹⁸⁹

Nietzsche’ye göre, insanların varoluşlarından bu yana aile grupları, topluluklar, kabileler ve halklar gibi insan sürüleri de sürekli var olagelmışlerdir. Nitekim tarihi kaynaklar incelendiğinde aile, topluluklar ve kabile gibi toplumsal yapıların sürekli itaat ettiği görülecektir. Bu gruplara, geçmişten gelen kurallar ve emirler sürekli aktarılmış ve boyun eğmeleri sağlanmıştır. Hatta Nietzsche’ye göre, emir insanlara boyun eğdirmenin en iyi ve etkin eğitim yöntemidir. Benimsedikleri ahlak ve yetiştirilme tarzlarının da etkisiyle bu gruplar emredilene karşı gelmek şöyle dursun, hemen itaat edip uyum sağlamışlardır sürüye:

“Avrupa’da insanın terbiye edilebilirliği çok büyük bir yere sahip olduğundan kolayca öğrenen ve uyum sağlayabilen insanlar kural haline geldiler: Sürü hayvanı, hatta yüksek seviyede zeki olarak hazırlandı.”¹⁹⁰

Başka bir ifadeyle herhangi bir şeyi koşulsuz ve şartsız olarak ‘yapmalısın’ emri bir istek formuyla doldurulduğunda, bu insanlar kendilerini ait gördükleri topluluğun da etkisiyle, emredilenler arasında ayırım yapmaksızın itaat etmenin saygınlık sağlayacağını düşünüp kendilerini teslim etmişlerdir. İlginç olan da, bu tuhaf gelişme insanda sanki doğuştan beri süregelen ve diğer insanlara sürü psikolojisi olarak miras kalan bir durum gibidir.

Çünkü bu insanlar; geçmişten gelen kural ve ilkeleri, daha doğrusu kendilerine verilen emirlere koşulsuz bir şekilde itaat etmek için büyük bir heyecanla beklemekte, yasalar veya kamuoyu tarafından söylenen her şeyi yerine getirmek için hemen eyleme geçerler.

¹⁸⁹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 27.

¹⁹⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 109.

Nietzsche, bu noktada modernitenin başlarında modern olarak sunulan insan tasarımına bir gönderimde bulunarak, insanları bir sistem içerisinde o sistemin ya da o bütünün bir parçası, daha doğrusu makinenin bir dişlisi olarak gören bir toplum düzeninde sunulmasına karşı çıkararak, bu yöndeki düşünce yapılarına eleştiriler yöneltir. Esasında Nietzsche özgürlüğün şiddetle vaat edilmesine karşılık, insanların sürü olmaya mahkûm edilmelerine karşı çıkar ve bu sürüce anlamsızlıkta insanların nasıl körleştiklerini betimlemeye çalışmaktadır. Ona göre, “Ahlakın yozlaşması çöküşün bir sonucudur.”¹⁹¹ Onun Batı Avrupa toplumunu acımasız bir şekilde eleştirmesinin altında belki de bu düşüncesi yatmaktadır. “Avrupa’da bugünün ahlakı sürü ahlakıdır.”¹⁹² Nietzsche insanın özgürlüğünün kişinin varlık nedeni olduğunu ve her ne sebeple olursa olsun kişinin bu durumdan vazgeçmemesi gerektiğini anlatmaya çalışır.

Nietzsche’ye göre, sürü eşitlik olarak düşünülmelidir. Başka bir deyişle sürü bireyler arasında fark gözetilmemesini, hepsini bir ve aynı bütünün parçası olarak görmeyi ifade eder. Doğal olarak sürü insanı, içerisinde yaşadığı sistemin bir parçası olduğundan dolayı, ancak içinde bulunduğu toplumun ya da grubun ona verdiği değer kadar kıymetlidir; çünkü sürüde herkes koşulsuz bir şekilde birbirine eşittir. Dolayısıyla, sürü insanının biricikliğinin ve farklılığının ya da tekliliğinin ve kendi başına bir değerinin olması söz konusu dahi değildir. Çünkü o, sistemin bir parçası olmak ile saygınlık kazanacağını düşünür ve sürü içinde biricik ve tek olmanın büyük bir hoşnutsuzlukla karşılanacağını bilir. “Kendilerini, geleceğin belirlenemeyişi kadar belirlenemez sayarlar; üstelik zorlu insanlara bağlanmayı severler çünkü yığınların ne anlayıp ne de bağışlayabildiği eylem ve bilgilere sahip olmanın güvenini taşırlar.”¹⁹³ Kısaca burada, yani sürüde herkes herkese eşittir ve herkes bir diğeri için varlığını sürdürmektedir ancak “Sürü yığın değildir.”¹⁹⁴ Pazar yerindeki yığın ya da kalabalığa bir gönderimde bulunarak Nietzsche, sürü üyelerinin kendi tekil tekliliklerinde yaşamlarını sürdürmediklerini ve onların bir araya gelmiş eşit yığınlardan oluştuğunu ifade eder:

¹⁹¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 48.

¹⁹² Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 83.

¹⁹³ Nietzsche, *Şen Bilim*, Çev. (Ahmet İnam) s. 45.

¹⁹⁴ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 30.

Ey, yüksek insanlar! Şunu öğrenin artık: Hiç kimse inanmaz pazaryerinde yüksek insanlara. Orada, ne pahasına olursa olsun, konuşmak isterseniz, konuşun. Lakin kalabalık göz kırpar: 'Hepimiz eşitiz.'¹⁹⁵

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kendi amaçları olmayan sürü üyesi her bir insanın, düşünme biçiminden tutun da nasıl eyleyeceğine kadar her şey kendisinden önce konmuş kurallarla belirlenmiştir ve bu kurallar onun rehberi konumundadır. Burada unutulmamalıdır ki sürü insanının genel geçer olarak kabul ettiği tüm bu kurallar, aslında yaşanan çağa göre, daha doğrusu insanların içinde buldukları kültüre ve topluma göre değişiklik göstermektedir. Burada esas olan tüm insanlar için genel geçer kurallar varsaymak değil, sürünün bağlı bulunduğu grubun kural ve ilkelerini benimsemesidir. Her çağda ve toplumda farklı topluluklar mevcut olduğundan dolayı, sürünün de içerisinde bulunduğu duruma göre ilkelerini değerlendirmek gerekmektedir.

Doğal olarak artık sürü insanı, herhangi bir değerlendirmede ya da eylemde bulunurken kendi iradesine, daha doğrusu içinde bulunduğu tekil durumun koşullarına göre hareket edemez. Nietzsche sürü yaşamının her ne kadar kaçınılmaz olduğunu ve yaşanması gerektiğini iddia etse de, sert bir şekilde eleştiriler de yöneltir. Ona göre, "Kişiyi değil de sürüyü bir erek haline sokmak büyük hatadır. Sürü bir araçtır, başka bir şey değil."¹⁹⁶ Ona göre sürüdeki kişi olmayı açık bir şekilde reddeden bu belirgin özellik, yaşamı yadsımakla eşdeğerdir. Yaşamı yadsımak, insanın kendi doğasına aykırı olmakla beraber sağlıklı ve hastalıklı bir durumun açık bir göstergesidir. Yine ona göre, "Başka bir hatada şudur ki: Bizi sürü haline sokan nesneyi, sempati duygularını, kendimizdeki en kıymetli şeylermiş gibi, değerlendirmek."¹⁹⁷

Kısaca sürü olmak ya da sürünün bir üyesi olmak, özgürlüğünü yitirmek ve hastalıklı bir durumda olmaktan farksızdır. Başka bir deyişle "Sürü hayvanı ahlaklılığının doğallıktan uzaklaştırılması olarak Hıristiyanlık, mutlak yanlış anlama ve kendi kendini aldatmayı beraberinde getirir."¹⁹⁸

Nietzsche bu hastalıklı durumu betimlemek için *Şen Bilim*'de Sezar'ın ya da

¹⁹⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunalı) s. 281.

¹⁹⁶ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 75.

¹⁹⁷ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 76.

¹⁹⁸ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 162.

Napolyon'un kendi arzu ve isteklerini gerçekleştirmek için, nasıl diğer insanları köle gibi kullanılmak istendiğini anlatmaya çalışır. Ona göre, tiran ya da Sezar birey haklarını abartarak anladıklarından dolayı, diğerlerini pek düşünmezler. Nietzsche burada Napolyon'un kendi konuşmasına başvurarak insanlar arasındaki ayrıma işaret etmek ister. Nietzsche'nin kendi ifadesiyle Napolyon'un ağzından şu sözler dökülmektedir:

“Bana karşı yapılan bütün suçlamalara karşı cevap hakkım var ebedi bir ‘ben buyum’la. Ben bütün dünyadan ayırım, hiç kimsenin koşulunu kabul etmem. Fantezilerime bile boyun eğmenizi istiyorum; ister şöyle isterse böyle dağıtırm, insanlar bunu doğal karşılamalıdır.”¹⁹⁹

Görüldüğü üzere, burada insanların bir birey lider ya da yönetici konumundaki bir bireyin ilke ve kurallarına göre nasıl eyledikleri ve sürünün bir parçası oldukları vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Dolayısıyla Nietzsche'ye göre, tıpkı Sezar ve Napolyon örneğinde olduğu gibi insanlığın geçmişi hep emirler ve itaatlerle doludur. Tarih, daha doğrusu geçmiş, her zaman kendisinin daha değerli olduğunu ve koşulsuz olarak kendisine uyulması gerektiğini ifade etmiştir. Doğal olarak kültürün ve tarihin geçmişten güç alarak kendisini değerler hiyerarşisinin başında en değerli olarak sunması tesadüfi değildir. Durum böyle olunca elbette bu kültürün bir parçası olan bireyler sürü'nün içerisinde kendi öz benliklerini yitirip o grubun bir parçası olarak kendilerini sunmaktadırlar. Burada kişinin kendisi olma, farklı olma ve farklı düşünme isteği neredeyse tamamen ortadan kaldırılmış ve törpülenmiştir.

Dahası bu törpülenen bireyler haliyle sürü formuna dâhil edilmiştir. Kuçuradi bu durumu şu sözlerle izah eder: “Sürü insanı, günlük dilde ‘kötü insan’ denilen ahlak kurallarına saygı göstermeyen insan, ya da yığın insanı değildir. Sürü insanı moralli insandır.”²⁰⁰

Nietzsche'nin, kendisini bin yıllık değerlerin başında ışıltılı olarak sunan ve güçlülerin en güçlüsü olarak tasvir edilen *aslan* benzetmesinde betimlemeye çalıştığı üzere insanların tekil benlikleri ortadan kalkarak sürüye dâhil edilmektedir. Aslanın

¹⁹⁹ Nietzsche, *Şen Bilim*, Çev. (Ahmet İnam) s. 45-46.

²⁰⁰ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 27.

değerli olan ne varsa, kısacası her şey bendendir ve ışıltısını, görkemini dahi benden almıştır demesi, aslında, onun kendisini geçmişe, güçlü bir kültüre dayandırarak tekil bireyi ortadan kaldırıp bir homojen yapı ile insanları sürüye dâhil etmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Böylece kişi, tekil bir ben olarak burada kültürün içerisinde yok olmakta ve açık bir şekilde sürünün bir parçası haline gelmektedir. Nietzsche bu durumu eleştirip sürü insanının aslında üstinsana giden yolda varılması ve yaşanması gereken bir uğrak yeri olduğunu ifade eder.

Ayrı, başka, biricik ya da yalnız olmak sürü tarafından kabul edilebilecek bir durum değildir. Her türlü yalnızlık sürüde suçtur. Oysa Nietzsche'ye göre kişinin kendi yolunu bulması ve özgür olması, dahası kendini aşması için yalnızlık mutlaka gereklidir. Doğal olarak kendi kurallarını koyan bir kişi olmak, sürünün varlığına karşı bir tehdit, bir saldıdır. Çünkü kendi yaşamına sahip olmak, sürüce değerleri sorgulamakla başlayan bir dizi psikolojik duruma gönderme yaparak özgürlüğe giden yolda bir arayışa sevk eder insanı. “Kişi artık sevgiyle nefretin prangaları olmaksızın, ‘evet’siz, ‘hayır’sız, kendi iradesiyle, yakında ya da uzakta, tercihen uzaklara doğru süzülerek, sıvışarak, kanat çırparak, bir kez daha yükseklere ve ötelere doğru uçarak yaşar.”²⁰¹ Nietzsche, yaratıcı olma ve kendi yaşamını kazanma eğiliminde olup arayış yolundaki kişinin, sürüden koparken geçirmiş olduğu psikolojik durumları bir ara aşama olarak değerlendirir ve bu aşamada yaşanan değişimleri kendi felsefi kavrayışına uygun olarak nihilizm kavramı ile açıklar.

“Özgür insan, bir uzun ve kırılmaz isteklerin sahibi, aynı zamanda, kendi değer ölçüsünün de sahibidir: Başkalarına kendinden yola çıkarak bakar, sayar ya da küçümser onları; tıpkı, kendine eşit olanlara güçlülere, güvenilir olanlara saygı duymak zorunda olduğu gibi.”²⁰²

Sürü insanına ilişkin böylesine bir açıklamanın ardından Nietzsche açısından insanın ikinci uğrak aşaması olan nihilizmde insanın kavramsal betimlemesine geçebiliriz.

²⁰¹ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, Çev. Cemal Atilla, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 16.

²⁰² Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 75.

3.1.2. NİHİLİZM AŞAMASINDA İNSAN: ÖZGÜR İNSAN

Nietzsche'ye göre özgür insan, daha doğrusu nihilizm aşamasında, “İnsan bir iptir, hayvanla üstinsan arasına gerilmiş, uçurum üstünde bir ip.”²⁰³ Kimdir özgür insan? Demek ki özgür insan, sürü ile üstinsan arasındaki bir aşamadır ve elbette Nietzsche'ye göre insanın hedefi her zaman üstinsana ulaşmak olmalıdır. Bunun anlamı ise, bireyin sürüden koparak bir değer yaratması ve yarattığı değerlerle varlıkta somut olarak bir yer edinmesidir. İoanna Kuçuradi'nin ifadesiyle: “Özgür insan, moraldışı insandır. Özgür insan, içinde yetiştiği ve yaşadığı sürüden kopmuş, kendi yolunu arayan, insanla ilgili şeyleri, insanın her şeyini kendi gözleriyle görmek isteyen insandır.”²⁰⁴ Özgür insan sürü ile üst insan arasında bir ara aşama, daha doğrusu bir karşıya geçiş olarak ifadesini bulan nihilizm aşamasında karşımıza çıkmaktadır. “Özgür insan ahlaksızdır, çünkü o her bakımdan geleneğe değil, kendisine bağlı olmak ister.”²⁰⁵

Nietzsche bu ara aşamayı, başka bir deyişle bu batış ve yok oluş, daha doğrusu karşıya geçiş aşamasını nihilizm kavramıyla karşılamaktadır. Ona göre, nihilizm “en yüksek değerlerin değerden düşmesi,” yani “amaç yokluğu” gibi anlamlara gelir. “Yeryüzü'nün kuvvetleri bile bu üzüntülü yüzeyde tükeniyorlar.”²⁰⁶ Dolayısıyla evren ya da dünya, bütün anlamlarından sıyrılmış olarak insanın karşısında yerini alır. Doğal olarak bir şeyi yapmak ya da yapmamak arasında artık hiçbir fark yoktur. Bundan ötürü nihilizmde dünyaya karşı alışkanlığımız ortadan kalkmıştır ve her şey artık anlamsız hiçliktir.

Başka bir deyişle, “Nihilizm ile birlikte, en yüksek değerler kendilerini değersizleştirir. Amaç kaybolur ve neden sorusuna cevap bulanamaz.”²⁰⁷

Değerlerin ve sürüce ilke olarak kabul edilen inançların sorgulanmaya başlandığı bu aşama, sürü insanının koşulsuz itaat ettiği tüm kuralların ve her seferinde bağlılığını dile getirdiği tüm inançların eski önemlerini yitirmeye başladıkları bir evredir. Aslında sürü insanından nihilizm aşamasındaki insana geçiş, doğru tanımla bir uç deneyimden olası bambaşka bir uç deneyime geçmek demektir. Doğal olarak bu aşamada, sürüce en

²⁰³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 38.

²⁰⁴ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 53.

²⁰⁵ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 77.

²⁰⁶ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, Çev. (İlke Karadağ) s. 34.

²⁰⁷ Coşar, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, s. 11.

yüksek değerler olarak kabul edilen tüm değerlerin içlerinin boşaldığını ve bir boşluk ya da hiçlik dışında başkaca bir şeyin kalmadığını görmekteyiz. “Burada, tasarlanmış, başka bir dünyadan söz etmenin hiçbir anlamı yoktur, bizim belleğimizde yaşamın yadsınması, küçümsenmesi, yerilmesi konusunda bir içgüdü bulunmuyor: Biz en son durumda, başka daha iyi bir yaşamın düşsel kuruntularıyla yaşamın öcünü alıyoruz.”²⁰⁸ Tek gerçeklik hiçliktir. Geçmişe dönük tüm ilke ve kurallardan, bu aşamada mutlak anlamda dinsel ve ahlaksal tüm değerlerden kurtulup hiçliğe geçeriz. Nihai ve evrensel ilkelerin süsleyip doldurduğu kozmosun yerini, artık somut olarak bu dünya almaktadır ve bu dünya anlam, erek ve amaçtan yoksun bir dünya olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Nietzsche, nihilizmi ‘patolojik bir geçiş evresi’ olarak tanımlamakla beraber mutlaka insanlığın deneyimlemesi ve yaşaması gereken, daha doğrusu insanın başına gelmesi gereken bir tecrübe, bir şey olarak tanımlamaktadır.

Daha doğrusu “Nihilizm büyük değerlerimizin ve ideallerimizin son mantıklı karışıklığını temsil etmektedir.”²⁰⁹

Nietzsche’nin görüşüne göre, “Nihilizmin gelişi kaçınılmazdır ve bu Avrupa’nın yozlaşmış Decadence Hıristiyan uygarlığının en son yıkışı anlamına gelecektir.”²¹⁰ Esasında Nihilizm, Nietzsche’ye göre bazı psikolojik durumların doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İlk nihilizm, anlamların olmadığı yerde, tam da anlam aramaya başladığımız anda ortaya çıkar. Özgürlükten yoksun ve sürüce bir yaşantısı olan birey, geçmiş ilke ve kurallardan güç alarak bütün olaylarda anlam aramaktadır, dolayısıyla da gerçeklikten uzaklaşmaktadır. “Tükettik artık gerçek dünyayı: Hangi dünya kaldı? Yoksa görünen mi?.. Oysa değil! Gerçek dünya ile bu görüneni de tükettik artık!”²¹¹ Yaşamın gerçekliğinden uzaklaşarak, tüm olaylarda ideal ilkeleri, daha doğrusu yüce etik ve evrensel ahlak ilkeleri varsayıp var olanlar arasında yüce bir sevgi ve uyum olduğunu düşünmek ya da evrensel bir yıkım durumuna inanmak, bireyin gerçeklikte olmayan amaçlar edinmesine ve bu dünyadan uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Nitekim bu inançta olan birey, eninde sonunda hayal kırıklığına uğrayacak ve

²⁰⁸ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, İstanbul: Say Yayınları, s. 33.

²⁰⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 22.

²¹⁰ Copleston, *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm*, Çev. (Deniz Canefe) s. 165.

²¹¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, Çev. (İsmet Zeki Eyuboğlu) s. 36.

her şeyin nihai anlamda boş olduğunu fark edecektir. Demek ki nihilizm aşamasında birey, ideal ilkelerin inandırıcılığından uzaklaşarak, içinde bulunduğu sürü yaşantısında kendini açık bir şekilde kandırdığını ve gücünü boşa harcadığını görüp fark etmektedir. Bireyin, itaate dayanan, inanç ve tarihten gelen ilkelerle kurduğu eski, tutarlı ve güvenli dünyası sonunda giderek yıkılmaya başlar. Birey artık, kendi iradesinin farkındadır ve hiçbir şey amaçlamamaya ve doğal olarak da hedef edinmemeye başlar. İşte bu noktada, nihilizm ortaya çıkar ve değerler, kendi öz değerlerini yitirir bu da Nietzsche'ye göre "hastalıklı bir ruh halini ifade eder"²¹² ve aşılması gerekir.

Nihilizm, ikinci olarak, birey tüm olayların arkasında bir bütünlük ve sistem aradığı anda ortaya çıkmaktadır. Bu noktada birey, her şeyi nedensellik ilişkisi bağlamında, daha doğrusu dünyada olup bitenleri bu ilişki içerisinde ele alır ve her türden varlığı da birbirine bağlayan bir sistemin parçası olarak düşünür.

Bu anlayış, bireyi kendinden daha etkin ve daha büyük bir gücün var olduğuna inandırır ve o güce sıkı bir bağ ile bağlar. Doğal olarak felsefe tarihinde Spinoza, Hegel vb. birçok düşünürde böylesi büyük bir sistemin izlerini görmek mümkündür.

"Spinoza'nın "kendini koruma" kanunu, gerçekten de değişime bir dur demelidir: ne var ki bu kanun yanlış ve tam tersi doğrudur. Her canlı varlığın kendini korumak için değil, daha fazla olmak için elinden geldiğini yaptığı açıkça gösterilebilir."²¹³

Dahası evrensel bir zeminde karşımıza çıkan bu güç ya da sistem, uzun vadede refahı vadederek evrensel olanın refahı için bireyin kendi yaşamından vazgeçerek kendini ona adamasını talep eder. Nietzsche bu anlayışa karşı çıkarak, bu türden tüm evrensel taleplerin özünde gerçek olmadığını ve insanlara mutluluk ile refah getirmeyeceğini söyler. Nihayetinde birey, koşulsuz olarak itaat edip kendi değerini bağlamış olduğu bu büyük gücün, nihilizm aşamasında gerçekte olmadığını fark ettiğinde, doğal olarak kendi değerine olan inancını da kaybeder. Dolayısıyla bu anlamda anlaşıldığında nihilizm, bireyin kendisine aşkın ve rehber olarak aldığı ilkenin ya da gücün gerçekte var olmadığını fark edip kendi değerine olan inancını kaybetmesidir. "Nihilizm kısmen, nesnel değerlerin çöküşüyle ve bireylerin kendi değerlerini türetme yeteneksizliğiyle doğar. Nihilizm, mutlak özgürlüğün boşluğudur:

²¹² Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 211.

²¹³ Nietzsche, *Güç İstenci*, (Nilüfer Epçeli) s. 440.

Keyfilik olarak özgürlük.”²¹⁴ Bazı psikolojik durumların doğal sonucu olarak farklı şekillerde karşımıza çıkan “Nihilizm, ‘değer, anlam ve istenecek bir şeyin varlığını kesin olarak inkâr etmek’ tir.”²¹⁵ Sonuçta bir kaçış yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha doğru bir deyişle, sonunda hiçbir amacın ve hiçbir bütünlüğün olmadığını gören bireyin kendisine yeni, farklı bir kaçış yolu aramaya başlamasıyla ortaya çıkar. Yaşamından yola çıkarak, değersiz, amaçsız ve tutarsız bir dünyanın varlığını reddedince birey, bu dünyanın anlamsız olduğuna kanaat getirir. Üstelik onu tamamen reddederek onun ötesinde farklı ve başka bir dünyanın varlığına kendisini inandırmaya başlar.

Nietzsche bu anlayışa karşı gelerek insanın bu dünyadaki yerine ısrarla vurgu yapar: “...insanı artık ‘ruh’tan, ‘Tanrısallık’tan türetmiyoruz. Onu, hayvanların arasındaki yerine geri koyduk.”²¹⁶

Nietzsche’ye göre, insanın psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklanan ve bir varsayıma dayanan bu gerçek-üstü dünya aslında ve realitede, yani gerçekte yoktur. Sonunda da birey, bu dünyanın psikolojik ihtiyaçlarından doğduğunu fark ettiğinde, bu dünyaya karşı duyduğu tüm inanç sarsılacak ve birey kendini nihilizme düşmüş olarak bulacaktır. Doğal olarak “Nihilizm, dünyayı deneyimleyişimiz ile bu deneyimimizi yorumlamak için başvurduğumuz kalıtım yoluyla bize miras kalan hizmetimizdeki kavramsal aygıt arasında bir karşıtsallığın bulunduğu bir durumu tanımlar.”²¹⁷ Dahası nihilizm Keith Ansell-Pearson’un da değindiği üzere, en yüksek değerlerin kendi değerlerini düşürmelerine, daha doğrusu “‘niçin?’ sorusuna hiçbir şekilde hiçbir yanıt verilememesi olarak anlaşılmaktadır. Bu noktada uç bir deneyimden başka bir deneyime, daha doğrusu mutlak dinsel ve ahlaksal değerlere taparcasına inanmaktan kendimize, yani hiçliğe inanmaya doğru yol alırız. “İnsan kendi varlığının bilmecesinin aşkın çözümü için belki de daha az istekli değil mi, şimdi bu varlık, şeylerin görülebilir düzeni içinde daha gelişigüzel, daha serseri, daha gereksiz biçimde ortaya çıkmıyor mu?”²¹⁸

²¹⁴ Poole, *Ahlak ve Modernlik*, Çev. (Mehmet Küçük) s. 126.

²¹⁵ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 57.

²¹⁶ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 32.

²¹⁷ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 57.

²¹⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 174.

Bundan dolayı Nietzsche nihilizmi patolojik bir geçiş evresi olarak tanımlar. Doğal olarak ona göre nihilizm, insanlığın deneyimlemesi ve başına gelmesi, yaşanması gereken bir şey olarak ifade edilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra Nietzsche, yukarıda ifade ettiğimiz farklı psikolojik durumların dışında, nihilizm aşamasına geçişte yaşanan, nihilizm yaşantısında da birbirinden farklı ayrımlara gitmektedir. Buradan hareketle Nietzsche, “Nihilizm tinin artan gücünün işareti olarak: aktif nihilizm ve “Nihilizm tinin gücünün azalması ve gerilemesi olarak: pasif nihilizm.”²¹⁹ Olmak üzere iki tür nihilizmden söz eder. Sürü insanı ile üstinsan arasında bir geçiş aşamasını ifade eden nihilizmin bu iki türü, sürüye yakın ve üst insana yakın olma noktasında ayrımlaşır. Daha doğrusu bu iki nihilizm türü, sürüden yeni kopan, böylece de sürü insanına ve sürünün değerleri ve ilkelerine daha yakın olan insan ile üstinsana daha yakın olan insanı birbirinden açık bir şekilde ayırmaktadır. Nihilizm genel olarak sürüden, sürünün değer ile ilkelerinden kopma anlamına geldiği sürece tam olarak olmasa da bir iyileşme aşaması olarak kabul edilebilir. Pasif nihilizm sürünün değerlerine ve yaşamına daha çok benzediğinden dolayı tinin gücünün zayıflaması ve önemini kaybetmesi veya çöküş ile aynı anlama gelip tam olarak bir iyileşme durumu değildir. Aktif nihilizm ise kelimenin tam anlamıyla bir iyileşme durumuna, tinin yükselen gücüne işaret etmektedir. Kuçuradi'nin deyişiyle:

“Değişmez hiçbir şeyin olmadığını, hiçbir şeyin hakikat olmadığını, hakikat diye kabul edilen her şeyin kesin olarak yanlış olduğunu düşünmüştür. Bu, nihilizmin en uç şeklidir. Aktif nihilizm ‘yok eden’ nihilizm bir ara durumdur. Yaratıcı olacak kişilerin kendi kendileriyle hesaplaşma, eski kendilerini arkada bırakma, ‘iyileşme’ dönemidir.”²²⁰

Pasif nihilist, sonlarına değin, artık sürüce hareket etmez ve sürünün değerlerine karşı inancını tamamen yitirdiğinden dolayı sürüden kopmuştur. Dahası pasif nihilist, yeni değerler yaratmadaki yetersizliği nedeniyle değerlendirmede bulunmaz, dünyaya karşı kayıtsızdır. Başka bir deyişle pasif nihilist yeni değerler yaratma ve dünyaya karşı kayıtsız olduğundan dolayı bir boşluk içerisinde. Doğal olarak ona göre, herhangi bir durumda, öyle ya da böyle eylemde bulunmak ile bulunmamak arasında hiçbir fark

²¹⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 37.

²²⁰ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 58-59.

yoktur. Burada bireyin hayatı, hala sürüdekine benzer bir şekilde kendi kontrolünde değildir. Çünkü burada birey yeni değerler yaratma konusundaki yetersizliğinden dolayı kendini bir boşluk içinde görmekte ve bu boşluk duygusuyla hareket etmektedir. “Herhangi bir şeyi koşulsuz olarak yapmalısın.”²²¹ Doğal olarak da eylemlerindeki bu amaçsızlığın bir sonucu olarak sürüdeki gibi başkaları tarafından yönlendirilebilir. Pasif nihilist dünyada anlamların olmadığına ikna olmuştur. Bu nokta aynı zamanda onun sürü insanından temel farkını ortaya koymaktadır.

Aktif nihilist, pasif nihilistin aksine kendisini boşluk duygusundan kurtarmıştır ve o üstinsana giden yolu açan bir basamak gibidir. Bu nokta Nietzsche açısından oldukça önemlidir. Çünkü Nietzsche'ye göre, aktif nihilist, iyileşmeye başlayan bir ruha işaret etmesine rağmen, onda henüz tam bir iyileşme ve yaratıcılık söz konusu değildir. “Herkesin, hakkında fikir sahibi olunabilecek her şey hakkında kendi fikrinin olması gerektiğine inanıyorum, çünkü o kendisi bir bireydir, her şeye karşı yeni, eşi görülmemiş bir yaklaşım sergileyen benzersiz bir şeydir. Ne var ki, aktif bir kişinin ruhunun derinliklerinde yatan tembellik onun kendi kuyusundan su çekmesini engeller.”²²² Fakat böyle bir durumda artık kişi kendi değerlerini başka bir kişiye dayanmaksızın kendisi doğrudan yaratmak için ihtiyaç duyduğu özgürlük alanını yaratabilecek güçte ve niteliklerdedir. Nietzsche'nin *Zerdüşt Böyle Buyurdu* adlı eserinde Zerdüşt'ün “aslan” benzetmesiyle betimlediği kişi kelimenin tam anlamıyla aktif nihiliste karşılık gelmektedir:

“Aslanın elinden bile yeni değerler yaratmak gelmez; ama yeni bir değer için kendine özgürlük sağlamak! İşte bunun üstesinden gelebilir. Kendi özgürlüğünü oluşturmak ve ödevi dahi kutsal bir ‘Hayır’ diyebilmek. Bunun için, kardeşlerim, aslan gerekir.”²²³

Nietzsche'ye göre aktif nihilist sadece sürü ahlakına “hayır” demekle kalmamıştır. Dahası o, değerleri bizzat kendisi doğrudan yaratmak için ihtiyaç duyduğu özgürlük alanını yaratabilecek gücü kendisinde bulmuş ve kendi varoluşu ile yaşam yolunun da peşine düşmüştür. Doğal olarak Nietzsche'ye göre bunları başaran kişi, yani aktif nihilist, yalnızca sürü ahlakına değil, pasif nihilistin içinde bulunduğu anlamsızlık

²²¹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 110.

²²² Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, Çev. (Cemal Atila) s. 223.

²²³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunalı) s. 22.

ve boşluk duygusuna da bir anlamda başkaldırıdır. Bu nokta bizler açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu başkaldırı bir anlamda üstinsana giden yolu açmaktadır.

3.2. ÜSTİNSAN

Nietzsche başından beri anlatmaya çalıştığımız üzere kendisine has kavramlarla ortaya koymaya çalıştığı Üstinsana ulaşmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de elbette öncelikle mevcut felsefi anlayışları ortaya koyarak insanın içerisinde bulunduğu acı durumu gözler önüne sermeye çalışmaktadır. Daha sonra bu mevcut durumun inkârına ilişkin keskin ve nihilistik bir tavır alarak, toptan bir başkaldırı eğilimi göstermiştir. İşte bu son noktada da Üstinsana ilişkin düşüncelerini ele alıp gözler önüne sermeye çalışacağız.

Üstinsan Nietzsche felsefesinde bir figür olarak ele alınmakta ve Tanrı kavramına ilişkin bir konuma işaret ederek aslında onun bir eleştirisi niteliğindedir. Daha doğru bir deyişle insanlığın asıl ihtiyacı olan Üstinsan figürü Nietzsche'nin Tanrı 'hastalığına' karşı sunmuş olduğu bir panzehirdir. "Üstinsan doğrudan doğruya tek bir insanı ifade etmemektedir; çünkü Üstinsan bir konumdur."²²⁴ İleride bu konunun Nietzsche tarafından nasıl açıklandığına detaylı olarak değineceğiz. Fakat bundan önce kabaca Nietzsche'nin Üstinsana ilişkin kavrayışıyla ilgili düşüncelerine temel oluşturan felsefi söylemlerine değinmemizde yarar vardır.

Üstinsan hayatını kendi iradesine göre yönlendiren, değerlerini yeni baştan yaratmış ve ortaya koymuştur. "Üstinsan doğal içgüdüleri bastırılmamış ve dolayısıyla eğilim ve yeteneklerinin ket vurulmamış, engellenmemiş ve özgür bir tarzda doruğunda olan bir insan varlığıdır."²²⁵ Akarsu'nun da değindiği üzere Nietzsche'ye göre felsefe, Sokrates-Platon'dan beri entellektüalist bir yola girmiş, insanlık ve yaşama içgüdülerini hiçe sayan salt yani akılcı bir bilgiye önem vermiştir. Akarsu'ya göre, "Nietzsche'nin bütün istediği insanı kurtarmak, onu kuru akılcı uygarlıktan uzaklaştırıp kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmektir."²²⁶ Nietzsche'nin felsefi düşünceleri incelendiğinde tam bir yaşam filozofu olduğu söylenebilir. Bu anlamda, insan yaşamındaki sorunlu yanlara getirdiği çözüm önerileri de esasında politik bir içeriğe sahip değildir.

²²⁴ Meral, *Budala-Nietzsche ve Dostoyevski Karşı Karşıya*, s. 72.

²²⁵ Magee, *Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*, s. 225.

²²⁶ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 130.

Nietzsche, hiçbir zaman ve hiçbir yerde yeni bir toplumsal düzen ya da bir devrim önermemiştir.

Bundan dolayıdır ki “Nietzsche politik değil, eğitimsel ve kültürel bir devrimin peşindedir.”²²⁷ Ona göre, politika, insanların sorunlarına çözüm bulmada yetersizdir. Bu nedenle, insanların yaşamlarındaki sorunlar da toplumsal devrimlerle düzeltilmeye çalışılmamalıdır. Bundan ötürü Nietzsche, Rousseau ve Marx gibi düşünürlerin ortaya koymuş olduğu toplum teorilerine sert eleştiriler yönelterek bunların geçerli bir çözüm yolu olmadığını dile getirmektedir. Ona göre, sorunların ortadan kalkması için devrim gibi dışarıdan gelen ve yenilik sağlaması beklenen güçler yerine, insanın hayata bakış açısını değiştirmesi ve kendisine dönmesi gerekmektedir. Bir anlamda yaşamla ve kendimizle ilgili anlayışımızda ve tekliğimizde devrimler yapmamız gerekir. Başka bir deyişle, Nietzsche toplumsal yaşamda karşılaştığımız sorunlar karşısında politik devrimler yapılmasını önermez; aksine varlığı olumlayarak tüm sorunlar karşısında güçlü olmamızı ve dünyayı somut haliyle olduğu gibi kabul edip onaylamamızı istemektedir. Kişi kendi gücünün farkına vararak yaşamı bizatihi tüm gerçekliği ile yaşamalıdır. Doğal olarak “Bir güç, kendini bir güç olarak ortaya koymayan bir güç istemek, kendini bir güç olarak ortaya koyan bir zayıflık istemek kadar saçmadır.”²²⁸ Nietzsche’nin *Güç İstenci*’nde ifade ettiği üzere, “Yaşam sürecindeki esaslı şey, özellikle içeride çalışan ve “harici şartlardan” yararlanan ve bunları sömüren olağanüstü şekillendirici, biçim yaratıcı güçtür.”²²⁹

Başından beri değinmeye çalıştığımız üzere, Nietzsche, Avrupa, Batı ya da Hristiyan veyahut Sokratik-Platoncu gelenek olarak nitelendirdiği bir anlayışı hastalıklı, yozlaşmış olarak nitelendirmiş ve bu düşünceyi birçok noktada ağır eleştirilere tabi tutmuştur: “Şahsen, Hıristiyanlık doktrinlerinin en önemli düşmanı olan ben, asla, çağlardan beri devam eden bir hataya düşüp de, bireyleri sorumlu tutmaktan hep kaçındım.”²³⁰ Decadence olarak kavramsallaştırdığı bu yozlaşma durumunu, insanın değerden ve özgürlükten yoksun olmasına bağlayıp, bunu birçok yerde gözler önüne sermeye çalışmıştır. “Nietzsche’nin Sokratik-Platoncu gelenek daha genelde de

²²⁷ Metin Becermen ve Ali Taşkın, *Felsefe Tarihi 2*, Ankara: Sentez Yayıncılık, 2013, s. 501.

²²⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 59.

²²⁹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 414.

²³⁰ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 24.

“modernite de gördüğü mutlak bir decadence’tır, insan modern zamanlarda, “içgüdülerini yitirmiş”, “evcilleştirilmiş”, “hasta edilmiş”, “kendisine karşı bir varlık” haline dönüştürülmüştür.”²³¹

Nietzsche modernite krizi, ya da daha doğrusu teknik aklın bir tasarımı sonucu sunulan modern dünya ve onun inşa ettiği özne tasarımının gerçekte özgür olmadığını ve modern bireyin decadence ile karşı karşıya kaldığının altını çizerek insanın nihilizme, yani bir boşluk ile hiçliğe düştüğünü ifade etmektedir.

O bu süreçte efendi ve köle ahlakına değinerek ahlakın yozlaştığını ve bundan ötürü insanların değerlerin esas yaratıcısı olmadığını dile getirmektedir. “Hayatı ve gücü ehlileştirilen bir ahlak, ancak bir hastalık semptomu ve hasta etiğidir.”²³²

Nitekim Avrupa’da yaklaşık olarak 17. yüzyıl civarında ortaya çıkan ve gelenek ile karşıtlığı, daha doğru bir deyişle gelenekten kopuşu; bireysel, toplumsal ve politik yaşam alanlarının tamamındaki dönüşümü ya da değişimi ifade eden modernite, en temelde modern bireyin inşası ile başlar. Descartes, insanlığın içerisinde bulunduğu doğal güçlere boyun eğişten, daha doğrusu insanlığın özgür olmasının, bilgelik ve güç anlamına gelen bilimin ürünü olan mekanik bir sistemle kurtulacağına inanır. Başka bir deyişle, “17. yüzyılda ilk kez akılsal olan deneysel olana, theoria praxis’e onu değiştirip, dönüştürüp yeniden makinalar şeklinde yapılandırmak üzere sızmakta ve matematiksel fizik doğmaktadır.”²³³ Bütün bunlara değin, Özlem’in de ele alıp değindiği üzere Nietzsche için klasik özne-nesne veyahut ruh-beden ayırımı, filozoflarca felsefeye sokulmuş bir kuruntudan başka bir şey değildir. “Nietzsche, özne ve nesne ayırımını baştan yadsıyarak, felsefesini öznelci veya nesnelci olarak yorumlamamıza izin vermez.”²³⁴

Esasında modern epistemoloji evrensel ölçütler ve kriterleri beraberinde getirmekle beraber birçok sorunun da ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Bu sorunların başında öznenin modern, yani araçsal akla dayanarak yeniden tanımlanması ve yaşam alanının da bu noktadan hareketle inşa edilmesinin doğal bir sonucu olarak

²³¹ Yaşlı, *Hayatın Olumlanması Olarak Felsefe Nietzsche ve Marx*, s. 38.

²³² Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 69.

²³³ Tülin Bumin, *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 33.

²³⁴ Özlem, *Felsefe Yazıları*, s. 116.

insanın da nesne kılınması ve özgürlüğün ortadan kalkması gelmektedir. Birçok düşünür tarafından bu anlayış eleştirilmiş ve karşı çıkmıştır. Nietzsche de bu modern epistemolojiye karşı bir söylem geliştirerek felsefi anlayışını temellendirmiştir.

Modernite, evrensel epistemolojisi ile yola çıkarak her yerde aynı şeyi yaptı; daha doğrusu her şeyi ikiye böldü... Tarihi eski ve yeni diye böldü... Toplumu modernler ve gelenekseller diye ikiye böldü... Akli rasyonel ve irrasyonel diye ikiye ayırdı... İnsanı zihin ve beden diye ikiye böldü... Kısacası modernite yeni bir dünya ya da kapitalist ilerleme ve fethetme ülküsünü besleyecek şekilde bizleri, daha doğrusu modern ve rasyonel olarak bir arada olma halimizi yeniden tasarlayıp sundu. “Bu bakımdan 17. yüzyılın bilimsel hareketi, sonradan modern kültürün adeta ahlakı haline gelmiş olan bilginin işlevi idealinin biçimlenmesine katkıda bulundu.”²³⁵ Dahası modernite evrensel ölçütlerle yola koyularak ulus adı altında yepyeni bir kurgu inşa etti ve bu kurgunun ortaya çıktığı evrensel epistemolojiye hizmet etmeyecek olan kültürel, etnik, dinsel ve yerel olanı ötekileştirerek insan hayatının ve ufkunun dışına attı. Hatta o denli ileri gitti ki, bir dili başka diller üzerinde, bir tarzı başka tarzlar üzerinde, bir yaşam biçimini başka yaşamlar üzerinde hâkim kıldı. Ancak bununla da yetinmedi, insanlar arasındaki temel farklılıkları yok sayarak modern-beyaz-erkek ideal tipini yeryüzünün tanrısı haline getirdi...

Nietzsche'nin bu noktada modern insana dair dile getirdiği eleştiri açık ve nettir: “İnsanlık doğru yolu kendiliğinden bulmamıştır, onun yönetilmesi de Tanrısal değildir pek; çünkü yadsıyan, yıkıma sürükleyen içgüdü, o yozlaşmış gücüdür, onu saptırmış, en kutsal değer kavramları altında baskıya almıştır.”²³⁶

Modernite ilerleme vaadini gerçekleştirmek adına çok acımasızca davrandı ve evrensel ölçütler uygulayarak insanı kendisine yabancılaştırdı. “Modern çağın en genel belirtisi: İnsan kendi gözünde saygınlığını inanılmaz derecede yitirmiştir.”²³⁷ Tamda bu vb. durumlardan dolayı modernite pürüzlü kenarlarını törpüleyemediği için toplumsal travmaların önüne geçemedi ve oluşum ile gelişim sürecini iyi yönetemedi. Dahası ihtirasları uğruna ilkelerini, ideallerini feda etti ve birçok alanda toplumsal kaosun

²³⁵ Westfall, *Modern Bilimin Oluşumu*, Çev. (İsmail Hakkı Duru) s. 141.

²³⁶ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (İsmet Zeki Eyuboğlu) s. 80.

²³⁷ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 47.

önüne geçemedi. Sanayi devrimi ve sömürgecilik gibi büyük toplumsal olaylara yol açtı. “Modernlikle birlikte insani varlık yok olmaya başlamıştır. Modern çağda insan denen yaratık ortadan kaybolmuştur.”²³⁸ Başka bir deyişle, Batıda insanlar modernlik yüzünden hasta olmuş ve Batı toplumu çökmüştür: “Batı toplumu ölümler evine dönüşmüştür.”²³⁹

17. yüzyıl da Descartes ile birlikte başlayan süreç, daha doğrusu modern epistemoloji, 18. yüzyıl ile zirveye çıkmış ve bu epistemolojiyi destekleyen kavramların altı doldurulmuştur. Artık vaat edilen özgürlük, mutluluk, refah ve daha genelde yaşamın kendisi katlanarak büyüyen bir hedef haline gelmiştir. Ancak, bu denli büyük vurgulara rağmen modernite denen bu düşüncenin ortaya çıktığı ilk andan itibaren kusurlu olduğunu fark edip bunu felsefi bir sistem ile ortaya koyan ve modern epistemolojinin iddia ettiği ilkelere karşı çıkan postmodern düşünürler yeteri kadar anlaşılmamış ve modernitenin vaatleri uğruna öne sürdüğü ilkeler ısrarla sürdürülmüştür.

Postmodernizmin çıkış noktası modern süreçte oluşan bilimsel bilgi ve evrensel akıl tekeline karşı bir özgürleşim savaşı vererek yerel olanı, bölük pörçük olanı gündeme almaktır. “Postmodernliğin, dünyanın büyüsunü bozmak için girişilen, sonunda sonuçsuz kalan uzun ve gayretli modern mücadeleden sonra dünyanın yeniden büyülü hale getirilmesi olduğu söylenebilir.”²⁴⁰ Çünkü postmodernizm bütünleştirici tüm sistemlere karşı çıkarak parçalanmayı savunur. Postmodern insan, her türlü senteze karşı çıkarak ister toplumsal, ister bilgisel ve hatta estetik tarzda olsun her türlü bütünleşmeyi dışlar ve şiddetle karşı çıkar. Bu özgürleşmeyi Rorty şöyle ifade eder:

“Yüceliği isteyenler postmodernist bir entellektüel hayat biçimini amaçlamaktadırlar. Güzel toplumsal ahenkler isteyenlerse, bir bütün olarak toplumun kendi kendisini temellendirme kaygısıyla canını sıkmaksızın kendisini teyid ettiği bir postmodernist toplumsal hayat biçimi istemektedir.”²⁴¹

²³⁸ Kızılcıkelik, *Batı Barbarlığı 1*, s. 108.

²³⁹ Goyard-Fabre, *Simone, Nietzsche ve Modern Devletin Eleştirisi*, Çev. Özge Erbek, cogito, ayı 25, 2001, s.154.

²⁴⁰ Zygmunt Bauman, *Postmodern Etik*, Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 46.

²⁴¹ Richard Rorty, “Habermas, Lyotard ve Postmodernite”, *Modernite vs Postmodernite*, Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Vadi Yayınları, 1994, s.169.

Bilindiği üzere, modern bilim her şeyden önce rasyonalizme, insan aklına dayanmaktadır. “Yaşamın rasyonalize edilmesi, bilimden sanata, siyasetten günlük hayatın tüm alanlarına tekdüze ve evrenselleştirici söylemler getirmiştir. Modern bilim nesnel olmasıyla, kesin araştırma yöntemlerine sahip olmasıyla metafizik olana değil de maddi olana öncelik vermesiyle ün kazanmıştır.”²⁴²

Nietzsche çağının büyük anlatılarının çökmeye başladığını gözler önüne sermeye girişir ve akıl ile ilerlemeye güven duyan Aydınlanma'nın, özgürlüğü ve insanın gerçek potansiyelini yok eden sistemler ortaya çıkardığını belirtip Aydınlanma düşüncesinin akli ilahlaştıran görüşlerine eleştiriler yöneltir. “Ne yaptığımı bilmiyorum; ne yaptığımı bilmeyen her şeyim ben diye iç geçirir modern insan... Bizi bu modernlik hasta etti.”²⁴³

Doğal olarak Nietzsche, bilimin hiçbir zaman bir değerler kaynağı olmayacağını, Aydınlanmanın ilahlaştırıp sunduğu aklın insan yaşamını asla nihai amacına ulaştırmayacağını ve uygun değerler üretmeyeceğini belirtir. Akla ve mantığa, bilime ve onun yasalarına, hakikate ve bilgiye, kısacası bu dogmalara olan inanç herhangi bir temelden yoksundur. Bundan dolayı Nietzsche'ye göre güvenilebilecek tek hakikat vardır, o da *güç istencidir*. “Güç istenci ani heyecanın en ilkel biçimidir ve tüm diğer ani heyecanların bunun sadece gelişimleridir.”²⁴⁴

Kısacası Nietzsche modernizme ve onun doğal sonucu olarak karşımıza çıkan Avrupa Hristiyan kültürü ve değerlerine, bilimine birçok noktada eleştiriler yöneltmiştir. Nitekim 19. yüzyılın modern bilimin de bilme tutkusunun ve bilme sevgisinin olmayışı ve bilimin sadece yöntem demek oluşu Nietzsche'nin eleştirdiği durumlardan biridir. Dolayısıyla Nietzsche, Sokrates'i, Platon'u, Descartes'ı ve Kant'ı yoğun olarak eleştirmektedir. O, aslında tamamıyla idealistlere karşıdır. *İyinin ve Kötünün Ötesinde* adlı eserinde Nietzsche bu durumu şöyle açıklar:

²⁴² Dursun Bostan, *Aydınlanma ve Postmodernizm*, Sivas: 2013, s. 117.

²⁴³ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 9.

²⁴⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 439.

“Öyle görünüyor ki bütün büyük şeyler sonsuz talepleriyle kendilerini insanlığın yüreğine yazdırabilmek için dünyanın üzerinde devasa büyüklükleriyle, korku alıcı ucube anlatılar olarak dolaşır önce: İşte bu ucube anıtlar dogmacı felsefeydi, örneğin Asya’daki vedangalar öğretisi, Avrupa’daki Platonculuk.”²⁴⁵

Nietzsche’ye göre Platonculuk ya da daha genel bir ifadeyle Hıristiyanlık, gerçek olmayan bir dünya yaratmış ve her şey hatta değerler de dâhil bu kurgu etrafında toplanmıştır. Ayrıca oluşla da hiçbir şeye varılamayacağı aşikâr bir gerçektir. Ona göre nihilizm tarihsel ve kaçınılmaz bir olaydır. Nietzsche bu olaylar içerisinde evrilen Batı kültürünün nihilizme ulaşmak yolundaki noktaları; çilecilik, hazcılık, pesimizm ve decadence’ı yaşadktan sonra üst-insana doğru yol alınacağını düşünür. “Bu arada oluş, onu ürkütmez, çünkü ancak, kendinden korkandan korkulabilir. Nietzsche kendinden korkmaz, korkunç değildir, yalnızdır sadece. Kendinden uzakta, kendinin farkında, yalnızdır. Kalabalıklardan uzak, yine de kalabalığa yararlıdır, bir bilge olarak.”²⁴⁶

Aslında Decadence, çilecilik ya da hazcılık gibi düşünceler, acı çekmenin bir tür haz olduğunu iddia ederler. Ancak Nietzsche’ye göre bunlar bizi nihilizme götürür ve buradan hareketle yaşamını çile ve haz üzerine kuran bir insan hiçbir amaç ortaya koyamayacağından dolayı böyle bir düşünüş ancak zayıf insanların yaşam tarzıdır. Nietzsche’nin aslında tüm çabası ve bütün istediği insanı kurtarmak ve kuru akılcı uygarlıktan uzaklaştırıp kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmektir. Buradan hareketle de Üstinsana ulaşmaktır. Bu bakımdan Nietzsche, doğaya yönelik olan Sokrates-öncesi Grek kültürü ve felsefesini kendisine örnek olarak alır. Çünkü o, Grek felsefesinin bu gençlik döneminde felsefe ile tragedya arasındaki derin yakınlığı fark etmiştir.

Ona göre tragedya, insanı geleneklerle kurulmuş bağlantılarından kurtararak ona ne olduğunu, daha doğrusu özgür bir kişilik olduğunu bildirmektedir. “... ama varlığının bu özgürlük ile alınyazısı arasında bir denge olduğunu da gösterir. Tragedya da burada ortaya çıkar. Tragedya da ele alınan insan, alınyazısı ve karar özgürlüğü ile baş başa kalmış tek insandır.”²⁴⁷

²⁴⁵ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 13-14.

²⁴⁶ Nietzsche, *Şen Bilim*, Çev. (Ahmet İnam) s. 16.

²⁴⁷ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, s. 130-131.

Nietzsche'ye göre, insanın iradesinin reddedilmesi ve olumsuzlanması, daha doğrusu temel arzu ve duygularının temele alınmaması insanı aşağı indiren ve ona iftira eden bir öğretinin, Hristiyanlığın acı sonuçlarıdır. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre özgürlüğün ve temel iradi duygunun yok sayıldığı bütün ahlak yasaları kusurludur ve kabul edilemezdir.

“Tam da burada, sonun başlangıcını, ölü noktayı, geçmişe bakan bezginliği, yaşama karşı çevrilmiş istemeyi, en son hastalığın yumuşak ve hüznü belirtilerini görüyordum: Felsefecilerin elini kolunu bağlayıp hasta eden, gittikçe yayılan acıma ahlakını anlamıştım, ürkütmekte olan Avrupa kültürünün en ürkütücü belirtisi, belki de yeni bir Budacılığa, Avrupa Budacılığına hiççiliğe yol açan ahlakı.”²⁴⁸

Önceki bölümlerde değindiğimiz üzere Nietzsche modernite üzerinden decadence kültüre yönelir ve sert eleştirilerde bulunur. Buradan harekete de ahlak anlayışını ortaya koyar ve diğer ahlak anlayışlarının yetersizliğini, kusurunu gözler önüne sermeye çalışır. *İyinin ve Kötünün Ötesinde* ki adlı eserinde Nietzsche'nin ifade ettiği üzere yeryüzünde egemen olmuş ve varlığını sürdürmekte olan birçok ahlak vardır ve bunların hepsinde belli bazı özellikler birlikte ortaya çıkmaktadır.

“Şimdiye dek iki temel tip ortaya çıktı; bir de temel ayırım. Efendi ahlakı ve köle ahlakı var; - hemen eklemeliyim, bütün daha yüksek ve karışık kültürlerde, bu iki ahlakın arasını bulma çabaları görülüyor; yine de sık sık karşılıklı yanlış anlama, evet, kimi kez zorlayarak bir araya getirme - aynı insanda aynı ruhun içinde bile.”²⁴⁹

Nietzsche iki ahlak arasında bir gerginlik olduğunu ve uzlaşma sağlanması gerektiğini dile getirdikten sonra, her iki kavramın anlamına ilişkin detaylı bir analize girer. Ona göre iyi ve kötünün, bu iki kavramın zıtlığının nedeni ya da kökeni farklıdır. “Ahlak değerlerinin bir eleştirisine zorunluyuz; değerlerin kendilerinin değeri öncelikle sorgulanmalı ve bunun için, gelişip değiştikleri, ortaya çıktıkları koşulların ve ortamın bilgisi gerekli, hiç var olmamış ya da hiç de istenmeyen bir çeşit bilgi.”²⁵⁰

Nietzsche'nin felsefesinin geneline baktığımızda, insanın salt akılsal olarak tanımlanması, daha doğrusu modern insanın doğal yanını, bir anlamda hayvansal yanını

²⁴⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 32.

²⁴⁹ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Ahmet İnam) s. 191.

²⁵⁰ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. (Ahmet İnam) s. 33.

reddetmesi ve kendisini salt akılsal bir zeminde sunması onu çöküşe götüren esas neden olarak görülmekte ve bu durum Nietzsche tarafından eleştirilmektedir. İçgüdülerle paralel bir şekilde insanda bencilliğin de eksilmeye başlamasıyla birey kendisine faydalı olan ile zararlı olanı birbirinden ayıramaz hale gelir.

Böylece “Yaşam, azami güç duygusu için çaba gösteren özel bir durumdur.”²⁵¹

Aslında bencillik, bağımsız, güçlü insanların bir niteliğidir ve yaşamdaki en iyi şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir insanın içgüdüsel olarak kendisine zararlı olan bir şeyi seçmesi, daha doğrusu 'çıkarsız' güdülerin cazibesine kapılması açık bir şekilde decadence'ın formülünü bizlere vermektedir.

Nietzsche'ye göre, insanın yaşamında ve içinde bulunduğu kültürde decadence'ın egemen olması, sonunda bütün değerlerin değerden düşmesine sebep olur. Doğal olarak Nietzsche, nihilizmin toplumda ve kültürde yaşanan bu çöküşün bir sonucu olduğunu söyler. Nihayetinde decadence sonucu yaşamı zayıflatan, insanın doğal yanını ve içgüdülerini bastırmaya çalışan anlayış, sonunda yaşamın ve toplumun her yanına yayılmaktadır. Hâlbuki Nietzsche'ye göre yaşamın iyiye ve mutluluğa yükselmesi, insanın doğal yanını yok saymaması ve değerlerde bu yanından yararlanmasıyla mümkündür. “Her yerde talihsizliğin yanı başında filizlenen bir mutluluk bulacaklardır.”²⁵²

Nietzsche'ye göre, Avrupa kültür tarihinin büyük değer ve ideallerinin en son mantıksal sonucunu temsil eden nihilizm, sahip olunan değerlerin nihai sonucudur. Daha doğrusu Nietzsche'ye göre nihilizm, 19. yüzyıl ve ardından gelen iki yüzyılın temel karakteristik değer hastalığıdır.

“Benim anlatacaklarım, önümüzdeki iki yüzyılın tarihidir. Ben neyin geleceğini, neyin olacağını anlatacağım, “Nihilizmin Yükselişini”. Bu tarih şimdiden anlatılabilir, çünkü zorunluluğun kendisi burada harekete geçmiştir.”²⁵³

Sonuç olarak Nietzsche, Avrupa kültür tarihinin içerisinde bulunduğu durumu kıyasıya eleştirip batı kültürünün hastalıklı toplumsal yapısını gözler önüne serdikten

²⁵¹ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epçeli) s. 441.

²⁵² Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, Çev. (Cemal Atila) s. 330.

²⁵³ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 211.

sonra, Nihilizmin aşılması gereken bir süreç olarak anlaşılması gerektiğini söyler ve kendi felsefi ilkelerini temellendirmek için çözüm yolu aramaya girişir. Nitekim onun insana dair felsefi kavrayışı bu yönde verilmiş bir çabanın sonucudur. Heidegger'e göre "Nietzsche'nin düşüncesi üstün insanı, var olanı, ontolojik olarak, var olan olarak düşünen düşünmeden çıkar. Böylece kendini metafiziğin özüne uydursa da metafiziğin içinden çıkarak bu özü anlamayı beceremez. Bundan ötürü, önceki metafizikler için olduğu gibi Nietzsche için de, insanın özünün ne ölçüde Varlığın özünden belirlendiği örtük kalır."²⁵⁴ Ona göre, Nietzsche'nin metafiziğinde, bundan dolayıdır ki güç istemi ile Üstinsanın özü arasındaki öz ilişkisinin temeli, saklı kalmaktadır.

Nietzsche, gerek sosyal ve siyasal, gerekse biyolojik ve toplumsal kısaca hayatın her alanında, kendini gösteren, insan yaşamının şekillenmesinin özü olan gücü temel alır. Güç konusunda Nietzsche'nin düşünceleri incelendiğinde temelini güç istencinin oluşturduğu, insan doğasına ve yine insan tarafından herhangi bir müdahalenin yapılmaması gerektiğini söyler. Ayrıca güçlü olanların güçsüzlere güç kullanarak onların yaşam alanlarını yok etmesinin de sebebi yine beşeridir ona göre ve güç istencindeki asıl amaç da teker teker her kişinin daha çok gücü elde etmek isteği değildir. Bunlar bir bütün olarak ele alındığında Nietzsche, insanın bencillikten kurtulamayacağını söyler. "İnsan, umursamaz bir egoisttir: en zekileri bile alışkanlıklarının avantajlarından daha önemli olduğunu düşünür."²⁵⁵

Nietzsche bütün değerlerin nihai ölçüsü olarak insanı görmektedir. Ancak bu herhangi bir insan değil, gerçekliği kendi gözleriyle görüp tanık olan, mevcudiyette olan ahlak dışında yeni başarıları ile yeni değerler ortaya koyan, kısacası kendi yaşamından yola çıkarak geleceğe yön verebilen yaratıcı bir bireydir, başka bir deyişle o, üstinsandır.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere insanı, hayvan ile Üstinsan arasında gerili bir ip olarak tanımlayan Nietzsche, kişinin sürekli olarak Üstinsana doğru kendisini aşması ve kendisi olması gerektiğini söyler. Ancak kişinin kendisini aşması için, bilmesi ve yapması gereken ilk şey insanın aşılması gereken bir şey olduğunu kabul etmesidir, bu da ancak mevcut değerlerin ortadan kaldırılmasıyla, daha doğrusu Tanrı'nın ölümü ile mümkündür. Başka bir ifadeyle insan yükselmek için, öncelikle alçakta olduğunu kabul

²⁵⁴ Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 48-49.

²⁵⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 247.

etmelidir. Doğal olarak Üstinsanın var olma sebebi de insanın kendisini aşmasının ve farkına varma durumunun zorunlu bir gereğidir.

Nietzsche'nin deyişiyle, "İnsan aşılması gereken bir şeydir."²⁵⁶

Tanrı'nın ölümünü Nietzsche *Şen Bilim*'de bir kaçığın ağzı ile ilân etmektedir, ancak sözün ün kazanması ve yaygınlaşması daha sonra yayınlanan *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eseriyle mümkün olur: "...Fakat Zerdüşt yalnız kaldığında kalbine şunu sordu: 'Bu yaşlı dervişin, kendi ormanında Tanrı'nın ölmüş olduğunu henüz duymamış olması gerçekten mümkün olabilir mi?'"²⁵⁷ Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eseri incelendiğinde Tanrı'nın ölümünün ilanı ve Üstinsanın temellerinin atıldığı açık bir şekilde görülecektir. Daha doğru bir deyişle bu eserde Nietzsche tarafından Tanrı'nın ölümü aslında bir bakıma Üstinsanın tasarımı için de bir fırsattır. Dolayısıyla Nietzsche açısından esas olan insanı aşmaktır. İnsanı aşmak ise ancak ve ancak Tanrı'nın ölümü ile mümkündür. Nietzsche '*Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün' birinci bölümünü şu sözle bitirir: "Öldü bütün Tanrılar: Şimdi, üstün insan yaşasın istiyoruz!"²⁵⁸

Görüldüğü üzere Nietzsche açısından decadence'ın bir devamı niteliğinde karşımıza çıkan Tanrı'nın ölümü ile ancak insan aşılmakta ve Üstinsan ancak ondan sonra erişilebilir olmaktadır. Demek ki Tanrı'nın ölümü Üstinsanın önceleyici sebebidir. Bu noktada Tanrı artık ölmüştür ve Nietzsche açısından Zerdüşt insanlara Üstinsanı öğretmekle yükümlü kılınmıştır. Bu noktada değinmemiz gereken bir husus da Nietzsche'nin ölümünü ilan ettiği Tanrı'nın gerçekte nasıl bir anlama işaret ettiğini açıklamaktır. Nietzsche'nin sistemleri alaşağı eden kendisine has felsefi anlayışı çelişik ve bir o kadar da karışıktır. Bundan birçok anlam çıkarsamak mümkün gibi gözükse de esasında biz, onun burada 'Tanrı öldü' önermesinde bahsi geçen Tanrı ile Hristiyan Tanrısı, metafizik ve dogmatik ahlaki ilkeleri kast ettiğini anlamaktayız. Dolaylı bir şekilde Nietzsche burada Hristiyan Tanrısına bir gönderimde bulunarak kendi düşüncelerini ortaya koymaktadır.

Aslında Nietzsche'nin burada öldürdüğü kabaca Hristiyanlık Tanrısı değildir; daha genelde de o, var olan her şeye, bütün mevcut değerlere, salt akılcılığa dayalı

²⁵⁶ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunalı) s. 33.

²⁵⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Lütfi Yarbaş) s. 6.

²⁵⁸ Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, s. 51.

felsefeye, kısacası insanı insanlıktan alıkoymuş ve makineleştiren her şeye bir başkaldırı, bir karşı çıkış niteliğindedir. Doğal olarak başkaldırı insanların doğayı, kendilik bilincini, kendini aşmayı öğretiyor ve Üstinsanı işaret ediyordu. Nietzscheci terimlerle insanı tutsaklıktan kurtararak yaşamı sevmeyi öğreten bir düşünceye, amor fati'ye sevk ediyordu. Böylelikle kendi kaderini sevmeliydi insan, dogmatik tüm düşüncelerden arınmalı, kendisi olmalı ve sonunda da Tanrı'yı öldürmeliydi.

“Bir zamanlar Tanrı denirdi uzak denizlere bakılırken, ama ben Üstinsan demeyi öğrettim size. Sadece bir isimdir Tanrı; fakat ben sizin isminiz, yaratıcı iradenizi geçsin istemem. Tanrı yaratabilir misiniz? O zaman Tanrıdan söz açmayın bana! Oysa üst insanı çok güzel yaratabilirsiniz.”²⁵⁹

Burada Nietzsche açısından önemli ve esas olan Üstinsandır. Felsefi anlayışı ve onun Darwin'den aldığı etki de göz önünde bulundurulursa kelimenin tam anlamıyla burada “evrimin amacı yığınlar yaratmak değil, dâhiyi yaratmaktır.”²⁶⁰ Dolayısıyla Nietzsche açısından bize bu noktada lâzım olan şey; boyun eğen, geçmiş dini ve kültürel öğretilere hapsolmuş, başkasının iradesinin altında kendini tutsak etmiş, kısacası sürüde olmaktan mutluluk duyan bir halk değil; kendisi olmayı başarmış, insanın nihai ahlakının iyinin ve kötünün ötesinde olduğunu görebilen, kaderini seven, güçlü, merhametle veya acımayla var olmayan ve Tanrı'yı öldürerek kendi değerlerini kendisi yaratabilen Üstinsandır. Başka bir deyişle hayvan insanı, yani sürüyü yarattı, insan da kendinden üstün olan Üstinsanı yaratmak durumundaydı. Çünkü Üstinsan da iyilik yerine güç, alçakgönüllülük yerine tam bir gurur, başkasını düşünmek ve korumak yerine akıl, eşitlik yerine ben ve güç kavramları vardır. “Bir zamanlar, tanrıya karşı çıkmak, en büyük günahı; lakin tanrı öldü, onunla birlikte bu günahlar da öldü. Şimdi ise en korkunç şey, arza karşı günah işlemek ve bilinmesi mümkün olmayı yeryüzünün manasından üstün tutmaktır.”²⁶¹

Sürüce değerlere hayır diyen ve özgürlüğün ilk aşamasında yer alan nihiliste karşılık, Üstinsan bütün varlığa nihai anlamda bir evet der. Bu evet ile birlikte insan tüm varlık alanını olumlamakla beraber kendini de aşmaktadır. Daha doğrusu bu noktada nihilist, içinde bulunduğu boşluk duygusundan sıyrılarak kendini ve hayatı olumlar.

²⁵⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunalı) s. 79-80.

²⁶⁰ <https://dusunbil.com/herkesin-ve-hic-kimsenin-filozofu-nietzsche/> Erişim Tarihi: 28.01.2018, Saat 13.41.

²⁶¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 36.

“Nietzsche ‘üstün insan’dan, ahlâkı ‘kendisinin altında’ hisseden ‘insan’ olarak söz eder. Nasıl ki insan ‘hayvanın üzerinde’ yer alıyorsa, üstün insan da, Nietzsche’ye göre, salt ahlâkî öğütler veren insanla karşılaştırıldığında, ahlâksız değil, ama ahlâkın dışında, ahlâkın ötesindedir.”²⁶²

Üstinsan Nietzsche felsefesinin özünü oluşturmaktadır. Diğer tüm kavramlarıyla ilişkisi bağlamında ele alınıp değerlendirilmelidir. Çünkü ister decadence olsun, ister güç istenci olsun, Nietzsche’nin felsefi sisteminde karşımıza çıkan tüm kavramlar birbiriyle ilişkilidir. Dolayısıyla Üstinsan diğer kavramlar ile ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu kavram Nietzsche’nin esasında temellendirmek istediği ve insanlara öğütlediği temel kavramların başında gelmektedir.

“Bakın işte, ben size üst insanı öğretiyorum! Üst insan yer kürenin anlamıdır. İradeniz desin ki: ‘Yer kürenin anlamı üst insan olsun!’”²⁶³

Nietzsche, insanın bu dünyadaki durumunu Platon’un ünlü ‘Mağara Benzetmesi’nde geçen insan ya da mahkûmların durumuna benzetir.

“Nietzsche’ye göre on dokuzuncu yüzyılın, fabrikalarda çalışan köle insanı bir mağaranın dibinde zincire vurulmuş olarak ve duvardaki gölgeleri gerçek sanarak yaşamaktadır. Nietzsche’de, tıpkı Platon ve Kierkegaard gibi, zincirlerden kurtulmanın mümkün olduğuna inanır.”²⁶⁴

Platon’a göre kendisini gerçekleştiren ve ideaların bilgisine erişen insan mağaradaki zincirlerinden kurtularak mağaranın dışına çıkabilir. Kierkegaard da, mağara dışında güzel ve iyi bir dünya olduğuna emindir ve ona göre mağaradan kurtuluş doğal yollarla değil, doğüstü bir yoldan yani imanın sıçrayışıyla, daha doğrusu kendisini Tanrıya teslim etmesi ile mümkündür. Nietzsche’nin bu her iki düşünürden farklılaştığı nokta ise, hayatın gerçekliğini mağaranın dışında değil, içerisinde aramasıdır. Nietzsche’ye göre, mağaradaki zincirlerden kurtulmak mümkündür, ancak mağara dışında başka bir dünya yoktur ve mağaradan çıkmak da mümkün değildir. Kurtuluş ancak, mağaranın karanlığı içinde zincirlerden kurtulup dışarı çıkmanın mümkün olmadığını bile bile bunu denemekten vazgeçmeyen ve bu acımasız hakikati kabul edebilecek kadar güçlü olan ve gülebilmeyi becerebilen insanda, yani

²⁶² Richard Wisser, *Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?*, Mainz Üniversitesi, s. 82.

²⁶³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Lütfi Yarbaş) s. 7.

²⁶⁴ Kale, *Felsefiyat*, s. 375-376.

Üstinsandadır. “Ben, idrak etmek için yaşayan ve üstinsanın geleceğini idrak eden insanı severim. O insan ki, böyle olsun ister kendi batışı da.”²⁶⁵

Başka bir deyişle Nietzsche'nin Üstinsanı, varoluşun boşluğunu ve anlamsızlığını fark edip görebilen, mağaradaki karanlık içinde olmasına rağmen tırmanmayı seçen az sayıdaki bireydir.

Sartre'nin bu noktada varoluşa ilişkin görüşlerinin Nietzsche felsefesiyle bağlantısından söz edilebilir. Çünkü ona göre, “İnsanda -ama yalnız insanda- varoluş özden önce gelir. Bu demektir ki insan önce vardır; sonra şöyle ya da böyle olur. Çünkü o, özünü kendi yaratır.”²⁶⁶ Dolayısıyla Nietzsche açısından da insanın varlığı tartışma konusu bile değildir.

Nietzsche'ye göre, Üstinsan, bir çocuktur ve doğal olarak çocukluk günahsızlıktır, yeniden başlangıçtır. “Bir oyun, kendi kendine dönen bir tekerlek, ilk devingenlik, kutsal bir evet.”²⁶⁷ Üstinsan olarak sunulan çocuk, varlığı bir bütün olarak evetleyen ve değerlendiren kişiyi simgelemektedir. Böylelikle Üstinsan kendi yaşamının özerkliğini de kazanmış olmaktadır. Nitekim ona göre, çocuğu aslandan ayıran şey de bu olumlama ilkesidir, daha doğrusu amor fati'dir. Yaşamın koşulsuz olarak olumlanması şeklinde tanımlanan amor fati, Nietzsche'nin var oluşun yazgısal karakterine yönelik vurgusu nedeniyle yaşam sevgisi ya da kader sevgisi anlamına gelmektedir. Amor fati, Nietzsche'de kaderin bütününe yönelik bir sevgi ve bütün dirençlerin üstesinden gelme olarak kendini göstermekte, ancak öte yandan da güç hissindeki artış olarak mutluluğa gönderme de yapan bir bağlamda karşımıza çıkmaktadır. “Kader, sana razı oluyorum! Razı olmak istemesem de, razı olmak zorundayım, hem de inleye inleye!”²⁶⁸

Cevizci, Nietzsche'nin Üstinsanını, daha önce de belirttiğimiz üzere, geleneksel ahlaki köle ahlaki olarak değerlendiren eşitlik kavramına karşı çıkan bir yapıda ele almakta ve bu noktada ahlaki değerleri insanın doğasına, yani güçlü olma isteğine dayandırmaktadır.

²⁶⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 38.

²⁶⁶ Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, Çev. Asım Bezirci, İstanbul: Say Yayınları, 2010, s. 8.

²⁶⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunali) s. 23.

²⁶⁸ Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, Çev. Özden Saatçi, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 146.

“Nietzsche’nin ön gördüğü insanlık düzeyi olduğu, ancak insan evriminin bir sonraki aşaması ve değerleri yeniden yaratan güçlü olma isteğini hayata geçirme cesaretine sahip insan tipidir şeklinde tanımlamaktadır.”²⁶⁹

Başka bir ifadeyle Üstinsan, kendi dünyasını kendisi kurar ve asla bu kurma edimini başkalarının ellerine bırakmaz. Çünkü o, içinde bulunduğu kültürün, toplumun ya da çağın değerleriyle düşünmez; artık söz konusu olan eski kültürel değerler değildir, kişi burada kendi gözleriyle dünyaya bakmakta ve anlamlandırmaktadır. Üstelik o artık hem değerlendirmelerinde hem de eylemlerinde de buna göre davranmaktadır. Bu noktada, kişi yaratıcı ya da doğru ifadeyle tasarımcı olarak kabul edilir, ama onun aynı zamanda yıkıcı olması da gerekmektedir.

İşte Nietzsche insana ve insanın yaşamına dair, ona dıştan konulan tüm değer ve ilkelere bir başkaldırıdır. O nihilist felsefesiyle tüm değerleri ve yaşam alanını yeniden insanın hizmetine sunmaya çalışır. Elbette bunu yapmak için öncelikle eskiyi, geleneği ve kültürü, daha genelde Avrupa Hristiyan kültürünü yıkmak gerekirdi. Daha doğrusu Nietzsche’ye göre bunları yıkmak ve sürü ahlakından, geçmişin o hastalıklı değerlerinden kesin bir şekilde kurtulmak gerekir. Kişinin gerçekliği bizatihi kendi çıplak gözleriyle görebilmesi ve kendini ifade edebilmesi için, dahası kendi perspektifinden somut gerçek dünyaya bakabilmesi için bu kesinlikle zorunlu bir durumdur. Nietzsche’nin kendi deyişiyle “Üstinsan, nesnelere onur tevcih edebilecek olan kişi, sadece kendisidir; o, değerlerin yaratıcısıdır.”²⁷⁰ Başka bir deyişle, Nietzsche’nin Zerdüşt’ün kafasında tasarlayıp sunduğu insan, gerçeği olduğu gibi tasarlayan bir insan örneğidir: “Gücü buna yeterlidir; ona yabancılaşmış, ondan ayrı düşmemiştir. O, gerçekliğin ta kendisidir.”²⁷¹

Nitekim Nietzsche’ye göre Üstinsan, değerlerin yaratıcısı ya da tasarımcısı olduğundan dolayı o, değerlerin en değerlisi, insanın varoluşunun da temel anlamıdır. Nietzsche Tanrıya ve Hristiyanlığa dair bir eleştiri yönelterek Üstinsanın önemine vurgu yapmak için şöyle bir açıklama yapar: “Ben, batmak ve kurban olmak için önce

²⁶⁹ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, s. 1575.

²⁷⁰ Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. (Elif Yıldırım) s. 164.

²⁷¹ Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 132.

yıldızların ardında bir sebep arayanları değil de; aksine, yeryüzünün bir zaman gelip üstün insanlara ait olması için kendilerini yeryüzüne kurban edenleri severim.”²⁷² Ancak burada ifade edilen durumu, yani Üstinsana ulaşmayı nihai bir amaç ya da hedef olarak da düşünmemek ve görmemek gerekir. Nietzsche’nin daha önce de ifade edildiği üzere ilerleme fikrine karşı çıktığı açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla ona göre ileride herkesin bir gün Üstinsan olacağına ilişkin tarihsel bir zorunluluk kesinlikle yoktur.

Yine ona göre Üstinsanı biyolojik bir evrimin son halkası olarak düşünmek de hatalıdır. Çünkü ister sürü insanı, ister nihilist, isterse Üstinsan olsun, tüm bu kavramların hepsi, ancak ve ancak yolda nasıl yürüdüğümüzü gösteren anlayışlara işaret ederler. İnsanlar bunlardan herhangi birini seçmek istedikleri için seçerler. Daha doğrusu insanlar işlerine geldiği gibi, kimi sürü insanı olmayı tercih ederken, kimi sürü yaşamındaki amaçsızlıkla yüzleşip özgürlüğü keşfeder ve nihilizme düşer, kimi de bu aşamadan kurtularak Üstinsan olmak için kendisine döner ve bunun için çaba gösterir. Dolayısıyla Nietzsche’ye göre Üstinsanı, tarihin sonunda varılacak nihai bir hedefmiş gibi düşünmemek, daha doğrusu düz çizgisel bir tarih anlayışı içinde kesinlikle ele almamak gerekir. Doğal olarak “Üstinsan kendisine, tutkularına, güçlerine ve zayıflıklarına hâkim olan insandır.”²⁷³

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Nietzsche bengi dönüş düşüncesiyle, insanın kendi varoluşsal anlamını kavramayı ve bu sayede Üstinsana erişmeyi amaçlamaktadır. Ona göre, içerisinde yaşadığımız dünyanın devamlı oluş halinde olması ve bu değişimin de var olan her şeyde değişmez tek yasa oluşu, doğa için geçerli olduğu gibi insan için de aynen geçerlidir. Doğal olarak oluşun insan için geçerlilik arz etmesi insanın ortaya koyacağı bütün değerlerde ve değerlendirme tarzlarında yenilenmenin ve oluşun olmasını da gerektirecektir. Dolayısıyla Nietzsche felsefesinde ‘Üstinsan’ın en temel özelliği, yani dünyayı ebedi oluş içinde kavraması ve onu olduğu gibi kabul etmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Güç istencinin öznesinin adı olarak anlaşılan Üstinsan, bengi dönüş’ün hem anlamı hem de amacı haline gelmektedir.

“Kısır döngü’nün ruhunun insanileştirilmiş adından başka bir şey değildir. Buna karşı Kısır döngü, Bengi Dönüş olarak şimdi varolduğundan farklı şekilde daha önce varolduğunu ve ‘bir

²⁷² Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Lütfi Yarbaş) s. 10.

²⁷³ Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 69.

sonsuzluktan diğere' farklı olarak varolacağını bilerek bu öğretinin yandaşının bireyselliğini oluşturan bir varlıklar zinciri olarak görülür.”²⁷⁴

Üstinsan, kendi somut gerçekliğinden yola çıkarak kendi dünyasını bizzat kendisi kurar ve asla o, içinde bulunduğu kültürün, toplumun ya da çağın değerleriyle düşünüp dünyaya değer katmaya çalışmaz. Üstinsan kendi gözleriyle görüp değerlendirdiği, daha doğrusu yaratıcı ve etkin olduğu için dünyaya yeni değerler katma gücüne de sahiptir. “Saadeti biz keşfettik derler son insanlar ve gözlerini kırparlar.”²⁷⁵ Var olan her şeyin ya da doğru ifadeyle varolanların kendinde bir anlam ve değerleri olmadığını ileri süren Nietzsche’ye göre, değerlerin varlık nedeni yaratıcılara bağlıdır. Nitekim ona göre değerlendirmek, bir anlamda yaratmaktır. “Devletin bittiği yerde – baksanıza kardeşlerim! Üstün insanın gökkuşağı ile köprülerini görmüyor musunuz?”²⁷⁶

Esasında “Nietzsche, bütün insanlarda bulunduğu inandığı kendi halinde bırakıldığında yıkıcı hayvani olan güç istencini, yaratma istencine dönüştürerek üstinsanın yaratılması gerektiğine inanmaktadır.”²⁷⁷ Dahası Nietzsche, insanın aşılması gereken bir aşama olduğunu söyler. Buradan hareketle de insanın aşılması gereken bir nokta olduğunu ve Üstinsanın formülünün ne olduğunu sunacağını açıklar bizlere.

“Solucandan insana uzanan yolu kat ettiniz ancak içinizde pek çok şey hala solucan halinde. Bir zamanlar maymundunuz; gel gör ki insan hala, herhangi bir maymundan daha maymun. En bilgeniz dahi bir niğfak, bitki hortlak arası bir karışım. Size hortlak ya da bitki olmanızı mı söylüyorum? Fark edin, size üst insanı öğretiyorum!”²⁷⁸.

Görüldüğü üzere Nietzsche burada sürü insanına bir gönderme yaparak aslında Üstinsanı işaret etmektedir. Ona göre Üstinsan yeryüzünün gerçek anlamıdır. İnsan maymun olmaktan vazgeçmeli, gerçekten somut dünyanın içerisinde anlamlı olanı keşfederek Üstinsanın manasını anlamalıdır. Nietzsche, ideal ilkelerin arkasına sığınan düşünceleri sert bir şekilde eleştirerek olması gerekenin bu dünyanın içerisinde olduğunu dile getirir. Ona göre Üstinsan arzın gerçek anlamı, yeryüzünün manasıdır.

“Yeminle teyit ve tasdik ederim ki kardeşlerim, yeryüzüne sadık kalın ve kanmayın, size dünyanın ötesindeki ümitlerinden bahsedenlere! Onlar, zehir saçanlardır, bilerek ya da

²⁷⁴ Klossowski, *Nietzsche ve Kısır Döngü*, Çev. (Mukadder Yakupoğlu) s. 113.

²⁷⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 40.

²⁷⁶ Nietzsche, *Aforizmalar*, Çev. (Orhan Düz) s. 89.

²⁷⁷ Ray Bilington, *Felsefeyi Yaşamak*, Çev. (Abdullah Yılmaz) s. 226.

²⁷⁸ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 36.

bilmeyerek... Onlar hayatı, hakir görenlerdir; nesli tükenenlerdir, kendi kendilerini zehirleyenlerdir; usanmıştır arz onlardan: bırakın göçüp gitsinler.”²⁷⁹

Buradan anlaşıldığı üzere, Nietzsche açık bir şekilde yeryüzündeki gerçeklik dışında bir hayatı, ideal bir yaşamı varsayıp vaat edenlerin sahtekâr olduklarını ve insanların buna kanmamaları gerektiğini belirtir. Nitekim ona göre, “Bir zamanlar Tanrıya karşı çıkmak, en büyük günahı; lakin Tanrı öldü, onunla birlikte bu günahlarda öldü. Şimdi ise en korkunç şey, arza karşı günah işlemek ve bilinmesi mümkün olmayı yeryüzünün manasından üstün tutmaktır.”²⁸⁰

Demek ki Nietzsche'ye göre, Üstinsan uzak değil, erişebilir bir konumdadır. “İnsanların Tanrının ölümü ile yüzleşip, yaşamı tüm çıplaklığı ve karanlığıyla kucaklayacakları, iyinin ve kötünün ötesine geçip, iradeleri üzerinde hâkimiyet sağlayacakları ve ne kadar zor olursa olsun kendilerinin yaratıcısı olacakları gelecektir.”²⁸¹

Nietzsche'ye göre, tarihte nadir de olsa ortaya çıkan Üstinsanlar var olagelmıştır. Nietzsche, tarihte derin izler bırakan Napolyon ve Sezar'ın Üstinsan, daha doğrusu en yüce insanlar arasında yer aldıklarını açık bir şekilde dile getirir. “Bütün üstün insanların düşünce gücünü, içlerindeki iyiliği bir araya getirseniz gene de Zerdüş'tün tek bir konuşması kadar etmez.”²⁸² İfadesinden de anlaşıldığı üzere Nietzsche, Zerdüş karakterine yüklediği onca anlama rağmen ilginçtir ki, ne Zerdüş karakterini ne de kendisinin Üstinsan olduğunu hiçbir yerde ileri sürmez.

Nietzsche başından sonuna değin, Üstinsanı tanımlarken, onun metafizik bir varlık olmadığını dile getirmektedir. O, insanın kendi kendisine dayanarak özgürlüğünü kazandıktan sonra kendini aşmasıyla erişebilecek bir basamak gibi düşünülmelidir. Başka bir deyişle Üstinsan, insanı köleleştiren, kendisi dışında bir ilkeye tabi kılan, kısacası sürüleştiren her şeyden özgürleşmeyi temsil etmektedir.

Nihilizm başlığı altında değindiğimiz aktif nihilist, kendisi dışında bir ilkeye bağlı olmayı reddedip kendine özgürlük alanı yaratmıştır, ancak Üstinsanın yaratıcılığı olmaksızın, daha doğrusu kişi kendisine has olanaklarını gerçekleştirmeden ve kendi

²⁷⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 36.

²⁸⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, Çev. (Murat Batmankaya) s. 36.

²⁸¹ Meral, *Budala-Nietzsche ve Dostoyevski Karşı Karşıya*, s. 72.

²⁸² Nietzsche, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 101.

değerlerini ortaya koymadan özgürlükten söz edilemez. Bundan dolayı Nietzsche, insanın özgürlüğü adına Üstinsana çağrıda bulunur:

“Bizi, yalnızca egemen olmuş idealden değil de, ondan çıkarak gelişmek zorunda kalan şeylerden, büyük tiksintiden, hiçlik isteminden, hiççilikten de kurtaran bu geleceğin insanı, istemeyi yeniden özgürleştirip amacını yeryüzüne indiren, umudunu insana göre yeniden düzenleyen büyük kararların öğleyin çalan çanı, bu deccal hiççiliğe karşı olan, bu tanrıya ve hiççiliğe karşı zafer kazanan – gelmeli artık bir gün...”²⁸³

Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* eserinde konuşturduğu kahramanı Zerdüşt, bir taraftan geleneksel suçlama ve övgü kategorilerini kullanırken, diğer taraftan bu tür ahlaki yargıların geleneksel desteğini reddetmektedir. Bu kargaşa ve karmaşıklığa rağmen ve ölmek üzere olan cambaz, kendisinden emin bir şekilde Zerdüşt'e olan minnettarlığını dile getirir. Buna karşın Zerdüşt de cambaza duyduğu hayranlıktan dolayı şefkat ve hayranlığını dile getirmektedir. “Zerdüşt kalabalık tarafından aşağılanırken soğukkanlılığını muhafaza ederek şu görüşünü dile getirir. Üst insanın yaşam tarzını yaratmak söz konusu olduğunda hiçbir bedel ödenmeyecek kadar ağır değildir.”²⁸⁴

Görüldüğü üzere Üstinsan, sürünün aksine, kuvvetli bir güç istencinin ve en önemlisi de özgürlüğün esas taşıyıcısı, garantörüdür. Çünkü Üstinsan dışa bağımlı olmaktan çok uzak olup, kendisinin ve yeteneklerinin açık bir şekilde farkındadır. Bu anlamda, Üstinsanın sahip olduğu ayırt edici niteliklerin de, aslında, yaşamı yücelten ve yükselten nitelikler olduğu açıktır. Fakat sürü insanının yaşamı, özgürlükten yoksun bir yaşam olmanın yanı sıra güç istencinin de oldukça zayıf olduğu olguların basit bit toplamından oluşmaktadır. Oysa Üstinsan bilerek ve isteyerek zor bir yaşamı seçer ve doğal olarak da varlığı toplamında olumlamak ister. Sürü insanı ise, zor bir yaşamı seçmek şöyle dursun, yaşam için gerekli en temel öğeye dahi kendisi için istemez, keşfedemez, daha doğrusu o içgüdülere karşı gelerek yozlaşmış, hastalıklı bir tarihin ve kültürün ya da yaşamın bizzat taşıyıcısı olarak ön plana çıkar.

Kasım Küçükkalp'in deyimiyile, Nietzsche'ye göre Üstinsan, salt ahlaki öğütler veren insanla kıyaslandığında ahlaksız değildir, fakat ahlakın dışında durur. Ona göre, insanın kendisinin efendisi olması aynı zamanda sorumluluk bilincinin insanda var olduğuna işaret

²⁸³ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. (Firdevs Tunalı) s. 112.

²⁸⁴ Peter Berkowitz, *Bir Ahlak Karşıtının Etiği*, Çev. Ertürk Demirel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003, s. 212.

etmektedir. Yani bir kişinin borç sahibi olması, onun borçlarından feragat etmesi anlamına gelmeyip kendi borçlarının ödenmesi konusunda birey olarak sorumluluk sahibi olduğunu göstermektedir. “Tıpkı Kantçı anlamda otonominin, kendi ahlak yasamızdan değil, ahlaki yasanın zorlamasından özgür olmak anlamına gelmesi gibi, Nietzscheci egemenlik de, borçlardan kurtulmaya değil, borçların baskısından kurtulmaya işaret eder.”²⁸⁵

Nietzsche’ye göre çöküşün ve yozlaşmanın temel nedeni güç istencinin eksik olması ve bunun doğal sonucu olarak insanın ahlakı kendisi dışında bir ilkeye dayandırarak temellendirmeye çalışmasıdır. Nihilizm ona göre toplumdaki yozlaşmanın çöküşün sonucudur ve aşılması gereken bir süreçtir. Dolayısıyla nihilizmin aşılmasının yolu Nietzsche’ye göre insanın sürü olmaktan çıkarak kendisi olması yani Üstinsan ile mümkündür. Çünkü Üstinsan kendi kendisine dayanarak özgürlüğünü kazandıktan sonra kendisini aşarak erişilebilecek bir basamaktır. Nietzsche’de “Üstinsan’a ulaşabilmek için ‘geçiş insanı’ nı, yani Hıristiyanlığa bağlı ‘sürü’nün aşılması gerekmektedir. Bu Üstinsana ulaşıldığında ‘Putların Alacakaranlığı’ aşılmış olacaktır.”²⁸⁶

²⁸⁵ Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 69.

²⁸⁶ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, Çev. (Serpil Erfindik), İzmir: İlya Yayınları, 2015, s. 11.

SONUÇ

Nietzsche felsefesi özgün bir karakterde ve yaşam felsefesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaçağın son dönemlerinde nominalizmin etkisiyle birlikte tikellerin bilinebileceği anlayışı egemenlik kazanmış ve dekor olarak ifade edilen doğa artık hareketin gözlemlendiği bir yer olarak sunulmuştu. Derebeylik sisteminin güç kaybetmesi, ticaretin ve buna bağlı olarak da alış veriş sonucu bilgi ve tekniğin gelişmesi sayesinde kültürel, toplumsal ve daha birçok alanda değişiklikler yaşanmış ve bu değişiklikler yenilik olarak ifade edilen Rönesans gibi renkli ve coşkun bir döneme ışık tutmuştur. Bu hızlı değişim ve yenilik hareketi burada kalmamış, aynı zamanda moderniteye de zemin hazırlamıştır.

Modernite Tanrının yaratıcı ve kudret sahibi olma özelliğini kendi yarattığı modern özneye yüklemiştir. Bundan dolayı 17. yy. kelimenin tam anlamıyla modernitenin, daha doğrusu modern öznenin inşasının temellerinin atıldığı bir çağdır. Ancak yeni ve yaratıcı, teknik olarak bir şeyi ortaya koyabilme potansiyeline sahip bir şekilde sunulan modern özne birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında da yaratıcı ve evrendeki yegâne özgür varlık olarak sunulan birey ya da kişinin, daha genel bir ifadeyle insanın teknik yani araçsal aklın nesnesi kılınması ve yalnızlaşması gelmektedir. Başka bir deyişle, Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'te müjdelediği, “daha çok şarap içeceğiz, daha ucuza içeceğiz ve daha kalitesini içeceğiz”²⁸⁷ şeklindeki vaadinin aksine, bireyin kendisine yabancılaşması sorunu ile karşılaşmaktayız.

Aslında modernite ile birçok problem gündeme gelmiştir. Ancak tüm bu problemlere değinmek olanaksız bir durum olduğundan dolayı, biz burada Nietzscheci perspektiften hareketle daha önce de ifade ettiğimiz üzere onun felsefi yaklaşımına ve modernizmin ortaya çıkardığı sorunlara bir çözüm yolu olarak ortaya koyduğu felsefi görüşlerine değinmeye çalıştık. Birçok noktada Nietzsche'nin yönelttiği eleştirilere değindik. Ona göre “Modern insan ne biçim bir riyakârlık ucubesidir ki, yine de kendine Hıristiyan demekten utanmaz!”²⁸⁸

²⁸⁷ Bacon, *Yeni Atlantis*, Çev. (Cenk Saraçoğlu) s. 38.

²⁸⁸ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Firuzan Gürbüz) s. 84.

Başından beri değer yaratması gereken ve özgür bir karakterde sunulan modern öznenin, Nietzscheci terimlerle decadence ile iç içe geçmiş toplumun Üstinsana doğru ilerleyişini ve öznenin yeniden nasıl değer ortaya koyabileceğini gözler önüne sermeye çalıştık.

Aslında Nietzsche, çağında genel kabul gören değerlerin tümüne karşı savaş açan bir düşünerdir. Felsefesinde ele aldığı kavramların özgün etkili yorumu onu çağa damgasını vuran bir filozof yapmıştır. Başından sonuna değin, Nietzsche'nin felsefesinde göze çarpan en önemli nokta, daha doğrusu onun sunmaya ve göstermeye çalıştığı şey mevcut bütün değerlerin yeniden değerlendirilmesini yapmak ve onları yeni tanımlarıyla sunmaktır. Böylece Nietzsche, taşıdığı tüm mevcut değerleri yıkma misyonundan yola çıkmakta ve buradan hareketle de bir yeniden özne tasarımını sunmaya çalışmaktadır. Nitekim ona göre yeni değerlerin oluşturulabilmesinin yolu mevcut olanların yok edilmesi ve ortadan kaldırılmasıdır. *Ecce Homo*'da Nietzsche amacını şu şekilde açıklamaktadır:

“Benim görevim, insanlığın en üstün anlamda kendine döneceği, bir geriye, bir de ileriye bakacağı, rastlantının, rahiplerin boyunduruğundan kurtularak, neden, niçin sorularını ilk kez tümüyle ortaya koyacağı zamanı, o büyük öğle'yi hazırlamak.”²⁸⁹

Aslında Nietzsche'nin bu noktada tüm çabası ve bütün isteği, insanı kurtarmak ve kuru akılcı uygarlıktan uzaklaştırıp kendisinin ne olduğu üzerinde düşündürmeye sevk etmektir. Bu bakımdan Nietzsche, doğaya yönelik olan Sokrates-öncesi Grek kültürü ve felsefesini kendisi için kaynak olarak alır. Grek felsefesine duyduğu hayranlığını açık bir şekilde birçok yerde dile getirir. Bunun yanı sıra Nietzsche'nin Darwin'den de etkilendiği eserlerinin birçok yerinde gözle görülür bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Nietzsche her ne kadar Darwin'in “Evrin Teorisi”nden büyük bir etki almış olsa da, esasında Yunan Kültürü'nün trajedi sanatından aldığı etki çok daha büyük ve kalıcıdır. O, yaşam ile trajedi arasında çok güçlü bir bağ olduğunu ve insanın da bu bağ temelinde anlaşılması gerektiğini savunmuştur. “Gerçekötesi avuntu daha önce burada açıkladığım gibi her gerçek tragedyayı bizden ayırır yaşamı nesnel varlıkların temelinde

²⁸⁹ Nietzsche, *Ecce Homo: İnsan Nasıl Kendisi Olur*, Çev. (Emir Aktan) s. 88.

görür, bütün olayların değişmesine karşın, o dağılmaz bir güçlülük ve yüklü bir beğeni içinde kalır.”²⁹⁰

Demek ki Nietzsche'nin felsefesi, modern felsefe ve aydınlanmanın parçalayıcılığına duyulan bir tepki ve bozulmanın olmadığı evreye, yani bir anlamda Antik Çağ'a dönme arzusunun bir göstergesidir. Onun temel motivasyonu, insanı özellikle ve bilhassa varlık alanından, bedeninden ve içgüdülerinden arındırmak, daha doğrusu 17. yy.'da formülize edilerek sunulan insanı doğadan ayıran düşünme kültürünün, yani modernitenin çalışma ve işleme mantığını deşifre ederek, onu insan yaşamından söküp atmak ve bozmaktır. İşte bu noktada Nietzsche, yozlaşma, düşüş, çöküş veyahut hastalık ya da saf olanın bozulması gibi çoğul anlamlar taşıyan decadence kavramı üzerinden kültüre yönelmiş ve oradan hareketle de Hristiyan kültür ve toplumuna derinlemesine eleştiriler yöneltmiştir.

Nietzsche, bir yaşam filozofudur. O, 19. yüzyıl Avrupasında Tanrı ve ahlak kavramlarının, geleneksel otoriteler tarafından, özellikle de Hristiyanlık tarafından aslından uzaklaştırılıp sahteleştirildiğini ve bundan dolayı da yozlaştığını savunmuştur. Daha doğrusu burada ele alınan ahlaki söylemler, yüce idealleri daima ahlak çatısı altında toplamış ve mevcut tüm değerleri idealleştirerek kutsal bir şekilde sunmuştur. Oysa Nietzsche ahlakın ve tüm değerlerin birer decadence (çürümüşlük) içerisinde olduğunu ve esasında da felsefesini bu çöküşten kurtulma projesi olarak sunduğunu dile getirmiştir.

Nietzsche'nin felsefesi yaşama dair, gerçek dünya ve bu dünyada yaşayan insan ideisi üzerinde temellenir. Bu noktada problem, insandır, daha doğrusu insanın bir kriz dönemine girmesiyle ahlaki değerlerden uzaklaşıp mevcut değerlerin çürümesiyle başlamasıdır. O güne değin, gerçek dünya yadsınarak, insan, aşkın bir dünya vaadi ile Tanrı'nın koyduğu değerlere göre yaşamını sürdüren bir yaratım öznesi ve bunun doğal sonucu olarak da inandığı değerlerin çökmesi ve yitip gitmesiyle birlikte tek başına acı içerisinde kıvranan bir yapıda sunulmuştur. Aslında Nietzsche'nin felsefesindeki en can alıcı nokta Tanrı'nın ölümüdür. Onun esas amacı da bu savları çürütmek ve temelsiz olduklarını gözler önüne sermektir: “Ben bu tanrıbilimci içgüdüleriyle savaşıyorum: onun izini her yerde buldum.”²⁹¹

²⁹⁰ Friedrich Nietzsche, *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*, Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 49.

²⁹¹ Nietzsche, *Deccal*, Çev. (Oruç Aruoba) s. 22.

Nietzsche, modernitenin daha genelde de Aydınlanma'nın ideallerine karşı çıkararak ısrarla ve şiddetle bilimin, daha doğrusu bilimsel bilginin yaşamın üstünde konumlandırılmasına karşı çıkmış ve yaşama egemen olmuş bir bilimin hiçbir değerinin olmadığını dile getirmiştir. Aslında onun felsefesinin özü şudur: Aydınlanmanın vaatlerine karşın insanın değer yaratan bir zeminde ele alınmasını sağlamak, insanı içerisinde bulunduğu yalnızlık ve çöküş durumundan kurtarmaktır. Başka bir deyişle Nietzsche, bilimsel bilgiyle oluşturulmuş bir yaşamın, doğal olarak içgüdüyle ve hayallerle kurulmuş olan bir yaşamdan daha az değerli olduğunu belirtmiştir. Nietzsche Aydınlanma'nın ilerleme anlayışına karşı gelerek, insanlığın hiçbir zaman daha iyiye ve daha güçlüye, aslında daha yükseğe doğru bir gelişme ya da ilerleme göstermediğini, gerçek değer ve mutluluğun içerisinde bulunulan anda olduğunu ve hayatın bizatihi kendisine yönelmek gerektiğini söylemiştir.

Nietzsche başından sonuna değin, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, içerisinde yaşadığı çağı, daha doğrusu 19. yüzyıl Avrupasında modern toplumun bir decadence (yozlaşma) içinde olduğunu ifade etmiş ve kendisine has bir üslupla buna bir çözüm yolu bulmaya çalışmıştır. Aslında Nietzsche açısından bu decadence durum, değerlerin yitirildiği, kültürler içinde var olan değerleri oluşturan insanlığın gerçekte değerlerini kaybettiği ve çöküşe doğru giden bir duruma işaret etmektedir.

Nitekim Nietzsche'ye göre toplumda var olan decadence'in en temel biçimi ve nihai sonucu da Avrupa insanının yaşamış olduğu değer krizi olan nihilizm, yani hiççiliktir. Bundan dolayı Nietzsche, içerisinde yaşadığı yüzyılı, nihilizm ile karşı karşıya bir yüzyıl, daha doğrusu tüm değerlerin çöktüğü ve artık yaşamın tüm anlam ve değerini yitirdiği bir dönem olarak nitelendirmiş ve bu bağlamda decadence kavramını ele alıp sunmuştur.

Nietzsche Avrupa Hristiyan toplumunun karşı karşıya kaldığı durumu, başka bir deyişle decadence durumunun sonunda dayandığı nokta olarak nihilizmi öne sürmüştür. Aslında Nietzsche insan yaşamından insanın kendisine dayanmayan tüm ilkelerini, dahası hakikatin dışlanmasını sağlamak istemiş ve nitekim bunu da ünlü '*Tanrı Öldü*' terimiyle dile getirmiştir. O, 'Tanrı öldü' derken, din ve hakikat ideallerinin çoktan işlerliğini yitirmiş olduğunu ve esasında hakikat diye bir şeyin olmadığını açık ve net bir şekilde dile getirmiştir. Doğal olarak bu veriyle birlikte içinden geçilecek süreci de

Batının krizi olarak tahlil etmiş ve buna da kendisine has bir üslupla nihilizm adını vermiştir.

Başka bir deyişle Nietzsche felsefesinde “Tanrı öldü” sözü, en kaba ve genel ifadesiyle mevcut hakikatin, yargılarımızı her sorguladığımızda bize şaşmaz şekilde onların mahiyeti hakkında bilgi verecek mutlak hakikatin ölümü, nitekim insan hayatından hakikatin dışlanması ve atılmasıdır.

Nietzsche kişinin nihilizm durumundan kendi farkına vararak ve kendisine dayanarak çıkacağını söylemiştir. Nietzsche Üstinsanı tanımlarken, birçok noktada onun metafizik bir varlık olmadığını açık bir şekilde dile getirmiştir. Çünkü ona göre Üstinsan, insanın ancak kendi kendisine dayanarak özgürlüğünü kazandıktan sonra ve kendini aşmasıyla erişebilecek bir basamak gibi düşünülmelidir. Demek ki Üstinsan, insana dıştan olan ve insanı köleleştiren, kendisi dışında başka bir ilkeye tabi kılan, kısacası sürüleştiren her şeyden kopmayı ve özgürleşmeyi temsil eder. Başka bir deyişle Üstinsan, farkındalığa erişmiş ve kendisi dışında bir ilkeye bağlı olmayı reddederek kendisine özgürlük alanı yaratmıştır.

Görüldüğü üzere Nietzsche, Sokrates-Platoncu bir gelenekten hareketle temellenen Hristiyan kültürüne karşı sert eleştiriler yöneltmiş ve adeta modernitenin vaatlerine karşı savaş açmıştır. Onun isteği, Üstinsanı sunmak ve insanın bu dünyadaki yerini ona göstermektir. Ona göre Üstinsan, sürünün ve sürü psikolojisinin aksine, kuvvetli bir güç istencinin ve en önemlisi de özgürlüğün esas taşıyıcısıdır. Çünkü Üstinsan dışa bağımlı değildir ve kendi yeteneklerinin farkındadır. Doğal olarak Nietzsche’ye göre Üstinsanın sahip olduğu ayırt edici nitelikler de bir anlamda yaşamı yücelten ve yükselten nitelikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki sürü insanının yaşamı ise özgürlükten ve farkındalıktan yoksun olan, güç istencinin de oldukça zayıf olduğu, kısacası olguların basit bir toplamından meydana gelmektedir. Oysa Üstinsan bilerek ve isteyerek, bizzat farkında olarak zor bir yaşamı seçmiştir.

Çünkü o, doğal olarak da varlığı toplamında olumlamak istemektedir. Nietzsche’ye göre bu da herkesin yapabileceği bir iş olmadığından ancak Üstinsanın üstesinden gelebileceği bir iştir. “Böylece yaşam, azami güç duygusu için çaba gösteren özel bir durumdur; aslında daha fazla güç için çaba göstermektir; çaba göstermek, güç

için çaba göstermekten başka bir şey değildir; en temel ve en içsel şey hâlâ bu istençtir.”²⁹²

Nihayetinde Nietzsche kendisine has kavramlarla felsefi düşüncesini temellendirmiş ve Üstinsanın sahip olması gereken özellikleri gözler önüne sermiştir. Decadence kültür eleştirisi üzerinden Hristiyan toplumuna birçok noktada eleştiriler yöneltmiş ve güç istenci üzerinden Üstinsan tasarımını sunmuştur. Bunu yaparken de sürü insanı ve özgür insan kavramsallaştırmasını ele almış ve Üstinsanın sahip olması gereken esas vasıfları açıklamıştır.

²⁹² Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. (Nilüfer Epeçeli) s. 441.

KAYNAKÇA

Adiloğlu, Tuba, *Friedrich Nietzsche'de Gücü İsteme Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Adorno, Theodor ve Max Horkheimer, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.

Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1994.

Ansell-Pearson, Keith, *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Bacon, Francis, *Yeni Atlantis*, Çev. Cenk Saraçoğlu, İstanbul: BS Yayıncılık, 2011.

Baykan, Fehmi, *Aydınlanma Üzerine Bir Derkenar*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2009.

Becermen, Metin ve **Taşkın**, Ali, *Felsefe Tarihi 2*, Ankara: Sentez Yayıncılık, 2013.

Berkowitz, Peter, *Bir Ahlak Karşıtının Etiği*, Çev. E. Demirel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

Bilington, Ray, *Felsefeyi Yaşamak*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.

Bostan, Dursun, *"Aydınlanma ve Postmodernizm"*, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Bumin, Tülin, *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*, İstanbul: Yapı Kredi

Yayınları, 1996.

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.

Cevizci, Ahmet, *On Yedinci Yüzyıl Felsefe Tarihi*, Bursa: Say Yayınları, 2007.

Cevizci, Ahmet, *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Bursa: Asa Yayınları, 2008.

Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010.

Copleston, Felsefe Tarihi, Descartes, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi,
2010.

Copleston, Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm, Çev. Deniz Canefe, İstanbul: İdea
Yayınları, 1998.

Coşar, Metin, *Nietzsche Kavramada Yeni Bir Yol*, Ankara: Odtü Yayıncılık, 2009.

Çevikbaş, Sebahattin, “Nietzsche ve Nihilizm: Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm:
Avrupa Nihilizminin Tarihi Kökeni ve Egemen Olma Aşamaları”, *Atatürk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15 (2), 2011,s. u69-82.

Çiğdem, Ahmet, *Akıl ve Toplumun Özgürleşimi, Jürgen Habermas Üzerine Bir
Çalışma*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

D. Yalom, Irvın, *Nietzsche Ağladığında*, Çev. Aysun Babacan, İstanbul: Ayrıntı
Yayınları, 2008.

Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2010.

Descartes, Rene, *Felsefenin İlkeleri*, Çev. Mesut Akın, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Descartes, Rene, *Yöntem Üzerine Konuşmalar*, Çev. Hasan İlhan, Ankara, Alter Yayıncılık, 2009.

Er, Sadık Erol, *Nietzsche Pariste*, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2013.

Fay, Brian, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

Foucault, Michel, *Deliliğin Tarihi 1*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: İmge Kitapevi, 1992.

Fromm, Erich, *Marx'ın İnsan Anlayışı*, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2004.

Goyard-Fabre, Simone, *Nietzsche ve Modern Devletin Eleştirisi*, Çev. Özge Erbek, cogito (İç), Sayı 25, 2001.

Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Yayınevi, 2007.

Güçbilmez, Beliz, “Performans Sanatı: Nietzsche'nin Kehaneti”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, sayı 21, 2006.

Heidegger, Martin, *Metafizik Nedir*, Çev. Mazhar Şevket İpşiroğlu, Suut Kemal Yetkin, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2003.

Heidegger, Martin, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, Çev. Levent Özşar, Bursa: Asa Yayınları, 2001.

Herakleitos, *Fragmanlar*, Çev. Cengiz Çakmak, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2009.

Horkheimer, Max ve Adorno, Theodor, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.

Horner, Chris ve Westacott, Emrys, *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2011.

İncir, Nurettin, *Friedrich Nietzsche'nin İnsan, Ahlak ve Eğitim Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Kale, Nesrin, *Felsefiyat*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009.

Kant, Immanuel, *Aydınlanma Nedir?-Seçilmiş Yazılar*, Çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Remzi Yayınevi, 1984.

Kant, Immanuel, *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2002.

Kant, Immanuel, *Pratik Aklın Eleştirisi*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1999.

Kılınç, Hafize Gizem, “Erken Dönem Alman Romantizminde Açığa Çıkan Antik Yunan’a Dönüş İdealinin Holderlin ve Nietzsche Bağlamında İncelenmesi”, *Ankara Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 10, 2010.

Kızılçelik, Sezgin, *Batı Barbarlığı 1*, Ankara: Ana Yayıncılık, 2011.

Klossowski, Pierre, *Nietzsche ve Kısır Döngü*, Çev: Mukadder Yakupoğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.

Koyre, Alexandre, *Bilim Tarihi Yazıları*, Ankara: TÜBİTAK, 2008.

Kranz, Walther, *Antik Felsefe*, Çev. Suad Y. Baydur, İstanbul: Cinius-Sosyal Yayınlar, 2014.

Kuçuradi, İoanna, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: Türk Felsefe Kurumu Yayınları, 1967.

Kurtar, Senem, Heidegger'in Nietzsche Yorumu: "Son Metafizikçi Olarak Nietzsche", *Ankara Üniversitesi Possible Düşünme Dergisi*, Sayı 8, 2015, ss. 6.

Küçükalp, Kasım, *Nietzsche ve Postmodernizm*, İstanbul: Kibele Yayınları, 2010.

Locke, John, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, Çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2004.

Magee, Bryan, *Büyük Filozoflar: Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*, Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008.

Marquard, Odo, *İlkeselliğe Veda Çok Tanrıçılığa Övgü*, Çev. Şebnem Sunar, İstanbul: Molpar Kültür Yayınları, 2003.

Meral, Ziya, *Budala-Nietzsche ve Dostoyevski Karşı Karşıya*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2011.

Merquior, Jose Guilherme, *Foucault*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Afa Yayınları,

1986.

Nietzsche, Friedrich, *Aforizmalar*, Çev. ve Der. Orhan Düz, İstanbul: İlgı Kültür Sanat,

2012.

Nietzsche, Friedrich, *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say

Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Firdevs Tunalı, Ankara: Panama

Yayınları, 2014.

Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Lütfi Yarbaş, İzmir: İlya Yayınları,

2015.

Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Murat Batmankaya, İstanbul: Say

Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, Çev. Murat Demir, Ankara: Nilüfer

Yayınları, 2010.

Nietzsche, Friedrich, *Deccal*, Çev. Firuzan Gürbüz, İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.

Nietzsche, Friedrich, *Ecce Homo: İnsan Nasıl Kendisi Olur*, Çev. İsmet Zeki Eyüpoğlu,

İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur*, Çev. Emir Aktan, Ankara:

Alter Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich, *Eğitimci Olarak Scopenhauer*, Çev. Cemal Atila, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Güç İstenci*, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Nietzsche, Friedrich, *Güç İstenci*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayınları, 2002.

Nietzsche, Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Elif Yıldırım, İstanbul: Oda Yayınları, 2013.

Nietzsche, Friedrich, *Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yayınları, 2005.

Nietzsche, Friedrich, *Şen Bilim*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, Çev. Nusret Hızır, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1992.

Özlem, Doğan, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2002.

Pole, Ross, *Ahlak ve Modernlik*, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı yayınları, 1993.

Rorty, Richard, *Habermas, Lyotard ve Postmodernite*, Çev. Mehmet Küçük, Ankara: Vadi Yayınları, 1994.

Rrowne, Janet, *Türlerin Kökeni- Charles Darwin*, Çev. Orhan Düz, İstanbul: Versus

Yayınları, 2008.

Sartre, Jean-Paul, *Varoluşçuluk*, Çev. Asım Bezirci, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Sautet, Marc ve Boussignac, Patrick, *Yeni Başlayanlar İçin Nietzsche*, İstanbul: Habitus
Yayıncılık, 2012.

Sevinç, Ayşe, *F. W. Nietzsche'nin Ahlak Görüşü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Stauth, Georg ile Turner, Bryan Stanley, *Nietzsche'nin Dansı*, Çev. Mehmet Küçük,
Ankara: Ark Yayınları, 1997.

Touraine, Alain, *Modernliğin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.

Uygur, Nermi, *Güneşle*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, Çev. H. Vehbi Eralp, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998.

Weischedel, Wilhelm, *Felsefenin Arka Planı*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: İz
Yayıncılık, 1997.

Westfall, Richard, *Modern Bilimin Oluşumu*, Ankara: TÜBİTAK, 1997.

Wisser, Richard, "Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi?", *Felsefe Arkivi*
Dergisi, Sayı 27, 2012, ss. 75-97.

Yaşlı, Fatih, *Hayatın Ohumlanması Olarak Felsefe: Nietzsche ve Marx*, İstanbul: Yedi
Renk Basım ve Yayıncılık, 2010.

Yavuz, Hilmi, “Nietzsche ve Bengi Dönüş”, *Cogito*, Sayı 25, 2001.

Yonca Gökalp, *Modern Dünyanın Sorunu: Değerlerin Değersizleşmesi Siyasal Felsefede Nihilizm ve Nietzsche*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

<http://dusunbil.com/nietzschenin-dinamik-felsefesindeki-darwin-etkisi/>, erişim tarihi

07.04.2017

